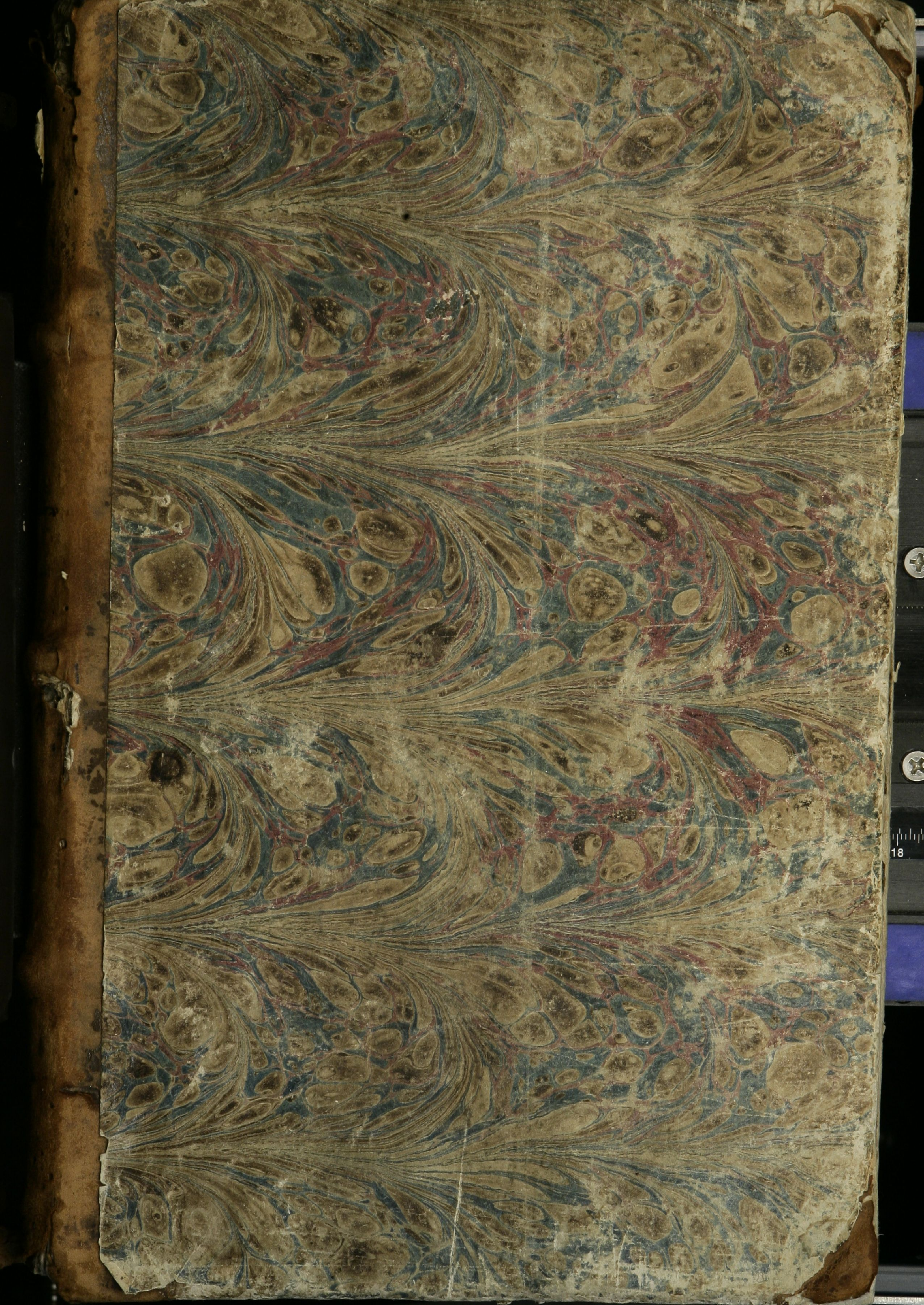

091
4377 K

269.912
4967

Б 09/36.

Б 269.912.9 / 4967

Б 09/36

Podkomorzana przysięga Rozdział 6 ar 1

Przysięga Generalska u tymże Rozdziale

Pozwy przewod prawa Rozdział 4 Ar 41 ... 20 ...

O Sługach Roz. 12 ar 22 Const. 1578 ... 334 ...

De Revocatione Const. 1598 1621 1638 ... 500 ...

Const. ... 1000

Ar 41 z Roz. 4 ar 30 z R 4 gdzie Dekret otrzymany tam wnoszony być ma

Patron gdzie obrony upuści tam wskazan być ma Ar 59 z Roz. ...

Pierwszy termin oszczurzstemu Niedziel 4 Rozdział 4 Ar 33

Const. 1646 ... Niedziel 6

O Pochwałce A 40 R 11

Pozew w Ziemstwie od Tysiączn. R 33 ... 10 ...

podług wsze litewskie ... od tego ...

Zmowa Chorobą Ar 23 Rozdział 4 Ar 60 Rozdział 4

O Niewydaniu Podanych Const. 1633 1661 y 1677

Przyznanie Funduszu Roku ... dnia. Ten Fundusz ...

... według Const. Roku 1635 ... że ten

Zapis z dobrej woli swej y powolności ... ...

Contrycyą niebiorąc ... nieidzie ...

ninay Constituciey ... Vetunt ...

stanowczy ...

Wywod Szlachectwa Ar. 19 z R 3 Const. ... 1601 ... 163

... Niedziel 20 ... Zakazywaniem ...

O Posłach ... uprawa stawać Const. 1650 ...

Ja ... Const. 1631

Apellacy Const. 1588 Ar 88 z R 1 ...

niema ...

O Stach Constit. A. 1676 aby od Towarow Szlacheckich nie niewany żadnego myta nie podlega

O Pisarzu Trybunalskim Constit. 1635 fol. 30 Constit. 1616

Zniewaga Dekretu Tryb. Constit. 1647 Winy Kop 100 na karcie 5

O Zarcznych Zapisach Constit. 1647 Statut Ar. 50 Rozdział 4.

O Zaosiadłym Człowieku Ar. 45 R. 4.

O Cudzo Ziemcach bez Indigenatu że się do dobr y Successyi nie mają Interessowac ani na Zapisy y Testamenta następowac niepowinni Ar. 21 · 26 · 17 z Rozdziału 3 ar. 42 z tegoz Roz. 3 Ar. 1. 72 y roz. 7 ar. 2 · 73 · 2 R. 8 y wiele innych Consti. y Artykułow o wolnosciach Szlacheckich Prawach y Sądach Pańskich W. X. L.

Między Duchowną A Swiecką osobą W Sprawie kryminalney Za Apelacyą forum w Trybunale w Kodeksie Wielkim Ar. 25 R. 14 paragraf 3 Consti. Grodzieńska 1678

Pozwanie do Koła Duchownego Roz. 3 Ar. 32 · 33 · 34

o Rzeczach Zastawnych albo do zachowania danych Ar. 3[illegible] z Rozdziału 7

O Zwadach Ar. 10 w Roz. 11 Jeśliby się obadwa ranili w zwadzie A przyszło by do prawa y nie mieli swiadkow a brali by się dobry dziewiec Urząd ma los kazac vrucie, a kto uprzedy Wymie ten na karach ma przysięgę y za poczatku zwady y boiu Ar. 48 z R. 4 w tym że Ar. 32 ranny Samo trzec ma przysięgę z tegoz w R. 1[illegible] Złodzieystwa

Consti. A. 1688 de Complicitate forum w Trybunale

Consti. 1685 o Expulsyi Ze Nawieczną Banicyą Zato Zapierw szym Dekretem ma być Publikowano taz o Mieszkaniu do Polski y Trzech niedziel Banicyi

Constitutia o Banitach z ktorych Exekucya Mocno Woiewodzie y Starostowie po wyniesionych Banicyach czynic maią nad osobami y dobrami Ich podpenami.

Constitutie 1564 Subtitulo Dekret na sądy nowe fol 59 fol 1 ta chcemy Zeby kazdy Banit pod winą 300 grzywien był przez urzęd Grodzki poymany y sadzony.

Consti 1632 fol 5 Subtitulo Deklaratia Executij ktora wyraznie pisze w sobie iz z Banitow nad osobami y dobrami Ich przez Woiewodow y Starostow ma bydz Exekucya

Constitutia 1588 fol 466 y druga fol 463 Ze Banici maią byc imani y sequestrowani przez Urzędy Grodzkie Subtitulo o imaniu Wywolancow.

Consti 1589 Subtitulo o Executij Dekretow Trybunalskich ze Exekucyą za Dekretami Trybunalskiemi Woiewodowie Starostowie y Urzędy Ich Grodzkie czynic maią a nie kto inszy fol 542

Consti 1578 w ktorey wyrazono Ze maią czynic Exekucyą Woiewodowie Starostowie y Urzędy Ich za wszelkiemi Dekrety

Consti 1593 fol 55 Subtitulo o Pratykantach ze Starostowie maią czynic Exekucyą a Banitow na dobrach y osobach Ich podpenami y maią za Dekrety Trybunalskiemi wydac listy do Szlachty na Exekucyą

Consti: 1611 Subtitulo o Sędziach nieosiadłych fol 6 Ze wolno o Sędziego kazdego y osiadłego poimac takiego ktory by na sobie miał Infamią albo Banitią

Artykuł 4 z Rozdziału 11 ze tak dobry Banit iako y męzoboyca zabitego wywołania ma Urząd Grodzki czynic Exekucyą.

Artykuł 3 z Roz 4 ze maią łapac y Exekucyą czynic Urzędy Grodzkie z wywołancow

Consti 1589 fol 530 Subtitulo Infames et proscripti w ktorey wyrazono ze w W X Lo wszytkie Constitutie o Banitach in toto przyięto wyzey pomienione y inne

Constitutie przy Statucie W X Li w Trybunale napisana fol 14 Subtitulo Warunek o na bespecznosc Sądu głownego tą mieć chce ze w sprawach Excessowych kryminalnych wydawszy Trybunał na Banicyą nie przezranina ale przez Urząd Grodzki Exekucyą ma rozkazac uczynic Banicyą do Kroła Imsci odesłac ma ktory Artykuł wyzey napisano tyze karcie Constitucyą iest poprawiony ktora Subtitulo Securitatu W X Lo iest napisana wyrazaiąc ze W X L de securitate Judiciorum Constitucyą Trybunału Koronnego we wszytkim przymuie y ma iako przeto tedy według Koronnych Constitucij de securitate postanowionych w Sprawach Excessow

W Sprawach Excessowych ma być jest y przy Trybunale Litewskim Banitia ta iest Condemnata gdyż z Koronnego Trybunału po Banicyi Zadwor nie posyłaią ale zaraz z Trybunału przez Jenerała ktory iest Banitem publikuią y obwoływaią Zatym y z Trybunału WXL Zadwor po Banicyi w Sprawach Excessowych posyłać niepotrzeba boby były Dekreta y Trybunały tey Constitucyi przeciwne y ony iniutto nie acceptowały.

A że zeli to w używaniu nie było nato iest Consti. 1581 fol 380 Subtitulo artykuły do prawa WXL gdzie napisano o Trybunale Litewskim że maią sobie Statutow y Uchwał Seymowych do sądow należących przez Deputaty swe Trybunalskie poprawić w WXL obywatele

Consti 1616 fol 3 Subtitulo o przyieżdżaniu na Trybunał y o bezpieczeństwie gdzie napisano iż nie tylko ten ktory by Exces popełnił ale kto by tylko z wielką barzo kupą ludzi przyiechał nad osob 50 więcey na Trybunał gdy stanie Zakaluarem 1000 grzywien płacić ma w nie stanie w ordinaryim Banitem z Trybunału ma być publikowany

Consti 1550 fol 4 Urząd wszelki nie ma zeznania żadnego odbierać w domu iego ale publice w sądzie a Trybunał do ktorych z syłać ma

Consti 1557 fol 6 Urząd nie ma dopuszczać Apelacyi in accessoriis chyba gdzie idzie o zysk y ztratę

Consti 1562 fol 18 Ustęp od prawa nie szkodzi nikomu ale ma być na stronę odłożona pod czas sprawy

Consti 1565 fol 54 O rzeczy ktorej się pozdwierszu dotyczą potważywszy na Seym pozywać wolno stamtąd Scrutinium ma być Alkto kogo spotwarzy ktory nie dowiedzie Sto grzywien zapłacić ma y szkody zapłaciwszy y wrócić y kwiery Niedziel 12 ma siedzieć

Consti 1588 fol 265 200 Grzywien zapłacić

Consti 1569 fol 93 o Unij Korony Polskiey z Litwą Statey

Consti 1576 fol 170 Wolny zadowodem z tego zeznania 6 swiadkami z urzędu zrzucony znak na twarzy wypalić ale iednak zeznanie stronie nic szkodzić nie ma

Consti 1576 fol 170 areszt wawszy indzie kto od Areszcu nie idzi nie powie pndze od Aresztu wolne będą y Areszt Zanic

Consti 1588 fol 263 o odpowiedzi. tarz Con y pratęże Carcere zawrzenie Szlachcica niewinne na 120 grzywien zapłacić y ma w wieży na dnie siedzieć poki y znowu tego ktore ma siedzieć wiele y iak długo w więzieniu trzymał Szlachcica pod punctem Infamiy

Con. 1588 fol 264 o Ranach Szlacheckich iakowe ma być nawiązki grzywnami

Tarz Con. o mężobóycach Szlachcickich wiezy y o głowszczyznach zagłowę Szlachecką broniąc zabitą 240 grzywien a rozmyślnie zabitą 480 grzywien.

Con 1588 fol 266 Wywołaniu Banitow Zapacz ydo grodu oddac oppellowanie pozwac inych
Taz Con: pierszy zapis Mały i Walnieyszy niżeli poslednieyszy y z Decretami prawnemi a mà się pierwszość zapisu liczyc od przyznania albo aktu onego per oblatiam W

Con 1588 fol 266 super ignorantiam do przysięgi na locum standy
taz Con: Ewikcyi maią wolno Relaxacyi otrzymac

Con 1588 fol 274 o Accessoriach Dilatia na chorobie ma być przyięta do Niedziel 2 a inne dilatie nieidą tąz o Accessoriach
23 godzin wolna taz o dylatyach

Con 1589 fol 303 Infamisowie Banitowie Koronni w Litwie a Litewscy w Koronie mieysca niemaią

Con 1589 fol 312 o Zbieraniu pozwow gdyby Imienia Tytułu rzeczy y daty nienapisano Pozwom Krolewskim 6 niedziel takoczewisto y namiętnośi położony Pozwom Ziemskim Grodzkim Podkomorskim Commissarskim oczewisto niedziel 2 a zaocznie niedziel 4.

Con 1590 fol 339 Sądy Ziemskie Wilkomirskie takiako wo wzmiance y Trokach

Con 1590 fol 389 o Tumultach forum na Trybunał Apelacya od Urzędow wszelkich.

Con 1598 fol 4020 Banitiach Sublewaciach y Listach zaręcznych Pieczętowe pod tytułem Krolow wydawac maią

Con 1598 fol 404 o pozwach Zadwornych Assesorskich niemaią być wydane nad Statut W. X. L. a ktoby oco inszego wziół winny ff 500 y to forum tak w Assesoryi iako y w Trybunale y rzeczy pozwanemu niedowiedzie oco pozwał aoczny na szkodach przysięże ma in instanty zapłacic Actor

Const 1598 fol 47 o Expulsyi forum w Trybunale

Con: 1601 fol 51 o dochodach Sędziow głownych Trybunalskich

Con. 1601 fol 52 Executia za Dekretami Trybunalskiemi Władis-
-kiego y Marszałka Excess mieszczan Sędzie w Trybunale
sądzą nie Senerał na odprawę ale urząd

Con. 1601 fol 53 o Rusznicach pod żadnym sędem Strzelac
zażywac niewolno ktoby zaś y głowszczyzne y gardłem ma b.
karany oprocz ktoby na szedł nagy ...ode a zabił ten tym penom
niepodlega ale to z obrony zdrowia

Con. 1601 fol 57 o Poborcach Pieniędzy Posselskich Poborcowie
pod ...mi ... liczbe oddac mają Zaniedbanie
...do Trybunału pozwac wolno to się znaczy posselszczyzna

Con. 1607 fol 15 o dekretach Trybunalskich ktore żadnej ustępli-
wości zostone być niepowinne

Con. 1607 fol 15 o Religiey Greckiey ze Metropolia Metropolitowie
Władyctwo Władykowie Archimandrychie Archimandrytowie
obeymować mają subsequenter podług Con. 88 Forum żadnegoż

Con 1609 fol 26 Żołnierze wyięci od sędu excepto Spraw
Grabiskowych ... y ...

Con 1609 fol 28 Zniesienie przesędow w sędzie głownego Trybu-
nalnego W.X.L. od wypisu kopii sędu pamiętnego ... ... gło
przychodno od ... y przyznania niebrać

Con 1609 fol 28 o Mandaciech na sejm po wiem Ziemskiem:
swego Powiatu pozywać wolno respektem daleko ... Cancellary
Krolewskiey w ... skasowana Con. 1611

Con 1611 fol 6 o ludziach nieosiadłych co szkody czynią
Opatrzenie bespieczenstwa sędow exempta Żołnierskie
Con 1611 fol 7 bespieczność sędow wszellkich Grodzkich
Ziemskich iako y Trybunału samemu powaga ma być y urz-
dom miejscym

Con. 1611 fol 13 Causa expulsionis et Exemptionis Wcz. watek Sądzone bydz maią na Trybunale

Const. 1611 fol 13 obostrzenie Prawa Naswawolniki co naieżdżaią Sałaszy zabiiaią

Con. 1611 fol 40 o Deputatach Trybunalskich Iz niepowinni swoich Spraw miec niżkim

Con. 1611 fol 40 o Poselskich Pieniądzach którzy oddac ma podwiną 20 kop forum od Grodu Except. Senatorow co na Seym iadą

Con. 1611 fol 46 O Sprawiech Zadwornych Assesorskich Wiecz przed tem Terminum a ze Mandatem pozwac a Const. 1691 o wolnosci porwania pozwem każdego wtenczas pierwiey pozwem Zadwornym pozywac

Con. 1613 fol 10 Przywileie na Przywileie Wydawane bydz niemaią poslednieysze niewazne.

Con. 1613 fol 10 determino acto na Trybunale excess wktorego Miasta gdyby na Trybunał abo z Trybunału iadącego zbito, gdy wmiescie niebyl przes pozwem zabronego pozwac do Trybunał Banicyia Wieczna.

Con. 1613 fol 41 O obieraniu Deputatow y Posłow W. X. L. przytym Pluralitas głosow a głos Szlachcica w tym powiecie ma bydz ważny

Con. 1613 fol 19 Targowe od Poddanych Szlacheckich brane bydz niema oco forum na Trybunał.

Con. 1616 fol 4 O Plenipotentiach Patronom prawnych.

Con. 1616 fol 4 o Znoszeniu Banicyi

Con. 1616 fol 12 Bespieczenstwo Klasztorow Panienskich y Kościołow Violatora Kara Infamia ktoby naieżdżał

Con 1616 fol 42. O Pisarzach Trybunalskich Ziemskich y Grodzkich gdy Pisarz Podpisek nad ochodowy ma po ydwu tygodniach Dekretu niewydał upada w winie 100 kop. Forum w Trybunale Controwersia Na piśmie od trzeciego dnia ma być od strony dana

Con 1621 fol 18 O Exemptach po rozpuszczeniu Woyska w czterzy niedziele odpowiadać mają

Con 1627 o Dekretach Trybunalskich Trybunał w sprawie forum niemającey przed się przypuszczać niema y taki owy Dekret za nic liczyć może nulliter znosić mogą

Con 1627 fol 7 disciplina militaris W. X. L. wyraża tymże wszystko con. zk.

Con 1631 Zatrzymanie Religiey Pospolitego od swawolnych ludzi forum w Tryb.

Con 1631 Taxa dłoni chłopskiey zzywiec 100 a rany sowito czyni głowszczyzny fl 162 utwierdzono con 1638 fol 43 tez. cz.

Con 1631 Sprawa Crapt ma forum w Trybunale

Con 1633 fol 9 o Dekreta Kapturowe do Trybunału pozwać y znosić

Con 1633 fol 15 disciplina militaris W. X. L. wyraża y approbuie wszystko

Con 1633 fol 19 Seymowe Deliberatie Deliberaty Marszałek Poselski Pierwszego 6 dni przed konkluzyą Seymu przypomnieć ma Nieprzed seym ma być słuchany aż w przód expediować deliberacyą mają

Con 1633 fol 23 o Sądach Seymowych Zadwornych y Trybunalskich Otym niema forum Niepowinien pozwać tak i Dekret nullitati podlega Mieszczanie także Oxces Cywilne Sprawy Successiy Contrakty od Magdeburgii mają być pozwani

Con 1633 fol 33 o Wywodzeniu Szlachectwa nieleżnych y Nieszlachty do Herbu szlachcic przymować niema pod utratą swego honoru na seymiku Skurtaczem a dyspozytiami wywieść się ma, kto zadi, a zadany wywiedźesię a sam gdyby był Niewywiodł Zaodem ma być karan

Con 1633 fol 34 Nie Wynoszeniu Mandatu Zadnego na Exekucia Dekretu Trybunal. Woby wznieszany Evocatione na Zaplacie Assesoria za Trybunale. Trybunal na Assessorskie Sprawy na stepowac niepowinien

Con 1635 Ordinatia Ksiezy Dobr Ziemskich Dziedzicznych kto na kosciol zapisuie y funduie tak ze pectore na Duchowienstwo ani Zadnych Indy Zaw Niebierze Lecz z milosci ku Panu Bogu czyni y funduie

Con 1635 Forum Stanu Szlacheckiego z Duchownemi in quolibet realibus Koronnych y WXL Urzedy Ziemskie y za Appelatia w Sile Compositi Judicii

Con 1635 Disciplina Militaris iezeli aggrauatia Dobr Szlacheckich od Zolnierza forum co Trybunale

Con 1638 fol 14 Dekretach Trybl Koronnych y WXL to Sprawie Ziemskiej Niemaiacy przed sie przyiu iz vzai Niema Conit. 1627 Approbuie tali ad expeditionem Zadnej Niepodlega

Con 1638 fol 14. Skymowe Mandaty przeciwo Dekretem Tryb. WXL ktoby extraordynarie o Dekrety Tryb. y inne Trybunalu nalezace Sprawy Wywal do Assesory Winy Kop 1000 oto forum co Trybunale

Con 1638 fol 15 o Niewnoszeniu Dekretow Tryb. przez Plenipotentow Jesli dowiedzie Ze upisal strony gardlem maby Winy ziesli Nie to 100 Kop Patronowi 100 Kop y zdaiy stroni Dekret dnioczesie ktorieni ma

Con 1638 fol 14 Deliberatie Sadowne WXL gdy delibratij do Kolu y 6 Niedziel Niezexpediowano Apostylunei w Kancellaryi WXL Wygrana opominal by tez ipso facto powod wygrawa przed kto na ktore requirui podlug Con 1633 o Dobrach przedlusnij Nalezacych

Con 1641 fol 8 o porzadku sadzenia Spraw Skymowych

Con 1641 fol 17 o Trybunale WXL y Z Nie przeciwe forum Niemaiacy Brzyczenie przed sie Niema ani Spraw iuzego Powiatu w Miescie Innym terminie Sadzic Niepowinni

Con 1641 fol 17 kolo Duchowne Caly Dzien wtorkowy Sadzic ma Jednego Tygodnia Drugiego Swieckiego przydano

Con 1641 fol 18 o Pisarzu Trybunalskim Zeby Nie Szyrelo pisal sowchodnie Niewymagali Termu natoron z dochodow Swoich placic dzierzyl 1000 forum w Trybunale

Con. 1647 fol 7 O dekretach Tryb. W. X. L. ile zapłaty z przonych niemaią bydz zno szone, y wyz 100 kop stronie należy powinni niedziel 6 tam dekret gdzie podano

Con. 1647 fol 20 Sublewacye y Elekcya W. X. L. na Banicie z osób konfe ferowane, wydawane być niemaią podług konst. 1641 z Inszych Koronnych

Con. 1658 fol 30 Securitas spraw zginionych y spalonych podczas woyny W. X. L.

Con. 1659 fol 5 ubespieczenie PP. Senatorow y Posłow szlacheckich od sprawow Electyinych az do stopnikow Relacyinych w ednorc miedzeie urodzeń tych dekret choc trzeci choc Centur acyny Katuiczie

Con. 1659 fol 47 Infamisowie et Banici w Koronie y w W. X. Litewskiem mieysca miec niemogą

Con. 1661 fol 29 Owyięciu Senatorow y Posłow od spraw uszela lich sądowych od stopnikow Electyinych az do Relacyinych

Con. 1661 fol 14 ochronienie dobr dziedzicznych szlacheckich od Zołnierzow

Con. 1659 fol 13 o grabieżach żołnierzkich sprawi w grodzie szla chcic y Pochoręzych, zelzy sądu Lustecznie sądzić na podwłaty urzędowego Apelacya na Trybunał

Con. 1659 fol 13 o zbiegłe Poddane do Korony Polskiey w Trybunale a nie w grodzie karderuz [illegible] bez osiadłości

Con. 1658 fol 19 Pod pretextem Zołnierskich [illegible] Zapac wolno y do grodu oddawac

Con. 1576 fol 17 o porownaniu dobr Oyczystych między Braćią bez działu Oycowskiego y z zadziałem [illegible] karcie otymże

Con. 1667 fol 13 ubespieczenie PP. Posłow Senatorow z Komisya na o dorozłych spraw sądowych. Senatorowie Apelacyą od Mar szałka W. a Posłowie od Marszałka Koronnego miec maią

Con. 1667 fol 13 Sądy Ziemskie o zbiegłych poddanych sądzić może Grod spraw ziemskich które przystanowic niema,

Con^st 1667 fol 14 Securitas Honoru Szlacheckie ktory uzywa
Lubo narutoke tam ten chycy Malkie ktorzego zhe firmu

Con^st 1667 fol 63 Trybunał W. X. L. Nadzod Marszałek ma przysięgi
Że spraw podlug Regestru wołac żadnych z Facti w miejsce
sądzic niema. Też spod liter żexdiciu z Miasta wsy podane
Kamienice Byrmistrzowskie albo ante Unionem Liberowane
wrebrac. Pisarz z Regentami że niema brzynie Depactacy i
w Kancellarii y Sekretarzow Revelujac przy Sądzie maią. Vtrcinych
Niewiasty y Panienki aby w Regestr niepisano to co obwano
wino Inquisitia inclusio Rotulo bez strony wysłana by ma

Con^st 1667 fol 79 Skrocenie Processu Obwieść zwołac w Sądzie podług
Con^st 1661 a tam w Sprawy niepozwalaige Apelacy miedzy sznie zij
Sue privatione officij Banicya oniewydanie żarał

Con^st 1588 fol 267 O Wakansach Urzędow ktore maią w Woł. Rozda
być oddawane apodczas Sejmu aby dalej sześciu tygodni

Con^st 1588 fol 274 Żołnierze niemaią leży podczynic w dobrach żadnych
Szlacheckich y Duchownych ale tam gdzie maią bywac alias Żanie
w Wypiemieniu sprawiedliwszu od Komisarza y Hetmana Pisarz Polny
albo Podskarbi na pierwsze zatrzymac a list powiare od obliczywdone

Con^st 1588 fol 276 O Krawnych Poddanych z Bieglych trzecie Chłop pozina
z dziećmi y Supelektyle sięzet tylko przychodzi dlatego

Con^st 1588 fol 276 O zabitego chłopa bez jego krewnych Pan jego
może głowy dochodzic

Con^st 1589 fol 303 Kadiunztow trzech Braci Mikołaia Krzysztofa
Albrychta y Stanisława porzadku prawa sz Dobr Wiezbie
Zamianowicie Średniejsze Czyba Niesuiz Kleck mir Gu...
dek Dawidowski z Ynom onych a wnieedzat tlu synow tedy bli
zkim potomkom nalezec maią Mimo Dziedzicztu własne posię
gac maią Dobr

Con^st 1598 fol 401 Deputaci żadnych Ustaw y Przystaw z gospodi
brac niemaią iedno Salarium Sententiarum

Rota Deputackich w Roku 1601 fol 50 na Seymie stanowiona
Artykuły Woyskowe Hetmanskie stanowione w Roku 1609

Con^st 1641 fol 14 Sublewacyie y Ulega przeciwko Infamiom y Banicyom
Decretami aprobowanym w Trybunale, wydawane być niemaią y wydane nie
ważne beda w Koronie tak y w Litwie z Sejmu 1647 fol 20 tamże referun
desentus

Con 1641 fol 23 z Biegi Zbiegi Kornnych Poddane Wsiach Krolew.
i dich maią być zdrowe Prawem Statutowym zwydawane bez
Tumultu pod karą Tysiącakop groszy z wprowadzeniem...
podworem.

Con 1647 fol 19 Kollatorowie Niecyłyki Popow do Cerkwi swoich
[illegible] maią a w Dzierżawach
Krolewskich Dzierżawce promowować maią

Con 1576 fol 17 Oźmiwa Zamienna albo Dzierżawne [illegible]
[illegible] tego upominać niemogą komu co zapisano [illegible]

Con 1576 fol 17 wktorym Powiecie Imienie Przedane wstąpi
ma być zapisane a by przed Urzędem [illegible] inaczey zapis
Niewazny będzie

Con 1576 fol 171 Aby za Długi Zabity Przy Maiętnosc w Summie
trzymał powinien ią przyiąć od Ulieprawney Małżonki Toż
y Bracia powinni od Siostr swych Małżonka w posagi zam
dować Ustępować

Con 1576 fol 175 Szlachcic Szlachcica w Karczmie Chłopi
wolni od karda od przysądzenie maią ze w Karczmie ...
podwodnego y targowego bywania
Tarzon. ... Kontrakty słowne niema nicht ni
... pisywac

Con 1576 fol 175 Posag ma być z Maiętnosci wypłacony bez przy
wianiu od Męża Ziemie zapisanego

Con 1578 fol 189 Aby z podłożnicą swoi spłodził z Miał ...
Dzieci niemaią taki ... w Dobrach dziedziczyć y ... po
y mieć przy Wodzi przychodzić niemaią.

Con 1635 Forum osob Swieckich z Duchownemi w Ziemstwa
... ... in composito Iudicio Trybunali

Con 1667 fol 69 z kroceniu Procesow Zbiegle Poddane ...
... maią y Baritia wydana ma być ... Sine ullis dilationi...

Con 1667 fol 73 Ochrona Dobr Duchownych Swieckich
od Zolnierzow y dawania Chlebow y Stacyi

Con 1667 fol 46 Zadanie Nieszlachectwa na Seymikach,
forum oto w Trybunale de Woiewodow

Con 1662 fol 12 Koronni z Korony Litwy a Litwa koronnych
do Litwy pozywac do Prawa sami niemaią sprawiedliwych w Koronie
wszystkie maią podwiną Tysiąca złotych

Obespieczeniu Dobr Szlacheckich od zołnierzow
Con 1588 1649 1589 1652 1653 1654 1658 1659
Discyplina Militarys 1661 fol 15

Con 1616 fol 43 Gdyby Pisarz w Trybunale umarł powinni
Deputaci obrac za Pisarza

Con 1620 fol 13 o Konfiskatach Zołnierzkich Rezerwiencie
do sentencji 1590 Roku

Con 1627 Exempty Zolnierskie aby przymowane były od Hetmanow
dane

Con 1628 o tymze y o Komissarzach

Con 1631 o dobrach Cerkiewnych ieżeli by Gwałty czynił forum
w Grodu y w Ziemstwa y na Trybunale [illegible] Sędziow

Con 1633 fol 24 Dawnosc Ziemska miedzy Gruntami
Duchownych Osob z Stany Swieckimi do lat 60 Trwa

Const 1.6 o tey ze Dawnosci ze wolno zawrze
swego upomniecie prawem

Con 1685 fol wszytkie Con. omienione y ktore
aprobowawszy zare Grodowi Sędzie nie wyieraią zadnych
dekretow by naprawiaiących Nowicow Zastawnych
wydawac powinni Ziemni a Urzednikow wolno od
[illegible]

Con 1678 fol 9 o Deputatach y o Posłach Zaden Deputatem będąc ktory
Litwy w Trybunale nie zasiadał Posłem byc niemoże aż po expirowaniu
sessyi Deputackiey Lat trzy takze y Poseł Deputatem byc niema
aleby tez obrat nie małe [illegible] Poselskiey y Trybunalskiey Miejsca
wypierany byc powinien

Con 1678 fol. 34 Zydzi y Tatarowie Niepowinni Czeladzi Chowac Chrzescian pod 200 Grzywien Winy, a Chrzescianin Wiecej Niemoże 12. otrzymac Tatarow Zolnierzow

Con 1678 fol. 41 Unitow z Dyzunitami Sprawy na Sądach Relacyjnych Sądzic sie maią

Con 1678 fol. 11 Niemaią Zolnierzom Dobr Duchownych Hetmani rozdawac ani Stanowisk ani zadnego brania czynic

Con 1678 fol. 19 Stan Duchowny w Ziemstwie o Szkodę omieszkanie podanych odpowiadac maią a za apelacyą w Trybunale Kola Wielkiego

Con 1678 fol. 13 Tatarow Litewskich Murzow y Jnnych pod Tug Przywileiow do Stanu Szlacheckiego Przyiet, y Zadnej Respectaki w Sądach przyonych niemaią

Constytucie oddanych 1661 1667 1673 1685 Przysięgę Grzywien czyni Tysiąc Sześćset złotych

C. 1667 fol. 63 ti. Trybunal W. X. L. Pisarzow Trybunalskich Salaria Dat Salaria

C. 1647 Pisarz y Regent przysięgę w Trybunale super non revelando Secreta y ze nic nad prawo w Kancelaryi Trybunalskiey od Spraw wyciągać nie bedą czynic powinni Zaraz po obranym Marszałku

14 ...

/ Z.

[illegible]nu

[illegible]pach

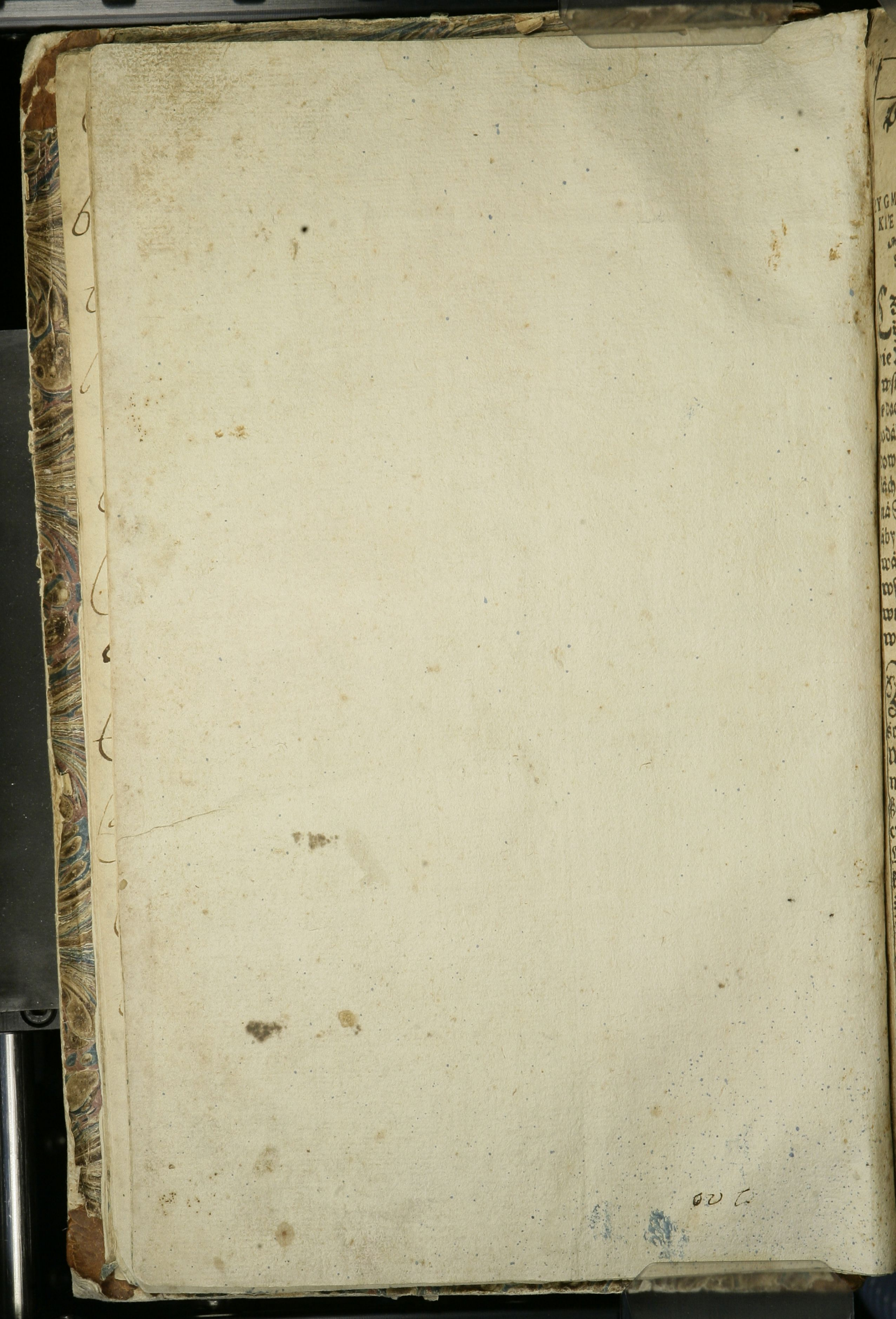
[illegible]h Het
[illegible]i Spynic

[illegible]Expedij
[illegible]Spelany

[illegible]ych pod
[illegible]idne

[illegible]rzow

[illegible]e Super
[illegible]Kancelary
[illegible]oda
[illegible]Baltu

Przywiley Krola Iego Mośći Confirmácyey Státutu Wielk. X. Litewſkiego.

ZYGMVNT III. MILOSCIA BOZA KROL POLSKI, WIELKIE XIAZE LITEWSKIE, RVSKIE, PRVSKIE, ZMVDZKIE, MAZOWIECKIE, INFLANTSKIE, TAZ BOZA MILOSCIA NAZNACZONY KROL Szwedzki, Gotski, Wandálski, y Wielkie Xiążę Findlanskie. &c.

Czynimy iáwno tym Náßym liſtem wßyſtkim poſpolićie y káżdemu zoſobná ninieyßym y nápotym bedacym. Iż Pánowie Rády v Vrzednicy Náßy y Poſłowie Wielkiego Xieſtwá Litewſkiego ná Seymie wálnym ßczeſliwey Koronácyey Náßey bedac imieniem wßytkich ſtanow obywátelow Wielk. X. Litew. podáli nam ku potwierdzeniu Státut / to ieſt odpráwowánia ſadow przez Deputaty od ſtanu Wielk. X. Litewſk. y ná Seymikách powiátowych ná to obránych y wyſádzonych / popráwiony ná Seymie electiey Náßey pod Wárßáwa przegladány / proßec ábyſmy ten Státut od nich nowopopráwiony przy inßych práwách y wolnośćiách ich / przywileiem Náßym potwierdźili / y wßyſtkim ſtanom Wielk. X. Litewſk. wydáć y ku vżywániu przywieść roſkazáli / vkázuiac nam z Conſticucyi y vchwał Seymowych / żeſmy to vczynić powinni.

My Hoſpodár znáiac być powinność Náße / Iżeſmy tym Páńſtwom / ná ktorych Nas Pan Bog z łáſki y woli ſwey świetey zá dobrowolnym obudwu narodow Korony Polſkiey y Wielk. Xieſtwá Litewſk. obrániem poſádźić raczył / powinni práwá / wolnośći y ſwobody ich / nie tylko cáło trzymáć y nieporußonie / ále coby nawiecey przymnażáć / ſpráwiedliwość y obrone czynić / pomniac też y ná to / iáko te obá ſławne narody Polſki y Litewſki / opuśćiwßy śiłá inßych ſławnych y zacnych Pánow ktorzy ſie o te Páńſtwá z wielkimi obietnicámi nie iedno przymnożenia praw / ſwobod y wolnośći ßláchećkich / ále rozßyrzenia tych Páńſtw y przybáwieniem im wielkich pożytkow ſtáráli ſie do nas chęć y wola ſwa ſkłoniwßy nas Hoſpodárá zá Páná ſobie zwierzchnego ná Korone Polſka y ná Wielkie Xieſtwo Litewſkie wźiać woleli / czego My wdźieczni od nich bedac y chcac im záwżdy praw / wolnośći / y ſwobod wßelákich przykłádem Przodkow náßych przybáwiáć y przymnażáć. Ná ten czás z powinnośći Náßey Hoſpodárſkiey námowiwßy ſie z Pány Rádámi Náßymi / y ze wßytkiemi ſtany oboiego narodu ná Seymie wálnym Koronácyey Náßey bedacym ten Státut práwá Wielkiego Xieſtwá

Litewſkiego/ ku vżywániu ná wßytkie potomne czáſy wydáiem/ według ktorego iuż iákoſmy ſámi Hoſpodár/ ták y wßytkie inße ſtany obywátele Wielkiego Xieſtwá Litewſkiego záchowáć ſię mamy/ y pod tąż przyſięgą Náßą ktorąſmy ná wßyſtkie práwá wolnośći Wielkiego Xieſtwá Litewſkiego vczynili ślubuiemy y obiecuiemy/ y iuż we wßyſtkich Ziemiách/ Powiećiech/ Przedźiech y ſądźiech wßelákich do Wielkiego Xieſtwá Litewſkiego należących/ wßyſtkie ſpráwy ſądowe/ porządkiem w tym Státućie nowo popráwionym opiſánym odpráwowáć począć máią w roku przyßłym tyśiąc pięćſet ośmdźieśiąt dźiewiątym o trzech Królách świećie Rzymſkim ná rokách ſądowych Ziemſkich/ ále nápotym záwżdy/ gdy iedno tego potrzebowáć będźie wolność popráwowánia tego Státutu wcále im záchowuiem. A iżby tym rychley wßytkim ku wiádomośći vżywániu przyść mogł. Przeto ten Státut nowo popráwiony/ y Przywileiámi Ziemſkiemi piſmem Polſkim y Ruſkim drukowáć y w powiáty rozeſłáć roſkazáliſmy/ iákoż dla lepßey pewnośći y potwierdzenia tego Státutu ten Náß Przywiley ná Seymie Koronácyey Náßey ręką Náßą podpiſawßy/ y pieczęć Náße Wielkiego Xieſtwá Litewſkiego do niego przywieśić kazawßy Stanom Wielkiego Xieſtwá Litewſkiego dáliſmy/ wßákże ten Státut nowo popráwiony zwiąſkom y ſpiſom Vniey niwczym przećiwien być y nic ßkodźić y vbliżáć nie ma. Piſan w Krákowie látá Bożego Národzenia 1588. Mieśiącá Styczniá 28. dniá.

SIGISMVNDVS REX.

LEW SAPIEHA PODKANCLERZY Wiel. X. Litewsk.

Gábryel Woyná Piſarz.

ZYGMVND III · Z ŁASKI BOZEY KROL POLSKI WIELKIE XIAZE LITEWSKIE RVSKIE PRVSKIE MAZOWIECKIE INFLANTSKIE Y SZWEDZKI GOT · WANDAL · DZIEDZICZNY KROL

Naiáśnieyszemu Pánu / Pánu / Zygmuntowi trzećiemu z łáski Bożey Krolowi Polskiemu / Wielkiemu Xiążećiu Litewskiemu / Ruskiemu / Pruskiemu / Zmoydzkiemu / Mázowieckiemu / Inflantskiemu / ꝛc. ꝛc. Y inszych. Tákże z łáski Bożey Krolowi dziedzicznemu Szwedskiemu / Gotskiemu / Wándálskiemu / y wielkiemu Xiążećiu Filandskiemu / ꝛc. ꝛc. ꝛc. Pánu / á Pánu / Pánu Miłośćiwemu.

Były te czásy / naiáśnieyszy miłośćiwy Hospodáru Krolu / gdy w tym zgromádzeniu á pospolitowániu ludzkim / ktorą my Rzeczapospolitą názywamy / nie práwem iákim opisánym / álbo Státutem / ále tylko swoim zdániem y vpodobániem / władzą swoią Pánowie y Krolowie tego świátá nád ludźmi rośćiągáli / ále iż częstokroć od przystoyney swoiey powinnośći odstępowáli / y ná swoy tylko pożytek rzeczy náćiągáiąc / o pospolite dobro wszystkich máło dbáli / ztąd to było vrosło / że ludźie brzydząc się ich pánowániem / y zwierzchnośćią / y nie pány / ále tyránámi onych názywáiąc / ná sámym tylko Státućie y práwie opisánym wszystko bespieczeństwo y dobro Rzeczypospolitey záśádzáli. A przeto on wielki y zacny Filozof Grecki Aristoteles powiedźiał / że tám bellua / á po nászemu dźiki źwierz pánuie / gdźie człowiek według vpodobánia swego władzą swoie rośćiąga / á gdźie zásię Práwo ábo Státut gorę ma / tám sam Bog wszystkim władnie / A tá tego iest przyczyná / że práwo iest / iáko iego drugi zacny mędrzec wystáwił / onym prawdźiwym rozsądkiem á mądrym vmysłu człowieczego baczeniem / ktorym Pan Bog náturę człowieczą obdárowáć raczył / áby według tego przystoynego á mądrego baczenia żywot ludzki ták spráwował / iákoby się zá tym co iest poczćiwego záwżdy vdawał / á co niepoczćiwego / áby się tego wystrzegał / Lecz iż nie wszystkich ták przyrodzenie spráwiło / áby więcey rozumu / á niżli namiętnośći swoich / á bestyálskich popędliwośći náśládowáć mieli / to wędźidło ábo munsztuk ná zuchwálce Pan Bog / y práwo iego święte włożyło / áby ći zá nie-

vczćiwe

vczćiwe ſpráwy ſwoie ſłußne karánie / á cnotliwi przyſtoyna zápłáte odnośili / y ten / to ieſt / cel y koniec wßyſtkich praw ná świećie tym wßyſtkie páńſtwá y kroleſtwá ſtoia / y w cáłośći ſwey záchowane bywáia / gdźie źli pomſte / á dobrzy zapłáte odnoßa / czego iż ſie záwżdy ći lekáia ktorym ſwawola miłá / á rozum im nieprzyiaćielem / rádźiby to wedźidło z śiebie zrzućili / á práwá wßyſtkie áby im nie pánowáły / rádźiby wniwecz obroćili. Pokazáło ſie to ná on czás w onych Krolewicách y młodźieniaßkách Rzymſkich / ktorzy w obmyśláwániu Senatorſkim / áby ćießki ćiężar pánowánia Krolewſkiego / álbo tyráńſkiego z śiebie złożyli / á práwem opiſánym áby ſie rzadźili / wßeláki ſpoſobem temu zábiegáli młodźieńcy / áby żadnego tákiego práwá nád ſoba nie vznawáli / bo powiedźieli práwo być głuche / y tákowe ktore ſie vproſić nie da / ieſli w czym człowiek wykroczy / nie ma bráku miedzy vbogim á bogátym / á v Páná iednák ieſt mieyſce łáſki y záchowánia ieſt wzglad ná oſoby / á ták lepiey pod ſáma Krolewſka zwierzchnośćia żyć / á niżli ſie w tákie niebeſpieczeńſtwo wdáwáć / żeby ná ſámey tylko niewinnośći żywotá / y poſtrzegániu praw ßcześćie ſwoie człowiek ſádźić miał / táka powiádáia myśl ieſt / y záwżdy beda ludźi ſwowolnych á nieukroconych / ktorym groza praw ieſt niemiła / á wßeteczney ich ſweywoley záwżdy przećiwna. Co my wßyſtko vpátruiac / Naiáśnieyßy Miłośćiwy Krolu / záßcześliwy narod v śiebie być poczytamy / ktorym Pan Bog tákie Pány / y przodki Wáßey Krolewſkiey Miłośći dáć raczył / że nie tylko / áby według woley y vpodobánia ſwego nád námi zwierzchność ſwoie Krolewſka rośćiagáć mieli / ále y ſámi nam powodem do tego byli / ábyſmy ſobie práwá iáko nawietße ſtroży poſpolitey wolnośći tworzyli / y wietßey władzy zwierzchnośći Krolewſkiey nád ſoba nie popußczáli / iedno pokiby im pewna gránice pánowánia ich nád námi práwá zámierzyli / zá co iáko ſławe nieśmiertelna w pámiećiách náßych ſobie zoſtáwiáli / ták pogotowiu W. K. M. náß Miłośćiwy Pan / Jmie ſwoie wielce ſławne miedzy námi raczyłeś vczynić / że Státut nowy / á ná wielu mieyſcách od ludźi madrych / á w práwách biegłych z narodu náßego ná to obránych popráwiony ná tym pierwßym wſtepie Pánowánia ſwoiego raczyłeś nam potwierdźić / á iżby iuż wßyſtkie ſady w tym Páńſtwie Wáßey Krolewſkiey Miłośći / ſławnym Wielkim Xieſtwie Litewſkim ták były odpráwowáne / z łáſki ſwoiey Krolewſkiey raczyłeś nam pozwolić / Przeto ia imieniem wßyſtkiey Rzeczypoſpolitey / Wáßey Krolewſkiey Miłośći ſwoiemu Miłośćiwemu Pánu / pokornie zá ták miłośćiwa

łáſkę dźiękuię. A iżem tę pracą przedśię wźiął/ ábym ten Státut w druk podał / tenże Wáßey Krol. M. ofiáruię iáko naywyżßemu ſtrożowi wßyſtkich praw y wolnośći náßych / Páná Bogá proßąc / áby on duchem mądrośći / y wßeláką dźielnośćią Wáße Krolewſką M. obdárzyć raczył / żebyś nam W. K. M. ták ßczęśliwie á długo pánował / iákoby y chwałá Páná Bogá wßechmogącego przez Wáße Krolewſką Miłość pomnożona / y wßyſtká Rzeczpoſpolita w cáłośći y w pokoiu byłá záchowána / á ták świetobliwe nád námi W. K. M. pánowánie tu ná tym świećie z ſławą nieśmiertelną / á po śmierći żywotá wiecznego zapłátą było nágrodzono. Z tym naniżße ſłużby moie / z wiernym poddáńſtwem łáſce W. K. M. pilnie zálecam. Piſan w Brześćiu/ Roku od národzenia Syná Bożego 1588. Miesiącá Grudniá pierwßego dniá.

Wáßey Krolewſkiey miłośći Páná/ Páná mego miłośćiwego

naniżßy ſługá / y wierny poddány.

Lew Sápiehá Podkánclerzy
Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego.

Wszem w obec stanom Wielkiego Xiestwá Litewskiego / Lew Sápiehá Podkánclerzy W. X. L. Stárostá Słonimski / Márkowski / y Miadźielski / powolne y życzliwe służby swoie ofiáruie.

Obaczywáli to wszystkich wiekow ludźie mądrzy / że w káżdey Rzeczypospolitey człowiekowi poczćiwemu nic nie ma być droższego nád wolność. A niewola ták sie ma brzydźić / że nie tylko skárbámi / ále y śmierćia one od siebie odgániáć powinien / á przeto ludźie poczćiwi / nie tylko máietnośći / ále y gardł swoich przećiwko káżdemu nieprzyiaćielowi nástáwić nie żáłuiąc / áby pod ich okrutne opánowánie nie przychodźili / á z wolnośći swoiey będąc złupieni / według woley y myśli ich iáko niewolnicy nie muśieli żyć. Ale iuż máłoby y ná tym było / żeby człowiek z niewoley od postronnego nieprzyiaćielá był wolen / gdyby domowego nieprzyiaćielá nád sobą ćierpieć muśiał / tedy ten munsztuk ábo wędźidło ná pohámowánie káżdego zuchwalcá iest wynáleźione / áby sie boiąc práwá / od káżdego gwałtu y zbytku pohámował / á nád słábszym y chudszym nie pástwił sie / y vćiskáć go nie mogł / bo dla tego práwá są postánowione / áby możnemu y potężnemu nie wszystko było wolno czynić / iáko Cycero powiedźiał / iż iesteśmy niewolnikámi praw / dla tego / żebyśmy wolnośći vżywáć mogli. A ieśliż człowiekowi vczćiwemu niemász nic milszego nád to / gdy w oyczyznie swey bespiecznie mieszkáiąc nie boi sie áby go kto ná dobrey sławie iego zmázáć / ábo ná ćiele y ná zdrowiu obráźić / ábo też ná własney máietnośći iego vkrzywdźić mogł / tedy to niczemu inszemu iedno práwu przyczytáć ma / zá ktorym od káżdego w pokoiu śiedźi / á żadney vsilnośći obelżenia y vkrzywdzenia ná sobie nie ponośi / bo ten cel y skutek wszystkich praw iest y ma być ná świećie / áby káżdy dobrá sławę swą / zdrowie / y máietność w cáłośći miał / á ná tym wszystkim żadnego vszczypku nie ćierpiał. Y to iest nászá wolność / ktora sie my miedzy inszymi narody Chrześćiáńskiemi chwalimy / że Páná / izby według woley swey á nie według praw nászych pánował nád sobą nie mamy / á iáko sławy vczćiwey / ták żywotá y máietnośći wolno vżywamy / bo ktobykolwiek z tych trzech rzeczy w czym nas vkrzywdźić / y według vpodobánia swego / á nie według praw nászych nád námi pástwić sie miał / ten by iuż nie Pánem nászym / ále skáźićielem praw y wolnośći nászey był / á mybyśmy niewolnikámi iego być muśieli. Y słusznie záprawdę mamy zá co Pánu Bogu dźiękowáć / że pod pánowániem Krolow Ich

low Ich Mości / y Wielkich Xiażat Pánow náßych te władza y wolności w reku ſwoich mamy / á práwá ſámi ſobie tworząc / iáko nawiecey możemy wolności ſwoiey we wßyſtkim poſtrzegamy / bo nie tylko ſasiad á ſpolny náß obywátel / oyczyznie ále y ſam Hoſpodár Pan Náß żadney zwierzchności nád nami záżywáć nie może / iedno tylko wiele mu práwo dopußcza / przeto máiac tákowy ſkarb w rekách náßych / ktory żadna ſuma przepłácony być nie może / przyſtoi káżdemu poczćiwemu człowiekowi áby o nim wiedźiał / á bedac dobrze swiádomy / áby iáko ſam siebie y popedliwośći ſwey hámowal / y według práwá piſánego ſpráwowal ſie / á nikogo nie krzywdźił / ták ieſliby od kogo był vkrzywdzony / áby wiedźiał gdźie obrony y lekárſtwá w krzywdźie ſwey ßukáć ma / bo iáko ieden Senator Rzymſki drugiego ſtrofował / że práwá oyczyzny ſwey nie vmiał / ták káżdy obywátel godźien ieſt nágánienia / ktory wolnośćia ſie chwali / á praw ſwoich vmieć y rozumieć niechce / ktorym práwem wßyſtke wolność ſwoie obwárowána ma / á ieſli ktoremu narodowi wſtyd praw ſwoich nieumieć / pogotowiu nam / ktorzy nie obcym iákim iezykiem / ále ſwoim włáſnym práwá ſpiſáne mamy / y káżdego czáſu czego nam potrzebá ku odporu wßelákiey krzywdy wiedźieć możemy. A iż tá trudność przedtym niepomáłu do tego záwadzálá / że nie káżdy y Státut mogł mieć / dla trudnego y długiego przepiſowánia / tedy y wtym tey potrzebie káżdemu obywátelowi folguiac / y ku pożytku Rzeczypoſpolitey czyniac / ważyłem ſie tego / te praca ná ſiebie podiać / á koßtu y nakłádu ſwoiego nie żáłuiac / ábych to w druk podał / á droge łácnieyßa y ſnádnieyßa káżdemu ku wiádomości práwá pokazał / gdyż to iuż w rekách ſwych káżdy kiedy záchce mieć może. Proße ráczćie W M. te praca odemnie wdźiecznie przyiać / á máiac wolnośći ſwoie práwem dobrze obwárowáne / tego poſtrzegáć / ábyśćie do ſadow y do Trybunałow / nie tylko ludźi dobrych / á tych praw náßych dobrze vmieietnych obierali / ále boiacych ſie Páná Bogá y cnotliwych / ktorzyby nie dla pożytku ſwego / á ku ßkodźie bliźniego / dla łákomſtwá ſwego y dla podárkow práwá wykrecáli / ále proſtym trybem idac / swietey prawdy y ſpráwiedliwośći poſtrzegáli / á te wolność ktora ſie ćießymy / w cáłośći nam záchowáli. Z tym ſie łáſce y miłośći W M. bráterſkiey poruczam.

Ná Kleynot Stárożytego Domu

Wielmożnego Páná/ Jego M. P. Leoná Sápiehi/ Kánclerzá W. X. L. Brzesckiego ꝛc. Stárosty.

ROzmnożył Rzymskie Páństwo Romulus mężnośćia/
Spokoyny Pompilius Numá pobożnośćia.
Wielka chwała tych Krolow! lecz obu. sławnego
Zacnych Sápiehow domu więtsza: bo iednego.
Słynie do tąd z początku postępki świętemi/
Zrownał cnym Fámiliam spráwámi dźielnemi.
Swiádcza Krzyże/ y ná krzyż Herby wyráżone/
Lilie/ Strzały/ Rycerz/ Luny rozmnożone.
Lwie/ wielkiego Káncierzu Xięstwá z twych przymiotow/
Godnyś w ták ślicznych helmiech ták wielkich Kleynotow/
Oświećili śię iáśnym cnot twych słońcem/ dawni
Przodkowie twoi męstwem/ pobożnośćią/ sławni.
Ztąd z Oyczyzną ć ták śpiewa Proſápia twoiá:
Jeszcze mężny odmłodni stárcze moy/ czći moiá.

IASNIE WIELMOZNEMV PANV,
IE° M. P.
LEONOWI SAPIEZIE
KANCLERZOWI W. X. L. MOHILOWskiemu, Brzeſckiemu &c. Stároscie, vvielkiemu cnot wſzelákich y náuk miłośnikowi y Patronowi.

ACz wßytkich cnot wielka ieſt ozdoba/ zacność y władza/ Jáśnie Wielmożny á mnie Miłćiwy Pánie/ iednák Dobroczynność nád wßytkie táka ma przewage/ że y dobrze wolnego człowieká w vczćiwa iákaś niewola bierze/ y dług nań pewny według rozlicznośći pokazánych dobrodźieyſtw záćiaga y wnośi: z ktorego nie ták złotem ábo iákiemi drogiemi ſkárbámi/ iáko ſerdeczna wdźiecznośćia wypłácáć ſie muśi: Táż zwłaßczá gdy ſie w dobrym ſercu rozkrzewi/ nie łatwie końcá w powinnośći ſwey znáyduie/ y owßem ná ßańc potrzeby czáſu/ wßytko dobre/ iáko wiec y zdrowie wyſtáwia/ iákoby vżytych dobrodźieyſtw do zádźiáływánia mogł przyſtapić/ y brzydkiey nieſławy ſercá niewdźiecznego vchronić. Mam y ia przećiw oſobie W. M. m. M. P. táki ná vmyśle moim oblig/ ktoremu w odpłát hoynie pokazáney łáſki ſámego śiebie z poſługámi ſwemi oddawßy/ po ten wßytek czás Miłośćiwe° Pátrocinium záżywam y onym ſie ßczyce. Tym powodem y oná pierwßa gorliwość moiá/ ábym przy ſadách J. K. M. przez W M. m. M. P. odpráwowánych/ báwiacy ſie/ w dowodzeniu ſpráwiedliwośći/ nieiákie ćwiczenie odniosł/ (záczym y ludźiom potrzebuiacym y ſam ſobie mogł być pożyteczny) átoli iákikolwiek ſkutek zá pomoca Boża odniosłá. Przeto życzyłem tego ſobie/ y wdźieczność to ſámá wyćiagáłá po mnie/ ábym tego mego ćwiczenia zyſk W M. m. M. P. vniżenie mogł kiedy oświádczyć y ofiárowáć/ przykłádem nátury ſámey/ ktora wod obfitość z morzá podźiemnemi kánałámi do zrzodeł nábrawßy/ támże názad do poſpolitey ſkárbnice rzekámi odſyła. Teraz że mi ſie podáłá wiádomość od Typográphá K. J. M. Szláchetnego P. Leoná Mámoniczá á ſługi W M. m. M. P. iż Státut W. X. L. po wtorykroć po Polſku dla niedoſtátku exemplarzow w druk miał być dány/ ktory dobrze przedtym zá wielka praca W M. m. M. P. y z inßemi ná to náznáczonemi/ roku 1588. Krol J. M. ßcześliwie nam pánuiacy ná koronácyey ſwey zá prá-

wo W. X. L. potwierdźiwßy / ná odpráwowánie ſądow y czynienie ſpráwiedliwośći podáć raczył / ktore W. M. m. M. P. stánie w Rzeczypoſpolitey wielki pożytek á ſobie nieśmiertelną ſłáwe y pámiątkę ſpráwiło. Abowiem nieopuśćiłes W. M. m. M. P. powagi y doſtoieńſtwá Máieſtatu K. J. M. godnie poſtrzedz: Beſpieczeńſtwo gránic Páńſtwá tego służbą woienną oſtrożyć / á gotowość prędką w poſtrách pogránicznym nieprzyiaćiołom pokazáć / y onego czáſu potrzeby znieść. A nádewßytko imię Páńſkie ktore częſtokroć v inßego práwá przyśięgámi niewinnemi / w dochodzeniu długow bez zapiſow / bywa obrázone ludźi ták wiele od krzywoprzyśięſtwá / á zátym y od potępienia przedźielną ſwą mądrośćią odwiodł y ochronił: Więc y inße ſpráwy ták krwáwe iáko y nie krwáwe pewnemi ártykułámi iáſnie y doſtátecznie opátrzył. Co ábym ia godnie mogł wysłowić / nie rownie śiły moie przechodźi / ále ſpráwiedliwość / ktora codźiennie ludźiom vkrzywdzonym vdźielona bywa / tá ſámá wyświadcza / ogłaßa / y wiekom potomnym do wdźięczności podáie. Przy wydániu tedy wtorym tego Státutu Polſkim ięzykiem / wźiąłem to przedśię ábym ná kßtałt concordánciy krotko / w czym Koronne Práwo y Státutá z Práwámi y Státutami W. X. L. ſą zgodne / á w czym záś ſą rozne / á potym co po wydániu tego Státutu W. X. L. od roku 1588. áż do tych czáſow Conſtitucyámi Seymowemi zá práwo ná W. X. L. ieſt vchwalono / (ſámego textu tego Státutu niwczym nieodmieniáiąc / áni nárußáiąc) pokazał / chcąc w tym vżyteczną wielom ludźi posługę wyrządźić / zwłaßczá tym ktorzy áni Státutow / áni Praw Koronnych / áni Conſtituciy zobopolnych / gdy potrzebá wyćiąga ná ręke mieć nie mogą / áby przy iednoſtáynym práwie ſwym ná wßytkie inße iákoby w źwierćiedle rázem pátrzyli. Te tedy iákąkolwiek pracą y oświádczenie ćwiczeńia moiego nikomu inßemu tylko W. M. m. M. P. iáko sługá Pánu y Dobrodźieiowi M. Mćiwemu / y temu zá ktorego vważnym y Páńſkim vśiłowániem przy inßych miłośnikách tego W. X. L. od K. J. M. y Rp. wyſádzonych ten Státut w popráwie y Confirmácyey ßczęśliwy ſkutek odniosł / vniżenie oddawam y ofiáruię. Z tymże vniżeniem proßąc ábyś W. M. m. M. P. iáko mnie ſámego sługi ſwego / ták y tey prace mey M. Mćiwym Pátronem być raczył. W Wilnie. Roku 16 9. Dniá 1. Máiá.

W. M. m. M. P. y Dobrodźieiá
vniżony sługá

Bártłomiey Gáwłowicki.

Do Czytelniká łáskáwego

BARTLOMIEY GAWLOWICKI.

ZA sporządzeniem naywyższego w káżdym człowieku rozumnym tákowa iest rządza / áby w pokoiu mieszkáiąc / przystoynie swobod y wolnosci záżywał: czemu samá tylko spráwiedliwość święta posrzedniczka zostawa / ktora iákoby iáka Imperatrix na Tronie swoim zásiadszy / káżdemu bez nagány żyć / á co komu własnie należy / przywrácáć roskázuie / bezbożnoscią zás brzydzi się / y one karániem zawstydza. Dla czego Monarchie / Páństwa / od Panow y Przełożonych swoich rozmáitymi Práwami / Przywileiámi / vstáwámi / swobodámi / bywáią obdárzone / vbogácone / y vgruntowane / áby ták / pokoy y sposob porządnego życia był záchowány. Zacne W. X. Lit. w iedno ciało społecznosci Polityckiey / z przesławną Koroną Polską / iáko duszá z ciáłem zyniowáne / tym wszytkim z łáski Bożey się szczyci / á ták nie inaczey / iedno iáko iuż dzieło doskonałe / przystoyney swobody w łasce naywyższey mądrosci wolno záżywa / y długo da Bog z oney cieszyć się będzie. Lecz że niekiedy zá rozmáitych przypadkow odmiennoscią / tudziesz też zá wystepkámi ludzi swowolnych / ktorzy wyuzdawszy się z wędzidł / przystoynosci Chrześciańskiey gránice wstydzą / przychodzi o to że Práwá / vchwały / Státutá / ná głownych Seymowych ziezdziech Korony Polskiey / y W. X. L. wzgledem krainy / Páństwá / y potocznych przypadkow w niektorych rzeczách są zgodliwe / w niektorych punktách są rozroznione / á w niektorych zás terminách są obostrzone. W czym łáskáwemu Czytelnikowi trzeba wiedzieć / że ten Státut W. X. L. iáko napierwey w Rozdziale pierwszym dostoieństwo y powagá Máiestatu Krolá J. M. Páná / Páná nam szczęśliwie pánuiącego / dostátecznie y porządnie z wielką pochwałą iest opátrzona / potym w drugim służbá Ziemska wyienna porządkiem wieńcá pieknie vwitego iest sporządzona: w trzecim o rozmnożeniu W. X. L. y o wolnosciách iego / y w drugich po sobie porządnie idących áż do ostátniego / vwiárowánie przysiąg y niebránie imienia Páńskiego nadáremno / do czego w innych Práwach o to przychodzić musi / gdy bez listow y zapisow pod czas niewinnie ludzi dobrych do przysiąg przywodzą / y sámi się do nich skwápliwie biorą. A náostátek o dochodzeniu spráwiedliwosci ták w spráwách krwáwych iáko y nie krwáwych (ktorych práwo zowie actiones Ciuiles & Criminales) Artykuły porządnie y dostátecznie są spisáne. Dla czego iuż nie zwyczáiem abo iákich Praw podobieństwem / ále sámym práwem pisánym z Praw Bożych y Chrześciáńskich pilno zebránemi / to zacne W. X. Lit. sądy swe odpráwuie. Ktorego Státutu iż iuż exemplarzow ná potrzebę Obywátelow tego W. X. Lith. nie stawáło / znowu Drukarz z nakłádem swym niemáłym drukowáć zámyslał / z ktorey okázyey przykłádem inszych ludzi w práwie vczonych / ktorzy náuką swoią Práwá Chrześciáńskie obiásniáią / y do wyrozumienia łátwo podáią / y ia niemal z dzieciństwá mego na roznych sądách báwiący się y drugim się przypátruiący / teyże zabáwy mey oświadczenie vczynić vmysliłem. A naprzod po wydániu tego Státutu od roku 1588. áż do tego czásu z zgodney Vchwały Seymowey obudwu narodow / ktore Constitucye zá práwo ná to W. X. Lit. są vchwalone. Potym / w czym Práwo y Státutá Korony Polskiey / z Práwem y Státutámi W. X. Lith. są zgodliwe / á nákoniec w czym są rozne / (sámego textu tego Státutu niwczym nie ruszáiąc) obywátelom W. X. Lit. á osobliwie tym ktorzy máiętnosci swe tu w tym Páństwie y w Koronie Polskiey pewnym práwem zásięgáią / do wiádomosci przywiodł / y dał okázyą ktoremu inszemu żeby to co przez mię w tym znoszeniu Praw ábo Concordánciy niedostátecznie y niewymownie / dostátniey / wywodniey y łatwiey kto inszy nápisał / gdyżem ia nieogladał się ná ozdobę słow /

ále ábym

ále ábym co nakrocey w tym ściſłym czásie / drukowánia tego Statutu / przy zabáwách innych przez mnie ná poſługe roznym ludziom oddanych / do tey prace kogo ochotnieyſzego y prácowitſzego ſpráwił y powabił. Gdyż to tym ktorzy w lábiryntách práwnych intrigi ſwe máią / nie tylko iáko mnimam rzecz wdzieczna bedzie / ále y z wielkim pożytkiem wiele trudnośći vprzątnąć może.

PRZESTROGA.

Dla tego ábym ći łáſkáwy Czytelniku łátwieyſzy ſpoſob w záżyćiu tey iákieykolwiek prace moiey podał / trzebá wiedzieć że te litery *H. L.* máią być rozumiáne Státut Herbultá po Láćinie / *H. P.* Státut Herbultá po Polſku wydánego / f. ſtroná kárty y liczbe ſámey kárty przy niey położoney / zkąd te állegácye práwne z tych Státutow ſą wybieráne. Do tego Artykuły woienne / roku 1609. w Wárſzáwie Conſtitucya ná Koronę Polſką / y W. X. Lith. ápprobowáne. A nákoniec bez tych liter zwyſz pomienionych / Conſtitucye od roku 1550. áż do roku / 1619. ná głownych ziezdziech Seymowych vchwálone / á teraz znowu przez ſławetnego Andrzeiá Piotrkowczyká Typográphá Krolá J. M. y Mieſzczániná Krákowſkiego / roku 1616. po drugi raz drukowáne y wydáne. Ktorey to błahey prace moiey wdźieczen bedąc / ſzcześliwie ná potrzebę ſwoie záżyway / á ná mię ſługę ſwego bądź łáſkaw.

Porzadek iáko przy Krolu J. M. w Senaćie Rádá Korony Polſkiey y W. X. Lith. mieyſcá ſwe záśiada / przez Krolá J. M. świetey pámięći Zygmuntá Auguſtá iáko iedney Rp. zuniowáney zá ſpolnym zezwoleniem oboygá narodu w Lublinie ná Seymie Roku 1569. poſtánowiony.

ARCYBISKVPI.
Gnieznienſki /
Lwowſki.

BISKVPI.
Krákowſki /
Kuiawſki /
Wileńſki / Poznáńſki / Alternata.
Płocki /
Hálsberſki / Lucki / Alternata.
Przemyſlſki /
Zmodzki /
Chełmieńſki /
Chełmſki /
Kiiowſki /
Kámieniecki.

KASZTELLAN Krákowſki.

WOIEWODOWIE Koronni.
Krákowſki / Poznánſki / Alternata
Wileńſki /
Sendomierſki /
Káſztellan Wileńſki /
Woiewodá Káliſki /
Trocki /
Sierádzki /
Káſztellan Trocki /
Woiewodá Łeczycki.
Stároſtá Zmodzki /
Woiewodá Brzeſki /
Kiiowſki /
Jnowłocłáwſki /
Ruſki /
Wołyńſki /
Podolſki /
Smoleńſki /
Lubelſki /
Połocki /
Belſki /
Nowogrodzki /
Płocki /
Witepſki /
Mázowiecki /
Podláſki.
Ráwſki /
Brzesćieńſki /
Chełmieńſki /
Mśćiſláwſki /
Malborſki /
Bráclawſki /
Pomorſki /
Mińſki /

KASZTELLAni Wietſzy.
Poznáńſki /
Sandomierſki /
Káliſki /
Woynicki /
Gnieznieńſki /
Sierádzki /
Łeczycki /
Zmudzki.
Brzeſki /
Kiiowſki /
Jnnowłocłáwſki /
Lwowſki /
Wołynſki /
Kamieniecki /
Smoleńſki /
Lubelſki /
Połocki /
Belſki.
Nowogrodzki /
Płocki /
Witebſki /
Czerſki /
Podlaſki /
Rawſki /
Brzesćieńſki /
Chełmieńſki /
Mśćiſławſki /
Elbieńſki /
Bráclawſki /
Gdańſki /
Mińſki /

KASZTELLAni Mnieyſzy.
Sadecki /
Międzyrzecki /
Wiślicki /
Biecki /
Rogoziňſki /
Radomſki /
Zawichoſtſki /
Lędzki /
Srzemſki /
Zarnowſki /
Małogoſki /
Wielunſki /
Przemyſlſki /
Hálicki /
Sánocki /
Chełmſki /
Dobrzyńſki /
Połanięcki /
Przemecki /
Krzywińſki /
Czechowſki /
Nakielſki /
Roſperſki /
Biechowſki /
Bydgoſki /
Brzezińſki /
Kruſzwicki /
Oświecimſki /
Kámieńſki /
Spicimierſki /
Jnowłocki /
Kowalſki /
Santocki /
Sochaczowſki /
Wárſzawſki /
Goſtyńſki /
Wiſki /
Ráćiąſki /
Sierpſki /
Wyſſogrodzki /
Rypieńſki /
Zákroczymſki /
Ciechanowſki /
Liwſki /
Slonſki /
Lubaczowſki /
Konarſki Sierádzki.
Konárſki Łeczycki.
Konarſki Kuiáwſki.
Márſzałek Koronny.
Márſzałek Litewſki /
Káncłerz Koronny.
Káncłerz Litewſki.
Podkáncłerzy Koronny.
Podkáncłerzy Litewſki.
Podſkarbi Koronny /
Podſkarbi Litewſki.
Márſzałek Dworny Koronny.
Márſzałek Dworny Litewſki.

Referendarze też przy Krolu máiá moc zdánie ſwe w Rádźie powiedźieć.

Krotka Deklarácya.

O Vrzędźie/ władzey/ y praerogátywách niektorych Jch Mći Pánow Senatorow/ gwoli tym ktorzy to wiedźieć prágną.

ARCYBISKVP GNIEZNIENSKI, Legatus natus, Korony Polskiey napierwszy Senator/ ktorego zowią Regni Primas, & Primus Princeps, nie tylko ma władzą nád wszystkim Duchowieństwem/ ale też pierwsze mieysce záśiada w Senacie/ zdánie iego iest wielkiey powagi/ bo czásu Interregnum to iest/ niebytności Krolá J. M. przez odiazd ábo y śmierć/ PP. Senatorom do namowy y społney rády o rzecząch Rzeczypospolitey należących ziazd skłáda/ Poselstw cudzoziemskich słucha/ dźień y mieysce ná obránie nowego Krolá náznácza/ obránego ogłasza/ y ná głownym Seymie ktory bywa w Krákowie odpráwowany/ ná Krolestwo pomázywa y Koronuie.

Korone/ Berło/ y insze ápparámentá do Koronowania Krolewskiego należące/ Podskárbi Koronny w Krákowie w zamku chowa/ do czego Kásztellan Krákowski/ Woiewodowie: Krákowski/ Poznański/ Wileński/ Sedomirski/ Káliski/ Trocki klucze mieć powinni/ ktorzy otwieráć nie máią aż zá wszystkich Stanow pozwoleniem/ y kiedy Pan Podskárbi vrząd swoy obeymuie/ ábo powzdawa.

BISKVPOWIE wprzod wszytkich Senatorow świeckich w Senacie śiadáią: tá bowiem w Przodkách narodu Korony Polskiey byłá pobożność/ że Duchowieństwo przez ktore wiárą Chrześciáńską są oświeceni pierwszym mieyscem vczćili.

WOIEWODOWIE, káżdy z nich iest Princeps creatus, naypierwsze mieysce w Senacie Swieckim porządkiem swym záśiadáiący. Jest też iákoby Hetmánem swego Woiewodztwá/ ktorego Vrzędu swego władzey nie záżywa tylko w czás ruszenia Pospolitego z gwałtowney potrzeby y niebespieczeństwá ná Páństwo.

CASZTELLANOWIE, w niektorych Woiewodztwách są czterey/ trzey/ á namniey dwá/ ktorzy tákże pod czás ruszenia pospolitego/ nád Szlachtą swego Powiátu władzą máią/ y swego Woiewody są namiastkámi.

MARSZALKOWIE, KANCLERZOWIE, PODSKARBIOWIE, ci mieyscá swe záśiadáią w Senacie bez Alternaty/ ktorych władza káżdemu nie iest rowna.

PIECZETARZE są pierwszemi expectántámi/ do wszytkich innych naywiętszych dostoieństw/ iáko się otworzą.

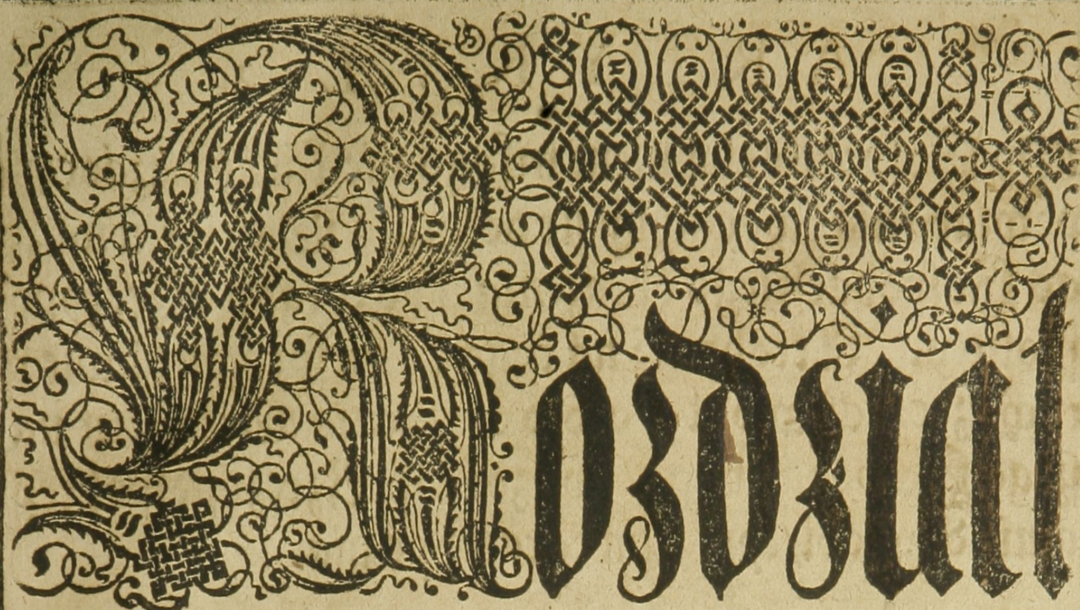
O Alternaćie.

BISKVP Poznáński z Wileńskim/ Hálsberski z Łuckim Biskupem álternatą w Senacie mieyscá swe záśiada. Tákże Woiewodá Krákowski z Woiewodą Poznáńskim/ alternaty w záśiadániu przestrzegáią: ktora rozumie się nie codzienna/ ábo dożywotnia/ ále czásem się odmieniáiąca/ to iest/ iednego Seymu siedźi wprzod Biskup Poznáński/ á po nim Wileński/ drugiego Seymu wprzod záśiada Wileński á wedle niego Poznáński. Ták Łucki Biskup z Hálsberskim/ ták też y Woiewodowie dwáy pomienieni/ á inszy wszyscy iuż bez álternaty ábo odmiány mieyscá swe záśiadáią.

SIGISMVNDVS TERTIVS DEI GRATIA REX POLONIÆ, MAGNVS DVX LITHVANIÆ, RVSSIÆ, PRVSSIÆ, SAMOGITIÆ, MAZOVIÆ, LIVONIÆQVÆ,
Nec non eadem gratia Suecorum, Gottorum, Vandalorumq; designatus REX, & Magnus Finlandiæ Princeps,
&c. &c.

SIGNIFICAMVS præsentibus literis nostris quibus interest vniuersis & singulis, quod cum in Comitijs hisce fœlicissimæ Coronationis nostræ, nomine Ordinum Magni Ducatus Lithuaniæ, fidelitatis prius & subiectionis iuramento nobis sancte præstito supplicatum inter cætera esset, vt Leges siue Statuta Magni Ducatus Lithuaniæ, ex prædecessorum nostrorum Serenissimorum Regum Poloniæ mandato atq; commissione quam plurimorum doctissimorum virorum Iurisperitorum, cura, studio, labore, atque diligentia, ad vnanimem consensum omnium Statuum; Ordinum, tam spiritualium quam secularium Principum, Baronum, atque Nobilium Ducatus illius conscripta habentur idiomate Polonico & Ruthenico imprimendum & excudendum curaremus. Cum ex manuscriptis legibus iuris cognoscendi, quædam difficultas & perniciosa varietas sæpenumero exorietur. Cui quidem supplicationi nos eo libentius assensum præbuimus, quo legibus & imperia fundata Resp. societatemq; humanam stabilitam esse, & priuatorum opes contineri intelligamus. Id quo eædem ad conseruandam Rempub. vtiliores sunt eo maiori in imprimendo, fide, industria, virtute atque experientia indigere videntur. Quandoquidem Magnifici Leonis Sapiehæ, Magni Ducatus Lithuaniæ Procancellarij eximia in rebus virtus, dexteritas, vigilantia perspecta & comprobata nobis sit, & maxime quod Respub. ad custodiam legum libertatumq; omnium suarum eundem locauerit. Ideo præceteris eidem Magnifico Leoni Sapieha Legum siue Statutorum Magni Ducatus Lithuaniæ idiomatibus Polonico & Ruthenico typis excudeñ. & in lucem edeñ. curam committeñ esse duximus. Quemadmodum & præsentibus committimus, ita vt ne quispiam alius præter eundem Magnificum Leonem Sapieha, aut cui ipse commiserit Statuta Magni Ducatus imprimeñ. cudeñ. licentiam sibi præsumere audeat, idque sub pœna 5000. florenorum Hungaricalium, & omnium librorum impressorum amissione. Cuius mulctæ medietas fisco Nostro, medietas vero Magnifico Leoni Sapieha cedere debebit. Quod & præsentibus literis cautum esse volumus. In quorum fidem præsentes subscriptas Sigillo Magni Ducatus Lithuaniæ consignari iussimus. Datum Cracouiæ, 11. Februarij, ANNO Domini, M. D. LXXXVIII. Regni nostri Primo.

Tytuły Czternastu Rozdziałow Státutowych/ y co się w ktorym z nich zámyka/ te są.

Pierwszy.

O Personie Naszey Hospodárskiey.

ARTYKVŁ I.

Józef

Wszyscy Obywátele Wielkiego Xięstwá Litewskiego/ tym iednym práwem pisánym/ y od Nas dánym sądzeni być máią.

NAprzod my Hospodár obiecuiem / y ślubuiem / pod tąż przysięgą / ktorąśmy vczynili wszytkim obywátelom wszytkich Ziem / Páństwá nászego Wielkiego Xięstwá Litewskiego. Iż wszytkich Xiążąt/ Pánow Rad Duchownych y Swietckich / Pánow Chorągiewnych/ szláchte/ miástá/ wszytkich poddánych Nászych/ y wszytkich stanow w tym Páństwie nászym w Wielkim Xięstwie Litewskim/ y innych wszytkich Ziem zdawná ku temu Páństwu przystháiących / poczawszy od wyższego stanu áż do niższego / tymi iednymi práwy y Artykulámi / w tymże Státucie niżey pisánemi/ y od Nas dánemi/ sądźić y spráwowáć mamy. ¶ Tákże cudzoźiemce y zágránicżniki Wielkiego Xięstwá Litewskiego przyieżdże / y iákimkolwiek obyczáiem przybyłe ludźie/ tymże práwem máią być sądzeni/ y ná tych Vrzędźiech gdźie kto wystąpi.

Zygmunt iij w Krakowie na Koronacyey swey, Koronie Polskiey y wielkiemu X. Lithewsk. prawa y Statuta potwierdza, y według nich sądzić obiecuie. Roku 1588. Tit Confirmatio generalis iuriū. fol. 447.

ARTYKVŁ 2.

My Hoſpodár ślubuiem nikogo nie káráć názáocżne powiádánia/ choćiayby ſie dotykáło Máieſtatu náſzego Hoſpodárſkiego obráženia ábo zdrády Rzeczypoſpolitey. A ktoby też ná kogo co nieſpráwiedliwie w tych rzeczách wiodł/ około obráženia Máieſtatu náſzego Hoſpodárſkiego/ ábo zdrády Rzeczypoſpolitey/ á nie dowiodł/ tym ſam karan być ma.

TEż[a] przerzeczonym Prálatom/ Xiażetom/ Pánom Rádom 1
Duchownym y Swietckim/ Pánom Choragiewnym/
Szláchćie/ y Miáſtom ziem Wielkiego Xieſtwá Litew-
ſkiego/ y wſzytkich innych Ziem zdawná y teraz do tego Páńſtwá
Wielkiego Xieſtwá Litewſkiego należacych/ obiecuiem słowem
Náſzym Hoſpodárſkim/ iż ná żadnego człowieká wydánie álbo
oſoczenie/ iáwne/ táiemne/ podeyżrzáne/ tych Stanow wyżſzey
mienionych/ ktorakolwiek wina pieniężna/ krwáwa/ więżieniem/
ábo doſtoieńſtw vrzedow/ ábo imienia odeymowániem/ winić
y káráć nie mamy/ y nie bedźiem/ ážby pierwey ná Seymie w ſa-
dźie iáwnym rzadem y poſtepkiem práwá/ kiedy żáłobnik/ to ieſt/
powod y odpor/ obżáłowány oczywiśćie ſtána/ y doſtátecznie ná-
koniec beda pokonáni/ ktorzy po ſadźie y po tákowym pokonániu
winni/ máia być karáni wina w Artykulech niżey opiſánych/ miá-
nowićie náznáczona. [b] ¶ A ktoby teżkolwiek kogo obmawiáiac/ 2
w tych rzeczách około obráženia Máieſtatu náſzego/ ábo zdrády
Rzeczypoſpolitey winił. Ku ſromoćie á zelżywośći/ á ſzkoby te-
mu obwinionemu o cześć/ álbo o gárdło/ álbo o ktorekolwiek kará-
nie. Tedy ten kto ná kogo mowi y wiedźie/ á nie dowiedźie/ tym
karániem ſam karan być ma.

a *Zaocznie bez prawa nikogo ſądzić ani karać nie mamy, Kazmierz w Wiślicy roku 1368 H.P. fol. 27.*

b *W Koronie, kiedy kto kogo niewinnie pomowi, 100. grzywien, y na co przyśięże obżałowany, ſkody zapłaći, a na dnie w wieży w ſwym Powieśie Niedziel 12. śiedzieć ma, 1565. o rzeczach ktore ſie poczćiwośći tyczą, fol. 100. A ieſliby był proſtego ſtanu gardło tráćt, 1588. De crimine læſæ Maieſt. fol. 455. o rzeczach ktore ſie poczćiwośći tyczą fol. 455.*

ARTYKVŁ 3.

Obráženie Náſzego Máieſtatu Hoſpodárſkiego/ w czym ſie rozumiec ma/ y iáko zá to káráć.

Kiedyby

1 KToby Jedyby [a] kto zmowę/ álbo śpiknienie / álbo bunt vczynił ná
zdrowie Nasze Hospodárskie/ choćiáyby Pan Bog vchował
iżby oná zmowá nie byłá vczynkiem popełniona / tákowy zá słu-
sznym dowodem/ iáko o tym niżey w Artykule piątym tego Roz-
działu iest opisano/cześć/gárdło/ y imienie tráći. ¶ Też Máie-
2 stat Nász obrážon bywa z tey przyczyny/ gdyby sie kto buntował/
pokoy pospolity wzruszáiąc przećiw Nas Hospodárá/ ábo ku szko-
dźie Rzeczypospolitey/ [b] Mince bez woley nászey bił/ ábo poześciu
z tego świátá Nászym Hospodárskim/ tákże y potomkow Nászych
Krolow Polskich/ y Wielkich Xiążąt Litewskich/ chcąc kto osieść
y opánowáć to Páństwo Wielkie Xięstwo Lit. y Hospodárem ná
nim być/ y woysko/ lud służebny zbierał/ wywodźił. ¶ Ktoby
3 też z nieprzyiaćielmi nászymi porozumienie miał / list do nich álbo
posły/ rádząc przećiw Nam Hospodáru/ y Rzeczypospolitey / ábo
ostrzegáiąc słał / y tym nieprzyiaćiołom iáko pomoc dawał.
4 ¶ [c] Ktoby też zamek Nász nieprzyiaćielowi zdrádą podał / kromia
przyczyny/głodu gwałtownego. ¶ Ktoby też ludźie nieprzyiá-
5 ćielskie w Páństwo násze Wielk. Xiest. Lith. zdrádliwie przywiodł/
á toby ná niego słusznie á spráwiedliwie było przewiedźiono / tá-
kimże dowodem iáko niżey nápisano. Tákowy z práwá y rozsądku
Nászego z Pány rádámi nászymi Wielkiego Xiestwá Litewskiego
6 cześć y gárdło tráći. ¶ A synowie tákowego zdrayce dorośli /
y ktorzyby też zá dowodem słusznym okazali sie być wiádomemi
tey zdrády oycowskiey/tákże cześć y gárdło tráćić máią. [d] A ći sy-
nowie/ ktorzyby nie byli lat zupełnych dorosłych/ álbo drudzy do-
rosłymi będąc/ á tey zdrády oycowskiey nie byli wiádomi / táko-
wi cźći y gárdłá nie będą tráćić / iednákże y tákowi niedorośli y
dorośli/á zdrády niewiádomi/ synowie / zá tákowy występ oycá
swego/ od wszystkich imion oyczystych / wysłużonych / y ktorym-
kolwiek obyczáiem nábytych wiecznie odpáść máią / ále wszytkie
imioná zdrayce nászego tákowego mimo dźieći y bliskich/ná Rzecz-
pospolitą/ y ná Nas Hospodárá ku stołu Nászemu Wielkiemu Xie-
stwu przypádáć będą. ¶ A żony tákowych zdrádźiec / ktore nie
7 będąli wiedźieć tákowey zdrády mężow swoich / á z tego sie wy-
wiodą przysięgámi swoimi / tákowe imion swoich oyczystych y
máćierzystych/ y wiáná przed vczynkiem tey zdrády im od mężow
ich opisánego / nie trácą. ¶ A dźiewki też tych zdrádźiec / ácz-
8 kolwiek poczćiwośći swoiey nie trácą/ále do imion oyczystych nie
przyidą/ tylko po śmierći mátek swoich do imion máćierzystych/ y
do wiáná mátczynego wespołek y z synámi / iáko wyższey opisano
niewinnemi/ wedle práwá ich przyrodzonego przychodźić máią.

[a] Gdyby kto vczynił bunty przećiwko Rp. porozumiewáiąc sie z nieprzyiaćielem, wynośił taiemnice Rp. podawał zamki na zmowie, abo iakikolwiek występek vczynił, K. I. M. z Pany Radami, y z ośmią Deputatow z koła Poselskiego sądźić go ma, przy więtszey części conclusią, a winny według występku karany ma być 1588. De crimine læsæ Maiest. f. 455. De Processu contra Rebelles, tegoż Roku fo. 471.

[b] Ktoby o fałszywą monetę miał być pozwany, Forum na Tribunał. Instigator czynić ma sub pœna banitionis, odwod y dowod z świadkami. 1598. o monećie fałszywey fo. 468. y od w. X. L. o monećie, 1601. y na X. L. f. 742. o monećie fałszywey 1607. f. 837.

[c] Ktorzy zamki poddaią, Hetman może karać, abo odesłać na Seym, 1601 Tit. o tych ktorzy zamki poddaią, f. 832. o tych ktorzy do woysk cudzych wyiezdzaią albo gdyby obcemu panu przyśięgę vczynił, naczći, zdro-

wiu maietności karany być ma. tamze d

Synowie za oyca karani być nie maią, dobra oyczyste na Krola zabrane być maią, 1368. Kazimierz w Wiślicy M.P. fo. 555.

ARTYKVŁ 4.

O obráżenie Máiestatu nászego Hospodárskiego iż káżdy obwiniony spráwowáć sie winien/ y o tym kto przestrzeże/ y gdźie tákowych sądźić. Tákże o słownym mowieniu/ albo pisániu o Hospodáru.

a O obrazenie Maiestatu Forum na Seym, Delator może być człowiek prostego stanu. termin sześć niedziel od położenia pozwu rokiem zawitym, K. I. M. załobe y odwody z obu stron wysłuchawszy, czas ma naznaczyć, aby PP Rada w niebytności iego wotowali, do czego z koła Poselskiego ośm osob za przysięgą maią być deputowani a Dekret przez Marszałka przy K. I. M. ferowan być ma. constit. 1588. De crimine læsæ Maiestat. fo. 455,

TEż kiedyby kto iákiegożkolwiek stanu/ był ználezion iáwnie 1
podeyzrzány/ iż Máiestát nász Hospodárski obráził/ tákowe-
mu żaden przywiley/ áni zacność/ áni dostoienstwo nie ma poma-
gáć/ áni sie on im szczyćić może/ áby sie nie miał spráwowáć/ y gdźie
bedźie práwem pokonan/ aby nie miał karan być. ¶ A ktoby w- 2
czás przed vczynkiem miłuiąc Páná Bogá y Páná swoiego y Rzecz
pospolitą spráwiedliwie przestrzegł álbo obiáwił tákowe rzeczy/
ten ma łáskę nászę Hospodárską mieć/ y czći podwyższenia godźien
bedźie. a Wszákże o táki wystepek koło obráżenia Máiestatu násze-
go Hospodárskiego/ gdźie komu idźie o cześć y o gárdło/ tákowych
szláchte poddánych nászych nigdźiey indźiey ieno ná Seymie wiel-
kim wálnym z Pány Rádámi nászymi Wielkiego Xiestwá Litew-
skiego/ My Hospodár sądźić y wedle wystepku káżdego ich tym
karániem iáko wyższey opisano/ karáć roskażem. ¶ A gdźieby też 3
kto záocznie co obráźliwego o Nas Hospodáru mowił/ tákże ktoby
osobe Nászę Hospodárską/ iáwnie y przez listy swoie iáwne pisánia
albo z podpisániem włásney reki swey szkálował/ tedy o to przed
Nas Hospodárá ná rok záwity ma być pozwan/ y pokáżeli sie słu-
sznym dowodem/ według práwá/ szláchta tego Páństwá/ zá iego
y tych świádkow przysięgą/ że co vszczypliwego o Nas Hospo-
dáru mowił ábo pisał nieprawdźiwie/ tedy zá to powinien bedźie
w Zamku wierzchnym Wileńskim w więźieniu vczćiwym siedźieć
sześć niedźiel/ á nie wiecey/ wszákże może być mniey zá łáską Nászą
Hospodárską/ á nieosiádli/ tám gdźie my Hospodar náznáczemy/
wszákże nie indźiey/ iedno w Wielkim Xiestwie Litewskim. A tá-
kową spráwe ná pierwszym roku też nie indźie iedno w Wielkim
Xiestwie Litewskim z Pány Rádámi nászymi sądźić mamy/ w ża-
dną limitácyą tákiey spráwy nie wpuszczáiąc. Co iesliby sie ná
pierwszym roku nie skończyło/ tedy iuż w tym obwiniony wolen

być

być ma. A pokazeli sie niewinność obwinionego. Ktoby ten kto
4 tákowego pomowił/ sam tey winie podlega. ¶ A dla tego My
Hospodár / tego kto tákowe mowienie ábo pisánie nam oznáymi /
5 miánowićie w pozwie pisáć roskażemy. ¶ A wßákże / ieśliby kto
z głupstwá ábo ßáleństwá wystąpił / zá to My Hospodár bráć sie
nie będźiem.

ARTYKVŁ 5.

O dowodźie obráženia Máiestátu náßego Hospodárskiego.

1 JAko [a] w káżdym vczynku zá ktory gárdłem kárzą / potrzebá dowodow iáwnych y iásnych/ ták też y w obráženiu Máiestatu Náßego/ nie ládá zá oskárżeniem ábo obmowieniem mamy sie ná poddánych náßych skwápiáć / ále kto ná kogo o obráženie Máiestatu wiedźie / ma dowieść świádectwem wiáry godnymi niepodeyźrzánymi ludźmi dobrymi ßláchtą śiedmią świádkámi / y ich y swoią przysięgą / y to przy słußnych práwnych dowodźiech / y iáwnych á pewnych znákách tego tákowego vczynku.
2 ¶ A ieśliby kto kogo obmowił w tym vczynku/ á zwłaßczá gdźieby go mienił / że nam Hospodáru ná zdrowie stał / ábo Rzeczpospolitą zdrádźić / y ku vpadku przywieść chćiał / á ná to sie gotowáł y vśadzał / á tákowy powiádácz y sok / ieśliby tákim iáwnym świádectwem nie dowiodł/ sam odsadzeniem poczćiwośći y gárdłem ma być karan.

[a] w Koronie, w spráwie o obrazie Maiest: K.I.M. gdzieby dowody iasne y dostateczne nie były, obżałowany bliższy do odwodu, a gdzieby sie przez przyśięgę obżałowany odwiodł, powodowa strona karania nie popada. A ieśliby sie pokazało iżby pozwany potwarnie był odnieśion, prostego stanu człowiek za pomowisko gardło traći, a ßlachćić 100. grzywien winy, ßkody na co obżałowany przyśięże, y w wieży Niedziel 12 w śrym Powiećie śiedzieć ma, według constit: 1565. tit. o rzeczach ktore śie poczćiwośći tyczą 1588. De crimine læsæ Maiest f. 451

ARTYKVŁ 6.

Ktobykolwiek z Páństwá náßego do źiemie nieprzyiaćielskiey vćiekł.

1 TEż vstáwuiem [a] ktobykolwiek z poddánych náßych vćiekł z Páństwá náßego do źiemie nieprzyiaćielskiey vmysłem złym ná zdrádę / á ku ßkodźie nam Hospodáru y Rzeczypospolitey / táki cześć tráći. A dźieći áczkolwiek dla tego występku oycá swoiego poczćiwośći swoiey nie trácą / ále od imion oycá swoiego odpádáią

[a] Ktorzy by do woysk cudzych wyiezdzali, chorągwie przećiw Pańsłwu rozwiiali, y broni podnośili, cześć, maiętność y gardło tracą, 1601. o tych co do woysk cudzych wyiezdzaią. f. 732

Ktoryby ze złośći przez winy vćiekł, a niechćiał być posłußny prawu, a vćiekßy czyniłby obywatelom y Krolestwu ßkody, dobra iego nieruchome do skarbu maią być oddane Kazmierz wielki 1368 Tit: o Gleytach. H.P. 556.

dáią / ktore do ſtołu Náßego Hoſpodárſkiego przywrocone być
máią/iákoż wßytkich tákowych imion po zdraycách iákichkolwiek
ná Nas Hoſpodárá przypádłych / My Hoſpodár nigdy nikomu
oddáwáć nie mamy / áby ſie ná wßyſtkie potomne czáſy zdrádá
tákowego wyſtepnego pokázywáłá / á káżdy ktoby co tákowych
dobr v nas Hoſpodárá ſobie vprośił/á bedąc o to vpomniony/zá-
śie do ſtołu Náßego Hoſpodárſkiego puśćić niechćiał / tedy y ten
ſam zá tákiego bezecnego rozumian być ma. A wßákże dźieći tego
zdrayce / ieſliby co mieli własnego nábyćia ſwoiego / ábo przed
tym vczynkiem oycá ſwoiego od niego oddźieleni byli / tedy przy
tym zoſtać máią. Tákimże obyczáiem y żony / ieśli bedą niewie-
dźieli tákowey zdrády mężow ſwoich / tákowe w tym bedą zácho-
wáne / iáko w trzećim Artykule tego Rozdźiału o tákich ieſt nápi-
ſano. ¶ A ieſliby ten zdraycá vćiekáiąc do źiemie nieprzyiaćielſkiey 2
był poiman / ten gárdło y poczćiwość tráći / á iż iuż zapłáte ſwo-
ie weźmie/dźieći iego iáko przy czći ták y przy imionách oycá ſwo-
iego zoſtáć máią. Tákże y żony przy máietnośći im należącey.

ARTYKVŁ 7.

Ieśliby oćiec od dźieći vćiekł do źiemie nieprzyiaćielſkiey/ tákże y ktory bliſki/ y o tym ktoby tákowego poimał ábo zábił.

a Karanie zdraycy, zbiega, zabraniem maietności na Krola prawem wiecznym, wyiąwßy oprawe zony, y dzieci wydzielonych, o Gleytach, Kazimierz w Wiślicy, 1368 H.P. 555.556

Też vſtáwuiem[a] / ieſliby oćiec od dźieći vćiekł do źiemie kto- 1
rego nieprzyiaćielá Náßego / y tego Páńſtwá Náßego
Wielk. X. Lit./ á dźieći ná imieniu zoſtáwił po ſobie/ tedy imioná
iego/ná nas Hoſpodárá y ná Rzeczpoſpolitą ſpadáią/ ábowiem zá
wyſtep oycá ich iuż ſą oddaleni od imion. ¶ A wßákże ktoryby ſyn 2
był dźielny od oycá ſwoiego/y pierwey tey cześći ſwoiey w dźier-
żániu był / niżli vćiecze oćiec iego / y mießkałby ná tym krom oycá
nie w iednym mieyſcu/ y nie w iednym domu / á tey zdrády y v-
czynku oycá ſwoiego nie wiedźiał/y nie byłby podeyżrzány/y wy-
wiodł ſie z tego przyśięgą ſwoią / tedy tákowi ſynowie y corki od
poczćiwośći ſwoiey / y imion oyczyſtych y máćierzyſtych nie od-
padáią. ¶ A ieſliby ktory przyrodzony brát ábo ſtryi / ábo ktoryli 3
bądź z rodu/ vćiekł do źiemie nieprzyiaćielá náßego y źiem pogáń-

ſkich

ſkich nieprzyiácielſkich/ tedy dzielnicá/ to ieſt/ część iego/ będźieli wydzielona ábo nie wydzielona. Spadywa na Rzeczpoſpolitą/ y ná nas Hoſpodárá do ſtołu náßego/ á bliżny żaden ku temu niczego nie ma mieć. A wßákże to bráciey y bliſkim/ iáko poczćiwośći/ ták y częśćiam imienia ich ßkodźić nie ma.
4 ¶ A ktoby tákowego zdraycę vćiekáiącego zábił/ ábo żywego do Nas y Vrzędu náßego przywiodł/ tákowego poczćiwośći to ßkodźić nie ma/ ále ießcze zá to godźien będźie łáſki Náßey Hoſpodárſkiey. A ieſliby tákowego zdrádliwego vćiekánia nie dowiodł/ tedy ſam tym ma być karan/ iáko o dowodźie y karániu wyżey około obráženia Máieſtatu Náßego ieſt opiſano o tym/ kto ná kogo co wiedźie á nie dowiedźie. (kto na ko co wiedzie wyżß Artykuły z)
¶ A goniąc kto zá tákim zdraycą/ ma ſię pierwey ná ktorymkolwiek vrzędźie bliſkim w tym gonieniu opowiedźieć/ iż zá tym zbiegiem goni.
5 ¶ A ten Artykuł ma ſię śćiągáć ná wßytkich tych iákiegokolwiek narodu y ſtanu ludźi ktorzy by w tym wyſtępku poimáni byli/ ták przez Stároſty gránicżne iáko y inße oſoby ktoreby zá nim gonili/ y ná ktory vrząd tákowy zdraycá poimány będźie dan/ ma być w więźieniu zátrzyman do Seymu/ á ná Seymie tymże práwem ma być ſądzon/ okrom narodu ludźi ſtanu proſtego/ ktorzy y bez Seymu ſądzeni y karáni być máią ná vrzędźie tym gdźie poiman będźie.

ARTYKVŁ 8.

Ieśliby zdraycá komu imienie záſtáwił ábo przedał pierwey niżli z źiemie vćiekł.

1 Téż gdyby ktory zdraycá[a] pierwey niż do źiemie nieprzyiáćielſkiey vćiecze/ będąc ießcze w Páńſtwie Náßym przedał ábo záprzedał komu iákie imienie/ ábo ludźie/ ábo źiemie/ tedy ten kto kupi ábo zákupi/ okażeli ná to liſty ſłußne vrzędowe/ iż zá temi tego imienia w dźierżeniu vrzędownie ieſt. Tedy ten tákowe imienie kupione wiecznośćią/ y zákupione do oddánia iemu ſummy pieniężney/ dźierżeć ſpokoiem ma. A ieſliby tákowego dowodu práwnego ſłußnego nie okazał/ tedy to kupione ábo zákupione imienie tráći.
2 ¶ A o gołych długách ſłußnemi práwnemi zapiſy ná imioná zbiegłego wnieśionych/ choćiayby ießcze kto przed vćieczeniem według zapiſow ku dźierżeniu imienia nie przyßedł ták

a A gdzieby ktore dobra na nas słußnie przypadły, a byłby na nich dług tedy naprzod ma być z tychze dobr nieodwłocznie takowy dług zapłacon, conſt. 1588. o kadukach. f. 458.

ſie rozumieć ma/ iż ten kto ſie z tákowemi długámi okaże/ ma przy-
śiąc ná tym/ że o vmyśle iego tákowym złym nie wiedząc/ te ſum-
me pieniedzy dał/ ták zátym od ſummy ſwoiey oddalon być nie
ma/ záchowuiąc w tym przy mocy [b] pierwſze zapiſy/iáko o tym w
Rozdźiale śiodmym niżey opiſano ieſt. ¶ A gdźieby ſie tráfiło/ 3
żeby ten kto do źiemie nieprzyiaćielſkiey vćiecze/ odbiegł imienia/
á przez niego v kogożkolwiek zakupnego/ábo tákowego/ o ktoreby
kto iego/ bądź bliſkośćią ſámego tego imienia/ ábo iákich krzywd/
ſzkod/ z niego vczynionych pozyſkuiąc/ wprzod vćieczenia iego
pozywał/ tedy ná zakupnym imieniu My Hoſpodár tylko ſummy/
ktorą on zbiegły ná nim miał/ pátrząć mamy. A wźiąwſzy ſum-
me/ imienie temu puſzczono być ma/ komu wiecznosć iego wedle
práwá należeć będźie. ¶ A o tákowe imienie ktoregoby bliſko- 4
śćią kto dochodźił ábo krzywd/ ſzkod/ z niego poczynionych pozy-
ſkawał/My Hoſpodár przez inſtigatorá/ ábo vmocowánego ná-
ſzego/ ná tymże vrzedźie/ do ktoregoby on zbiegły był pozywan
roſpráwe wedle práwá poſpolitego przyiąć mamy/zá obwieſzcze-
niem y złożeniem nam roku przez liſt otworzony tego to vrzedu/
ktorego będą pozwy o to wprzod záſzły/ ktory liſt ma być pokłá-
dan ná tymże imieniu/ o ktore práwo idźie/ przed początkiem ro-
kow źiemſkich/ ábo roczkow Grodzkich zá ſześć niedźiel/ á dźierżą-
cy od nas tákowe imienie/ co narychley ma nam o tym liśćie vrze-
dowym dáć znáć. ¶ A ieſlibyſmy z iákich przyczyn ná pierwſze 5
roki ábo roczki ku tákiey ſpráwie nikogo od nas niepoſtáli/ tedy
vrząd te rzecz ieſzcze do drugich roczkow odłożywſzy/ powtore to
nam liſtem ſwym oznáymić ma/ á to iuż będźie rok záwity/ ná
ktory gdźiebyſmy nikogo nie poſtáli/ vrząd ma dáley według prá-
wá ſłucháiąc dowodu ſądźić y ſkázowáć/ y nam to liſtem ſwym
ſądowym oznáymić przez tęż ſtrone żáłobliwą. A my Hoſpodár
iáko będąc ſtrożem ſpráwiedliwośći od Páná Bogá poſtánowio-
nym/ vznamyli z Pány Rádámi náſzymi/ ſąd vrzędowy ſłuſzny/
według tego ſie ku ſtronie żáłobney záchowáć będźiem winni.

ARTYKVŁ 9.

O ſpokoynym y vczćiwym záchowániu przy Dworze Náſzym Hoſpodárſkim.

[b] Pierwſzego zapiſu ſumma y przezyſku naprzod iść ma, Conſt. 1588. o ważności zapiſu fol. 467. Przywileie o poſledz z Cancellariey wydane, przed pierwſzymi wagi żadney mieć nie maią. 1613. Przywileie na Przywileie, f. 10. Na W. X. Lit.

1 USTawuiemy/Gdyby kto bedac przy dworze Náßym/ á nie
poważáiąc przyſtoynie zwierzchnośći Náßego Máieſtatu/
śmiał tego ſie ważyć/á ná kogo drugiego ná pálacu Náßym
tárgnąć ſłowy byſtremi vßczypliwemi/ ſławie dobrey y vczćiwo-
śći ßláchecкiey ßkodliwemi/ á o toby ſie vkrzywdzony do Nas v-
ciekł z żáłobą/tedy my o te rzecz obráżonemu/ ſpráwiedliwość nie
odwłoczną záráżem názáiutrz / á nadáley trzećiego dniá mamy z
Pány Rádámi náßymi/ przy Nas ná ten czás bedącemi vczynić/y
naydźieli ſie w tym winnym/mamy tego zá náße wine więźieniem
ná Zamku ßeść niedźiel karáć. A żáłobney ſtronie o przymow-
2 ke ſpráwiedliwość wedle práwá vczynić. ¶ A ktoby ná kogo
przed Námi Krolem / álbo choćia y nie przed oblicznośćią Náßą/
ále ná pálacu w Zamku/y ná dworze náßym/ tárgnął ſie reką/y dał
komu drugiemu policzek/ tákowy przez vrząd dworu Náßego/ ma
być záraz przyśćignion/y nie ſpußczáiąc z zamku ábo dworu náße-
go ſtánowion przed Námi y ſądzon / á naydźieli ſie z práwá/ że on
y początek vczynił/y vderzył/ zá te wine Náße ma być karan wie-
źieniem/śiedzeniem ná zamku Náßym gdźie bedźie wola Náßá w
tym Páńſtwie Náßym czwierć roku. A onemu obráżonemu ná-
wiąſke według ſtanu iego ſowito ma záráżem bez ſkłádánia zá-
dnych rokow zápłáćić. A ieſliby przy policzku rozkrwáwił/ te-
dy náwiąſke tákże ſowito płáćic ma/ y przez pułroká więźienie wi-
3 nien ćierpieć bedźie. ¶ Ktoby też przed Námi Hoſpodárem kor-
dá/ ßáble/ álbo iákiey inney broni dobył y ránił/ten gárdło tráći.
A gdźieby od tey rány vmárł álbo zábit był záraz / ten gárdło y
poczćiwość tráći / á głowßczyzná álbo náwiąſká ſowito z imienia
y máietnośći iego ma być płáconá y odpráwiona bez odwłoki.
a A choćiayby kto tárgnąwßy ſie ná kogo y dobywßy broni przed
Námi nie zábił y nie ránił nikogo/ten reke tráći. A ktoby w zam-
ku ná pálacu ábo dworze tym / gdźiebyſmy ſámi oſobą Náßą Ho-
ſpodárſką byli/ná kogo drugiego broni ku zwádźie dobył/ tákowy
choćiayby nie ránił/tedy w wieży ná zamku czwierć roku bez wße-
lákiey folgi karan bedźie. A ieſliby ránił / tedy zá dowodem re-
ke tráći/ á z imienia álbo máietnośći ruchomey ránnemu náwiąſká
ſowito odpráwiona być ma. A ieſliby kto ták ßkodliwie był
rániony iżby nie mogł być żyw/tedy zá tákiego ránnego ßláchćic y
wßelákiego ſtanu y doſtoieńſtwá człowiek/ma być przez Nas álbo
vrząd náß dworny ślubem záwiązan do roſpráwy poki ten ránny
z tych ran álbo vmrze/álbo żyw zoſtánie. A ieſliby od tych ran v-
márł/tedy ten ktory ránił z práwá zá dowodem gárdłem ma być
karan/á głowßczyzná z imienia álbo máietnośći winnego płácona
4 ſowito bedźie. ¶ A gdźieby kto nie tylko ná pálacu y we dworze/

a Ieſli przed nami kord albo miecz wyimie y kogo rani, ma być okrom łaski karan, a ieſli wyiąwßy nie rani, na łaſce naßey, Kazmierz w Wiślicy, H. P. fol. 9.

álbo

ábo w mieśćie/ ná vlicy/ álbo w domu/ y ná ktorymkolwiek miey-
scu/ w mieśćie tym/ gdźie my sámi persona Nászá Hospodárska be-
dźiem/ kogo ránił/ zbił/ álbo ná śmierć zábił/ tedy ten tákieyże wi-
nie podlec ma iákoby ná pálacu nászym to vczynił. ¶ Jeśliżby kto 5
bedąc o táki wystepek przez vrząd Nász dworny zákazan nie vsprá-
wiedliwiwszy sie precz ziáchał/ tedy tákowy zá dowodem y poko-
nániem strony żáłobney według práwá ma być z Páństwá wywo-
łány/ á zá vczynek popełniony przed oblicznośćią nászą/ álbo zá v-
iechánie przez slub/ cżći odsadzon. Ale potomkowie zá wystep
oycá swego żadney winie nie podlegáią/ tylko stronie obráżoney
wedle winy odpráwá ná imieniu y máietnośći iego czynioná być
ma. ¶ A ktoby przed zákazániem viáchał/ á o toby do zákazu o- 6
czywistego nie przyszło/ ma po obwinionego pozew nász dworny
tylko ná dwie niedźieli dan być y kłádźion ten pozew po ośiádłego
ná bliższym imieniu iego/ [b] á po nieośiádłego pozew táki wydány
ma być przybiian v bran Zamkowych y mieyskich/ y przy kośćielech
y przez woźnych obwoływan/ y rok iemu ku rospráwie tákże zá
dwie niedźieli náznáczáiąc/ á nie stánieli y zá pozwem/ to tákże wyż-
szey opisáne wywołánie y karánie insze według vczynku przećiw
niemu śćiągáć sie ma. ¶ Wszákże gdźieby szło o iáką rzecz/ co sie 7
cżći dotycze/ tedy to áż ná Seymie z Pány rádámi nászymi tutecz-
nego Páństwá sądźić mamy. A bedźieli táki swowolny ná tá-
kim vczynku gorącym poiman/ á tenby winie odsadzenia cżći y gár-
dłá zá sobą ćiągnął/ tedy tákowy/ iáko ten ktory sam sobie tym v-
czynkiem wolność swą szláchecką zgwałćił/ ma być w więźieniu
ciężeyszym do Seymu osádzon/ á potym ná Seymie pierwszym ku
rozsądkowi tey rzeczy stáwion.

[b] Po nieośiadłego pozew w parafiey ma być kładzion, gdzie miał ośiadłość, albo gdzie się rodził, albo gdzie przemieszkiwa, 1538. De impossessionatis. fo. 465.

ARTYKUŁ 10.

O pohámowániu chodzenia y strzelánia niepotrzebnego z rusznic/ y z łukow przy dworze nászym Hospodárskim/ y przy káżdym vrzedźie nászym sądowym.

[a] Jeszcze my też widząc w wielu ludźiach zuchwálstwá y swo-
woleństwá zbyteczne/ á chcąc to srogośćią práwá pospolite°
obwárowáć y záwśćiągnąć. ¶ Vstáwuiemy / áby żaden iákie- 1
gokolwiek stanu bedąc/ nie śmiał przy dworze ták Nászym Hospo-
dárskim gdźie kiedy dworem nászym mieszkáć bedźiem/ ták ná pá-

łacách

[a] W Koronie, Ktoby na Seymach, ziazdach, Rokach, iednaniu, z rusznicą chodził, 200. grzyw. ma być karany, a nieośiadły rok w wieży śiedzieć ma sub pœna infamiæ 1611. Declaracia bespieczeństwa pospolitego, fo. 3. y na w. X. Lit.

łacách iáko ná dworze Naszym iáko y po miástu zbroyno / y z zá-
dnemi inemi broniámi chodźić/ zwłasczá z rusnica/ hárkábuzem/ z
łukiem/ y z żadna ina strzelba/ okrom mieczá/ kordá/ száble/ szpady/
y inszey ręczney broni. Y dla tegoż káżdy przyieżdżáiąc do Miástá
tego gdźie mieszkáć będźiemy / winien będźie rusnice przed Miá-
stem wystrzelić/ y skoro przyiechawszy/ rusnice / hárkabuzy/ łuki/
y ina strzelbe w gospodźie pochowáć / y z nimi po miástu/ y ná pá-
łac do vrzędow nászych/ ták w dźień iáko y w nocy chodźić/ y strzel-
by żadney ná mieśćie y w gospodźie czynić nie máia. A gdźie-
by kto kogo iáka strzelba ná páłacu/ ábo ná dworze nászym Hospo-
dárskim ránił/ ten z práwá zá to gárdłem karan być ma. A iesli-
by kto kogo w mieśćie ná vlicy/ abo w gospodźie strzelba ránił/ ten
ma w wieży ná dnie pułroká siedźieć/ y rány sowito płáćić. A ie-
sliby ná páłacu álbo dworze nászym / tám gdźie My dworem
nászym będźiem/ á strzelba zábił/ táki poczćiwość y gárdło tráći /
wszákże to dźiećiom y potomkom iego nic szkodźić nie będźie/ tylko
głowszczyzná z imienia ábo máiętnośći iego płácona być ma. A ie-
sliby kto kogo w mieśćie tym gdźie my Hospodár dworem nászym
będźiem/ ná vlicy ábo w gospodźie strzelba iáka zábił/ ten gárdłem
karan/ á dźiećiom ábo bliskim zábitego głowszczyzná troiáka/ we-
dle stanu iego z imienia y máiętnośći tákiego mężoboyce płácona
2 być ma. ¶ A ktoby nád te vstáwe y zakaz nász śmiał z rusnica á-
bo z łukiem po miástu/ ábo do dworu nászego przychodźić/ choćiay-
by z niey nie strzelał/ nie ránił/ nie zábił/ przećie táki broń te ná V-
rząd nász tráći/ á ktemu winy ná vrząd Márszałká nászego/ ábo te-
go vrzędu do ktoregoby z bronia táka przyszedł / winien będźie dwá-
naśćie kop groszy zápłáćić/ y poki to zápłáći w więźieniu siedźieć/
á ktoby nie miał czym winy tey zápłáćić/ ten niedźiel dwánaśćie w
więźieniu siedźieć ma. Wszákże dla naprawy do rzemieśniká
rusnice nie nábite/ á łuki nienáłożone bez strzał/ przynośić y ná zad
odnośić wolno. A około przyćiągnienia do rospráwy w tákim
obwinieniu my Hospodár y vrzędy násze dworne záchowáć śie má-
ia według ártykułu wyżey opisánego w tymże Rozdźiale dźiewiątego.
3 ¶ A iż vrzędy násze sądowe zá poruczeniem nászym száfuiąc spráwie-
dliwośćia ludzka mieysce násze Hospodárskie záśiadáia. [b] Przeto be-
śpieczność ich waruiąc/ chcemy mieć/ áby tákiże pokoy z strony nie-
vżywánia tey strzelby pomienioney był záchowány záwżdy / ták
przy sądźiech Grodzkich / Ziemskich / y Podkomorskich y Komisár-
skich. A przećiw występnych z tey vstáwy przy vrzędźiech ná-
szych tákie karánie ma być wykonywáne / iáko tu w tym ártykule
niżey opisano. To iest/ gdźieby kto z rusnica ábo z łukiem po miástu
chodźić

[b] Na ziezdziech Ziemskich, Grodzkich, Podkomorskich, y Seymikach takze, Ktoby kogo w Kośćiele abo w domu iego z ruśnice ranil abo zabil, tacto termino

wolno pozwać do Grodu, ieſli ſie pokaze z inquiſitiey winnym, ma doſyć vczynić ſub pœna bannitionis, a ludzi proſtego ſtanu Vrząd Grodzki y Mieyski C zoſtawiaiąc przy mocy Statut Toruński o gwałty w Miaſtach przez ßlachcica popełnione J ma imać y gardłem karać, Conſt. 1611 Declaratia poſpolitego beſpieczeńſtwa, fol. 3. y na w. X. Lith. ta Conſtit: ściąga ſie.

chodźić/ ábo do vrzędu náßego ſądowego przychodźić śmiał/ cho-
ćiayby z niey nie ſtrzelał/nie ránił/nie zábił/ táki tákże winą karan
być ma / iákoby to przy dworze Náßym Hoſpodárſkim vczynił /
ktorych win ieſliby zárázem zápłáćić niechćiał / tedy to ná imieniu
iego porządkiem Státutowym odpráwiono być ma. ¶ A ktoby 4
z rußnice ábo z łuká/ y iákakolwiek ſtrzelbą ránił kogo/bądź ná mie-
śćie/ w goſpodźie/ ábo przed ſądem / ten ma náwiąſkę ſowitą we-
dle ſtanu ránnego zá dowodem z rozſądku tegoż vrzędu/pod ktore-
go odpráwowániem ſądow toby ſie ſstáło/zápłáćić/będąc winien
ku roſpráwie ſtánowić ſie zárázem zá zakázem vrzędowym: A kte-
mu zá to ſwowoleńſtwo w wieży źiemney ćwierć roku śiedźieć w
dworze Náßym ſądowym tegoż powiátu. A ktoby przez zakaz
nie vſpráwiedliwiwßy ſie viáchał/ábo więźienia podiąć niechćiał/
ten gdy będźie o to pozwan ná rok pierwßy záwity/do tegoż vrzę-
du pod ktorego ſądem to ſie sſtánie/ſowitey winie wzwyß miáno-
wáney podlegáć ma. A gdźieby y zá pozwem nie ſtał/ábo y ſtá-
nąwßy/ á práwem w tym przekonány będąc/doſyć ſkazániu vrzę-
dowemu zſtrony więźienia czynić niechćiał/ ten ná wywołánie do
nas Hoſpodárá odeſłan być ma / á z Káncelláryey náßey zárázem
wywołánie ma być dáne/wywoływáiąc ze wßytkich Páńſtw ná-
ßych/ y poſtępek przećiwko niego ma być czynion / iáko w inßych
Artykulech o wywołáńcách ieſt opiſano. ¶ Jeſliby kto táką bronią 5
z rußnice ábo z łuká/y iákążkolwiek ſtrzelbą zábił/ á byłby ná gorą-
cym vczynku poiman / ábo zá zakázem vrzędowym w práwo ſie
wdawßy/á ſłußnym práwnym dowodem w tym przekonan/táko-
wy gárdło tráći/á głowßczyzná troiáka wedle ſtanu zábitego dźie-
ćiom/ ábo bliſkim iego / z máiętnośći onego mężoboyce leżącey y
ruchomey płácona y odpráwowána być ma. Y gdźieby ſie to sſtá-
ło pod vrzędem Ziemſkim ná Rokách Ziemſkich/tedy tákiego ná gár-
dle ſkazánego vrząd Ziemſki/ y ſąd Podkomorſki y Komiſárſki/ ma
do vrzędu Grodzkie° ná pokaránie według vczynku iego odeſłáć/
á Vrząd Grodzki winien będźie to wypełnić / folgi w tym nie czy-
niąc pod przyſięgą ſwą ná Vrząd iego vczynioną. A ieſliby
táki obwiniony przez zakaz nie vſpráwiedliwßy ſie precz ziáchał/
ten będąc pozwánym do vrzędu Grodzkiego / y práwem ſłußnym
przekonány/ tákże gárdło tráćić ma / á głowczyzná czworáko od-
práwiona być ma ná máiętnośći iego. A gdźieby y zá po-
zwem nie ſtał / ten iuż tym ſámym vczynkiem y nieposłußeńſtwem
ku práwu/ nie tyle gárdło/ ále y cześć tráćić będźie/zá odeſłániem
vrzędowym z rozſądku náßego Hoſpodárſkiego / y Pánow Rad
tego Páńſtwá ná Seymie / zá dowodem ſtrony powodowey we-

dług

dług práwá ná koniec vczynionym tamże przed vrzedem náſzym Grodzkim/ ná onym roku zápozwánym. A nieosiádły człowiek w tym Páńſtwie náſzym / gdyby bądź v dworu náſzego Hoſpodárſkiego/ ábo pod vrzedem náſzym ktorym ſądowym ktorą winę wzwyſz mienionych popełnił / á nievſpráwiedliwſzy ſie przed zákazem ábo y po zákaźie vrzedownym/ ábo po ſpráwie y ſkazániu doſyć nie vczyniwſzy/ y więźienia nie wykonawſzy precz odiáchał / tákowy gdźiekolwiek może być pod ktorym vrzedem poścignion/ tám przez ten vrząd zá okazániem ſądowym ná liśćie przewodu práwnego onego vrzedu od ktorego zniknął/ temi winámi wyżey opiſánemi wedle ważnośći wyſtepku ſwego karan być ma. A gdźieby ſzło o vczynek krwáwy/ o zaboyſtwo/ tákowy nieosiádły żądániem ſpráwy od vrzedu náſzego / pod ktorym ſie to ſſtánie/ poczćiwośći y gárdłá przez nas Hoſpodárá ná Seymie odſądzon być ma/ á zá rány wywołániem z Páńſtw náſzych/ karan będźie.

ARTYKVŁ II.

Ktoby przećiw wyrokowi Náſzemu mowił.

1 Też vſtáwuiem/[a] kiedybyſmy my Hoſpodár z Pány Rádámi náſzymi z wyroku náſzego ſkazánie vczynili / á ktoby śmiał przećiw temu wyrokowi náſzemu / y po ſkazániu co przećiwnego mowić / tedy tákowy iákiegożkolwiek ſtanu człowiek / ták wyſokiego iáko y niżſzego ma śiedźieć ná zamku náſzym ſześć niedźiel / á to nikomu nie ma być odpuſczono.

[a] 1564 Mca Marca oſtat: dnia 1589. o vtwierdzeniu Dekretow, ktoby ſie przećiwił Dekretowi 100 grzywien płaćić, połowica ſtronie, a połowica do ſkarbu, a Prokurator tydzień w wieży śiedzieć ma 1578. 1607. o Dekretach Tribunal.

ARTYKVŁ 12.

Ktoby z przygody do źiemie ſąśiad náſzych vćiekł / y o dawániu tákim glieytu.

1 Vſtáwuiemy też /[a] ieſliby kto z iákiey przygody przypádkiey krom obráżenia Máieſtatu náſzego y zdrády Rzeczyp. ziáchał do źiemie ſąśiádá náſzego/ wyimuiąc źiemie nieprzyiaćielſką/ táki poczćiwośći y gárdłá/ áni imienia nie tráći/ iedno ma ſie temu ſpráwowáć od kogo będźie obwiniony / y łáſki náſzey przenáydowáć zá glieytem náſzym. A ten Glieyt náſz ná vrzedźiech y wſzedźie/

[a] ieſliby kto za przygodą abo dla niebeſpieczeńſtwa z Páńſtwa wyiechał, ćći nie tráći, oboyga płći ludziom glieyt ma być dany aby ſie vſprawiedliwił, abo ſprawied: prosił, Ian Albricht 1456. H P. 555.

dźie/ gdźie ſie obracać będźie/ á oſobliwie po miáſtách/ tárgách/ y przy kośćielech ma dáwáć obwoływáć/ y przybiiániem cedul oznáymowáć y rok wyśćia glieytu opowiádáć/ á to dla tego/ áby ſobie tym lepſzą beſpieczność mieć mogł. A ieśliby w tym czáśie nie przepráwił ſobie łáſki náſzey Hoſpodárſkiey/ y temu komu záwinił nie ſpráwił ſie/ tedy máią tákiego z gránic Páńſtwá náſzego/ zá tymże glieytem náſzym przepuśćić/ lecz nie w ziemie nieprzyiaćielſkiey/ á to máią czynić przed wyśćiem glieytu. ¶ A nam Hoſpodáru wolno będźie glieyt dálſzy dáć ieſzcze raz drugi/ á nadáley y trzeći/ iákoby ſie od wywołánia przed rokiem y ſzeſćmá niedźielámi zá tymi glieyty wywołány z ſtroną ſwą przećiwną rozpráwił/ y łaſkę náſze Krolewſką ſobie przeiednał. A choćiayby kto wiecey nád to glieytow b z Káncelláryey náſzey odźierżał tákowy glieyt żadney mocy y ważnośći/ iáko ku zwłoce ſpráwiedliwośći otrzymány mieć nie będźie. ¶ Toż ſie ma rozumieć o dawániu glieytow y tym ktorzyby zá nieſtániem ſwym przed námi Hoſpodárem/ ábo przed ſądem głownym/ bądź też do ſądu Grodzkiego y źiemſkiego/ ábo zá niepoſtąpieniem wwiązánia według tego Státutu c do wywołánia przychodźili.

Margin, beside lines 8–9: 2
Margin, beside the line "máni mieć nie będźie": 3

Margin notes:
Glieyt ma być dawan (handwritten)

b Bannitie y ſublewatie z Cancell: w X. Lit. Pieczętarze dawáć maią, 1598. O Bannitiach.

c Kto bedzie wywołany w Litwie ábo w Koronie, ten y w Lit: iáko y w Koronie ma być przyięty, 1589. Infames & proſcripti.

ARTYKVŁ 13.

O zgwałcenie y złamánie Glieytu.

a Jeż y ſtáwuiemy/ ieſlibyſmy my Hoſpodár Glieytem ſwoim 1
kogo vbeſpieczyli/ á tenby glieyt iáwnie y znácznie był obwołan/ zá ktorymby on obwiniony ná ſpráwę do nás/ ábo do vrzędu náſzego przyiáchał/ á ktoby tákiego pod tym czáſem ránił/ tedy zá rány ſowitą náwiąſkę płáćić/ á zá złamánie glieytu/ puł roká ná dnie w wieży śiedźieć ma. A ieśliby zábił bez iego początku y przyczyny/ táki ſam ma być karan gárdłem/ iáko ten ktory glieyt náſz Hoſpodárſki zgwałćił/ á głowczyzná ſowita z máiętnośći iego leżącey y ruchomey/ dźiećiom ábo bliſkim iego ma być płácona:
¶ Tymże obyczáiem/ ktoby zá glieytem przyiechawſzy/ á ſam ſpo- 2
koynie y ſkromnie ſie nie záchował/ á kogo bez dánia przyczyny/ á nie w obronie zdrowia ſwego ránił ábo zábił/ y iákikolwiek gwałt vczynił/ ten ſam ſobie glieyt złamał/ y zá táki vczynek y ſwowoleńſtwo ſwoie/ cześć y gárdło tráći/ á o to nie będźieli poiman ná gorącym vczynku/ pozew iść ma do grodu ná rok záwity/ y zoſtánieli w tym z práwá winnym/ tedy vrząd Grodzki ná gárdło go

Margin note:

a w winę glieytowego liſtu żaden nie wpada, iedno za takowym ktory będzie obwołan, y ktoryby ſie onym iawnie bronić chćiał. Zyg: w Kra: 1539. H.P. fol. 557

ma

3 ma skazać. ¶ A gdźieby tákowy po vczynku zniknął/ precz zjáchał
nie rospráwiwszy śie/ tákowy cześć tráći/ y ma być wywołan wie-
cznym wywołániem ze wszytkich Páństw nászych/ żeby śie do nich
nigdy nie wrácał. A gdźieby śie tákowy gdźie w ktorym Páństwie
nászym ználazł kiedykolwiek/ przećie to karánie wyżey pomienio-
ne przez vrząd nász Grodzki/ pod ktorymby był przyśćignion wy-
konano być ma. A głowczyzná/ rány y szkody ná imieniu máią
być odpráwione/ ábo w niedostátku imienia ná máietnośći ru-
chomey ieśliby ktora w Páństwie nászym zostáłá. A toż śie ma
rozumieć y o posłách cudzoźiemskich/ ktorzy do nas Hospodárá w
poselstwie przyieżdżáią.

ARTYKVŁ 14.

O Mándaćiech w ktorych rzeczách z Káncellaryey nászey máią być dawáne.

1 [a] NAprzod Mándaty máią być dawáne/ o obrážénie máiesta-
tu nászego Hospodárskiego y o zdrádę Rzeczyp. Też kto-
by w woysku kogo zábiwszy/ ábo gwałt iáki co nieśie zá sobą wi-
nę krwáwą vczyniwszy vćiekł. Ktoby też pokoy pospolity wzru-
szył/ iáko iest wyżey w ártykułech o obrážénie máiestatu Nászego
Hospodárskiego szerzey opisano. K temu gdźieby kto ná pánow
Rad nászych Woiewod/ Kásztelanow/ Stárost/ Podkomorzych/
y ná vrząd sądowy Grodzki ábo źiemski/ ábo Komisárski/ będącym
ná spráwách nászych Hospodárskich y źiemskich/ ábo ná sądźie sie-
dzących/ á niepoważáiąc mieyscá zwierzchnośći nászey Hospodár-
skiey tárgnął śie ręką/ y kogo z tych stanow wyżey mienionych/ rá-
nił ábo zábił/ tedy tákowy ma być pozywan przed nas Hospodá-
rá mándatem nászym ná Seym/ á tám ná Seymie z rozsądku ná-
szego/ gdźie śie to pokaże/ cześć y gárdło tráći. A gdźieby nie rá-
nił áni zábił iedno słownie obelżył/ tedy táki ma być pozwan do
sądu głownego Trybunálnego/ á ten sąd zá dowodem słusznym
ma go skázáć ná więźienie do wieże ná sześć niedźiel/ ktore wię-
2 źienie nie ma być odpuszczone. ¶ [b] Też listy mándaty násze má-
ią być dawáne w rzeczách y pożytkách stołu y skárbu nászego Ho-
spodárskiego należących/ to iest/ o dochody y pożytki z dobr Ná-
szych przychodzące/ y czynienia z nich liczby. Y też o krzywdy y szko-

[a] 1557. Instigat. nie ma pozywáć zá dworem abo na sejm tylko o rzeczy osobic, zwierzchnośći, pozytkom y imionom naszym nalezące, pod winą 100. grzywien Naprzod 1552. o kara: wystepnych, 1592. 1598. O Pozwiech zadwor: W. X. Lit. fol 1891: fo 898 6ᶜ 1611 fol 47

Po śmierći Starosty abo Dzierzawce spisow: Inwen: lustrow: prowentow, Arendy &c. Skarbowi służące Podskarb: W. X. Lit. należą, y kogo on vzyie do tego 1607 o vrzędzie Podsk.

dy poddánych náßych od vrzędnikow náßych / ktoreby sie sstáły
z vkrzywdzeniem skárbu náßego od vrzędnikow náßych. Jescze
też mándaty máią być dawáne w tych rzeczách / o ktorych w Try-
bunale / to iest / w Artykule głownych sądow / do mándatow ná-
ßych drogá iest vkázána / k temu też mándaty máią być dawáne o
myto / gdźieby Stárostowie ábo dźierżawcy náßy / ábo mytnicy
náßy Hospodárscy / myto nowe nie bywáłe iákimkolwiek nazwi-
skiem názwáne w mieśćiech / we wśiách / ná drogách / ná mośćiech /
y targowe ná tárgách wymyslali y bráli / ábo nád vstáwe y przy-
wileiá náße myt podwyßßáli / y wyćiągáli / ábo od podwod ná-
ßych Hospodárskich y ßlácheckich myto po drogách y w miástecz-
kách bráli / c zá mándatem káżdy rok ma być záwity pokłádan / od
podánia oczywistego ábo położenia ná imieniu mándatu. ¶ Jesli
będźiem w tuteyßym Páństwie zá cztery niedźiele / á iesli zá gráni- 3
cą te° páństwá będźiem zá ośm niedźiel / á o inße żadne rzeczy krom
tych wyżey pomienionych / y w Trybunale opisánych ártykułow /
mándaty nikomu k woli z Kancellaryey náßey nie máią być da-
wáne / á iesliby były wydáne / tedy stroná o inßą rzecz krom tych
miánowánych / mándatem náßym pozwána będąc / niepowinna
będźie przed námi stánowić sie / á zá niestániem żadna skáźń y od-
práwá ná tákiego dawána być / y wydána mocy żadney mieć
nie ma / dla czego pieczętarze y pisárze náßy postrzegáiąc w tym
dostoieństwá y powagi máiestatu náßego / y zátrudnienia sprá-
wiedliwośći ludzkiey máią tego pilnowáć / áby nádto zámierze-
nie / mándaty z Kancellaryey náßey nie wychodźiły. ¶ d A iesli-
by pozwány przed námi stánął / o to że go niesłusznie mándatem po- 4
zwáno okazał / tedy ten kto go wyzwał / sam ábo prokurator iego /
nie schodząc z práwá ma zápłáćić winy sto kop großy / ktorey winy
połowicá stronie / á druga połowicá do skárbu náßego być ma. A
co sie tknie bránia myt / przez Xiążąt / Pánow ßláchtę / ná imionách
ták podrożnego iáko y targowego mytá / tákże y ná przewoźiech /
bądź nowych niezwykłych bez dániny náßey / ábo też podwyßßáiąc
nád vstáwe y przywileie náße / tákowych ktoby to vczynił / wolno
będźie pozwáć o to do sądu ziemskiego tego powiátu w ktorym sie
to dźiać będźie ná rok záwity według Artykułu dwudźiestego
dźiewiątego w tymże rozdźiale opisánego. A krom tych przyczyn
ták mándaty iáko y pozwy náße żadne zá dworem náßym nikomu
dawáne być nie máią.

c *Kto nie wnieśie raty z dobr K. do skárbu; forum za dworē, termin 2. niedz. zawity, pod vtraceniem dzierzawy, y bannitiey, sowito zaplata, o processie skarbo: 1607. na X. Lit.*

d *Ktoby niesłußnie kogo za dworem pozwał 200. k. zapłaci obzało: 1598. o Pozwiech za dw: X L. odprawe starosta vczyni w 6. niedz: pod dwoiakim karaniem przez ... niedbal: starost opisanym.*

ARTYKVŁ 15.

O pozywá-

O pozywánie ſzláchty o zabránie bezpráwne imion/ gruntow náſzych Hoſpodárſkich.

1 Ktoby z poddánych náſzych tego páńſtwá Wielkiego X. Lit.
kiákiegokolwiek ſtanu będąc/ co dobr náſzych Krolewſkich lu/
dźi gruntow y inſzych pożytkow bezpráwnie y bez dániny náſzey/
zábráwſzy zátrzymał/ ábo coby potym zá pánowánia náſzego do
ſtołu náſzego ſpadáło/ á to byłoby zátáiono/ tedy w tákich rzeczách
Woiewodowie/ Stároſtowie y dźierżawcy náſzy / máią tákowych dźierżących włáſność Náſze imieniem náſzym Krolewſkim
2 przed nas Królá pozwáć ¶ [b] Zá ktorym pozwániem ieſliby ſie on
ſzláchćic ná Komiſarze brał/ tedy my z ſtrony náſzey Komiſarzow
wyſłáć powinni będźiemy. A ſzláchćicowi Komiſarzow tákże z
ſtrony ſwey wywieść wolno / y gdźieby ſie ći Komiſarze z obu
ſtron zgodźili/ iuż ápeláćya do nas nie ma być. Ale ieſliby ſie nie
zgodźili / tedy iuż do nas Hoſpodárá ápeláćya obiemá ſtronam
wolna / á My zá tą ápeláćyą tu w Wielkim X. Lit. ſądźić będźiem
z Pány Rádámi náſzymi ktorzy przy nas będą.

[a] Dzierzawca gdy dobra K. komu przedal, zbyl, zafrymarczyl, zaſtawil, K. poſſeſſora, a poſſeſ: zaſtępce patrzać ma, forum za dworem 1562. O zaſtępcy, wyiąwſzy ktoby miał conſens K. I. M. ktoryby ſie prawu nie przećiwil, 1550. A iż wiel.

[b] Comiſſarze na rozeznanie dobr K. a ſlachec: wyſyłani być maią, 1550. Aby teſ co raz: a ktoby commiſſ: nie sluſ: pozwal kazdemu 14. grzy: woſt/ ſtronie ma płaćić, 1557. A gdyby Comiſſ: na rok nie przyiechal podpiſawſzy ſie na liſt obwieſ: 100. grzy: płaćić, wyiąwſzy choroby za przyſięg: forū na Trib: mogą teſ być commiſ. w onym powiećie nieoſiedli, 1588. O Commiſſ.

ARTYKVŁ 16.

Ktoby liſty ábo pieczęći náſze vrzędowe fałſzował czym ma być karan.

1 Jedyby kto liſty ábo pieczęći náſze fałſzował/ ábo ná kſztałt
ręki náſzey / ták też Kánclerzá / Podkánclerzego y piſárzow
náſzych dwornych/ źiemſkich/ Grodzkich/ y Podkomorzych tego
Páńſtwá Wielk. X. L. liſty ábo przywileia iákie zmyśliwſzy pod/
piſowáł. Abo ktoby też pieczęći náſze y vrzędow náſzych ſobie ryt/
v ſiebie ich chował/ y ich vżywał / táki z práwá zá okazániem iá/
wnośćią pewną y dowodem słuſznym / niczym inſzym / tylko ná
2 gárdle ogniem karan być ma. ¶ K temu/ ieſliby też kto wypiſy y
pieczęći vrzędowe przepráwowáł/ teſtámenty/ zápiſy/ cerográfy
ná długi/ liſty ná záſtáwy fałſzował / ábo odbieráiąc pieczęći od li/
ſtow ku drugim przykłádał ku pomocy y ku pożytku ſobie / á ku
ſzkodźie ſtrony ſwey przećiwney / á toby ſie ná práwie nálázło y
okazáło/ ten te rzecz o co te liſty idą/ y o co zá nimi práwo wiedźie [a]
tráći/ y gárdlem przećie zá to ma być karan. ¶ [a] A ktoby liſty fał/
3 ſzowáne ná iáką rzecz nábytą okazał / ktoreby po czyiey śmierći z

[a] Kiedyby kto liſty w fałſzu podeyrzane na ſądzie pokła-

dał, ma mianowáć 18. szlach: ośiad: wiary dobrey całey z ktorych przećiwnik ma 6. obráć, a ći przyśięgą że nie fałß. Powod 14. grz. stronie a sądowi 3. zapła. Zyg. w Kra: 1552. H. P. 272.

imieniem ábo z czymkolwiek do rąk przyßły/ y z tákimi listy cze° używał/ ábo iescze pożyskowáł/ ten bliżßy przyśiąc ná tym/ iż tákie listy po śmierći tych/ od ktorych sie mu dostáły z imieniem/ ábo ktorąkolwiek rzeczą dostáły sie/ y zátym to stronie poczćiwośći y gárdłu ßkodźić nie będźie. A o te rzecz o co práwo idźie przećie może mowić/ y práwem postępowáć/ y ku listom mowić ieśli będą przećiw práwu/ ále niedotkliwie. A gdźieby kto przyśiądz ná tym niechćiał/ ten iáko imienie y káżdą rzecz ná co te listy należą tráći/ ták y sam gárdłem karan być ma.

ARTYKVŁ 17.

O fałßowániu monety/ o Myncy y o Złotarzách.

[a] szlachćic o fałß pozwany a pokazałoby sie to nań, gárdło tráći, dobra zábráne, á te nikomu dawáne być nie máią. Zyg. w Krak: 1527. H. P. 84. 1598. 1601. 1607. o fałßywey monećie, może być człek prostego stanu delatorem, y X. L. 1611. na bann: y zabránie maięt: delatorowi połowicą 1616. Podskar: ma doglądáć tego.

[a] Jeż ktoby monetę náßę fałßował/ przepráwowáł y obrzezował / ták też myncarze náßy / ktorzy złoto / srebro / y ińßą máterya należącą y przysłucháiącą ku myncy fałßowáliby/ zlewáli/ mießáli ku pożytkowi swemu/ á ku ßkodźie Rzeczyp: á tegoby sie ná nich doświádczono / ći máią być ná gárdle ogniem karáni bez miłośierdźia. ¶ Po temuż y złotarze/ ktorzy złoto/ srebro fałßuią y miedzy to mießáią/ miedź/ cynę ábo ołow/ á w tym byliby doznáni/ tedy sámi ná gárdle ogniem máią być karáni / á z ich máiętnośći temu komu ßkodę vczynili ma być płácono. Wßákże robotá tá y máterya bez ktoreyby rzemiosło to ich spráwowáne być nie mogło/ według zwykłośći tey/ to fałßem rozumiano być nie ma. 1 2

ARTYKVŁ 18.

Niema nikt ni zá kogo ćierpiec tylko káżdy sam záśię.

[a] Oćiec za występki synowskie, ani syn za oycowskie nie ma być karan, H. P. fol. 555.

[a] Stáwuiem też / iż nikt ni záczykolwiek vczynek nie ma karan y skázowan być/ tylko ten ktory sam/ w czyn winien zostánie / gdyż tego práwo Boże y spráwiedliwość Chrześćiáńska vczy / iákoż ták chcemy mieć / áby ni oćiec zá syná/ áni syn zá oycá krom obráżenia máiestatu náßego y Rzeczyp. zdrády / iáko o tym wyżey około tego iest opisano/ áni żoná zá mężá / áni mąż zá żonę/ 1

tákże

tákże brát zá brátá/ ociec y mátká zá corke/ corká zá mátkę ábo oy⸗cá/ siostrá zá siostrę/ y żaden przyrodzony/ y sługá zá Páná/ Pan zá sługę/ y żaden inszy/ ni záczyi występek y vczynek nie był karan tylko káżdy sam zá swoy występek ma cierpieć y káran być.

ARTYKVŁ 19.

wysz Ar 15 / 8 ... Ar 83 ro8 4. Ar 4 / 1589. fol 531 / 1550. 1557 ... / na komisarze

Ktoby wiele zá máło vprosił/ ábo bez dániny wziął.

1 KToby też wiele zá máło vprosił/ á toby nań słusznie v prá⸗wá było przewiedziono y znáydziono więcey niżli vprosił/ táki tę wysługę swą od nas dáną wszytkę tráci. A ktoby y dobrze vprosił/ á bez dániny nászey co k tey wysłudze swey wziął/ y k te⸗muż przywroćił/ przedsie tę wysługę y to zábránie tráci/ á spada to záś ná Rzeczp. y ná nas Hospodárá. A ktoby ku oyczystemu imieniu swemu/ ludźie ábo źiemie/ pusczą/ łowy y ieziorá bez dániny nászey zábrał/ á toby sie v práwá pokazáło/ tedy ma káżdego człowieká iáko wiele wziął swymi oyczystymi náwiązáć/ y źiemiámi/ y ká⸗żdą źiemię źiemią. a

2 A wszákże nie ná gołą powieść y obmowę/ ále zá oglądániem y wywiedźieniem słusznym y spráwiedliwym práwnym postępkiem y dowodem przez ludźi cnotliwych y wiáry godnych Komisárzow tubylcow/ rownośćią práwá/ iednákimi dowodámi/ wdáiąc sie my Hospodár w tákie rzeczy o grunt źie⸗mny/ y w rowne práwo z szláchtą/ iáko o tym niżey opisano.

a Vzywanie dobr K. bez woley iego dzierżący, dobrá tráci, 155 0. A iż wiele, Dzierżący, zástęp: ma pátrzáć 1562. o zástępcy.

ARTYKVŁ 20.

O rzecz źiemną miedzy imiony nászymi/ Xiążęcymi/ Páńskimi/ Szláchećkimi/ My Hospodár iednym tym práwem sądźić sie mamy.

Art 15 ... 19 ...

1 TEż My Hospodár/ obiecuiemy y chcemy/ áby to przez Nas y potomkow nászych wiecznie było trzymano/ iż gdźieby sie tráfiło w imionách nászych spor y rożnicá miedzy grunty nászymi/ y też miedzy grunty kośćielnemi podawánia nászego. A tákże mie⸗dzy grunty nászymi á szláchećkimi/ y miedzy temi imiony ktore wy⸗szły z dániny nászey doczesnie/ iż w tey rzeczy źiemney mamy my y potomkowie nászy Wielkie Xiążętá Litewskie/ tákże iednym prá⸗wem a

a x. Lit. Krol I. M. obiecuie wszytkich tym práwē sądźić, 1588. tit. Confir. gen: iurium.

Ar 4 ro8 9

wem iáko y poddáni nászy Wielkiego Xięstwá sądźić śie/ á mieináczey / á czyi dowod słuszny będźie wedle práwá / ten ku dowodu przypuszczon ma być: ¶ b A gdźieby nam spráwá od Podkomorze- 2
go ábo od Komisarzow dowod był skazan / tedy ten szláchćic ná mieysce stárośćine ku przyśiedze ma ze wszytkiey włośći nászey/ku temu mieyscu o ktore spor idźie / przyległych / kogo záchce sam śiedmi człowiekow obráć rodźicow ábo záśiedźiáłych ludźi tey wśi gdźie spor idźie/dobrze wiádomych gruntow y gránic tey wśi/ktoczy ná ten czás przy tym grániczeniu będą. A Stárostowie ábo dźierżawcy y ćiwonowie będą ich powinni stáwić. A przećie świádki z obu stron stáwieni być máią wedle ártykułu dwunaste- go y szesnastego w Rozdźiale dźiewiątym.

b Commiss. na rozeznanie dobr K. a szlachec: wysyłani być máią, 1550. w Koronie commiss: gdy list podpisaw: obwieszcz: nie przybędzie 100. grzy. płáći, oprocz choroby, za przyśięgą wolny, 1588. o commissyach.

ARTYKVŁ [redacted]

O listiech zapowiednych iż nie máią być z Káncelláryey nászey wydawáne.

Też obiecuiem / iż listow nászych zápowiednych ná przedłużenie spráwiedliwośći ludzkiey iákokolwiek powśćiągáiąc ábo zátrzymywáiąc one od tych czásow nápotym do wszelákich sądow my sámi y potomkowie Nászy Wielkie Xiążętá Lith. dáwáć nie będźiem/ krom tylko tych przyczyn niżey opisánych. ¶ Pierwsza / gdyby kto o Rzeczpospolitą v nieprzyiaćioł nászych w więźieniu był. ¶ Druga / kiedyby kto ná służbie nászey y Rzeczypospolitey w poselstwie do źiem cudzych ábo ná grániczenie Państw nászych z Páństwy ábo z źiemiámi sąśiadow nászych zágránicznych tákże y w rzeczách nászych Krolewskich włásnych zá gránice państw nászych postan był / tákowym tylko listy násze máią być do strony y do vrzędu dawáne. A w inszych rzeczách krom tych miánowánych przyczyn/choćiayby y listy wydáne były komu/ tedy wszelákie vrzędy násze sądowe/ tákich listow zápowiednych ku krzywdźie iedney strony otrzymánych nie powinni przyimowáć áni ich posłusznym być.

1 (Też obiecuiem …) · 2 (Pierwsza …) · 3 (Druga …)

a Listy Krolew: spráwiedl. hamuiące, za nikczemne być máią, Kazm: w Nieszow: 1459. iedno tym ktorzy są na posłudze R.P. abo na woynie. Kaz: Iagiel: w Korcz: 1451. Sędzia ktory ie przeymie 14. grzyw: karany będzie, Alexan. w Piotr: 1504. H. P. 450. 451. Zyg. Aug 1550. około inhibitiey.

ARTYKVŁ 22.

O vrzednikách dwornych Woiewodách/ Stárostách vkráinnych/ y o ludziách służebnych/ że sie z práwá wymawiáć nie máia.

1 Z[a] Abiegáiac My Hospodár przedłużeniu spráwiedliwości[a] ludzkiey. Vstáwuiemy/ iż vrzednicy nászy dworni/ Pánowie pieczetarze/ Márszálkowie/ Podskárbiowie/ Pisárze/ Sekretarze/ y wszyscy inni vrzednicy y sludzy nászy dworni/ tákże Woiewodowie/ Stárostowie vkráinni/ y też ludźie służebni/ iezdni y pieszy/ w polu y ná zamkách bedacy/ ktorzy bez ruszenia pospolitego zá pieniadze służa/ ták Rotmistrze sámi/ iáko y towárzysze ich/ bedac z imion swych do ktoregożkolwiek vrzedu/ ábo y przed máiestat nász/ wedle práwá pozwáni pod czásem pokoiu w Xiestwie Lit: nie máia y nie beda moc z odkazu práwnego zabáwa tákich służb swych wymawiáć sie/ y my Hospodár tákowych listy nászymi wyzwaláć nie mamy/ ále káżdy z nich powinien bedźie postepkiem práwnym/ ábo sam/ ábo przez vmocowánego swego/ zá pozwy stánowić y vspráwiedliwić sie/ [b] wyiawszy te/ ktorzy ná służbie Rzeczypośp. ábo poselstwie w spráwách ziemskich zábáwieni beda. ¶ Co on po zwroceniu z tey posługi ná pier-
2 wszych rokách bedac pozwány/ iáwnie okázáć y vspráwiedliwić sie ná druga posługe nieodieżdżáiac/ma. A ieśliby ná tych drugich rokách tego znácznie wedle práwá/ iż ná posłudze tákowey był/ nie okazał/ á to ku zwłoce stronie vczynił/ tedy y vrzad ná tych rokách wtorych/ iáko ná roku záwitym sad ten nie przypuscżáiac strony pozwáney/ ku odwodu strone powodowa/ ku dowodu przypuściwszy te rzecz/ o co pozwano ná vpad ná nim wskázáć zá dowodem wedle práwá y tego Státutu ma.

[a] Krol z kazdegosta rosty obiecuie sprawiedliwość czynić Kazm: w Nieszow: H.P. 31.

[b] 1555. 1578. 1601. 1609. zolnierze wyiśći od sądow 1611. Exempty zoln: wyiąwszy gwalt 1616 1618. wyiąwszy sprawy do zapisu, o wybićie, y rzeczy iuż osądzone y na X. Lith. [fol]

ARTYKVŁ 23.

Listy otworzone káżdemu máia być wrocone.

1 T Eż ktoby listy násze/ ábo vrzedowe otworzone w żałobie swey do kogo przyniosł/ badź do Kniáźiá ábo Páná/ ábo do dźierżawce/ ábo źiemiánin do źiemiánina/ ábo do mieszczan. Tedy tákie listy máia być dawáne/ á zárázem y kopia przy liśćie zá

Zyg: Aug. oryginały listow wracać stronie kaze, roku 1565. H.P. 407.

pieczecia

pieczećią woźnego/ ieśli Pánu ábo vrzednikowi w rece dádzą/ te-
dy záraz wyczytawßy liſt tákowy/ ma go wroćić temuż woźnemu
¶ A ktobykolwiek z nich on liſt otworzony przeczytawßy v śiebie 2
zátrzymał/ y kopią z niego wźiawßy pod pieczećią woźnego/ one-
mu záśie tego liſtu niechćiał wroćić / tedy tákowy zá ſwe ſprzeći-
wieńſtwo nam Hoſpodáru w wine wpada w dwánaśćie rubli
großy. A zá záhámowánie liſtow Woiewodźinych / Stárośći-
nych/ y vrzedu źiemſkiego/ onemu vrzedu ßeść rubli großy/ á ſtro-
nie drugą ßeść rubli großy ma zápłáćic. ¶ A wßákoż liſty otwo 3
rzone obyczáiem ſłußnym máią być dawáne przez woźnego po-
wiátowego / y przed ludźmi ſtronnemi ßláchtą. A pozwáć o to
záhámowánie liſtu/ ná rok záwity do tego vrzedu / od ktorego liſt
bedźie. A o liſt nắß Hoſpodárſki ábo Pánow Rad ich Mośći do
ſądu źiemſkiego.

ARTYKVŁ 24.

O zbićiu/ zelżywośći/ ábo y zábićiu poſłáńcá náßego Hoſpodárſkiego/ ábo woźnego przy właſnych liśćiech náßych Hoſpodárſkich.

Ustáwuiemy[a] / ktoby poſłáńcá náßego Hoſpodárſkiego/ ábo 1
też woźnego zá liſty náßymi Hoſpodárſkimi / ſam ten do ko-
goby liſty należáły / ábo przez ſług y poddánych ſwych/ y przez ko-
gokolwiek zbił. Abo liſty od niego wźiawßy zdárł/ ábo poſłáńcá
náßego / lub też woźnego/ bądź też ſtrone przy nich bedącą/ liſty/
mándaty/ pozwy/ ieść przymuśił/ y tym nas Hoſpodárá y zwierz-
chnośći náßey nie vczćił. Tedy ten zá ſłußnym dowodem/ puł ro-
ká ná zamku náßym wyſokim Wileńſkim śiedźieć / á tego poſłáńcá
ábo woźnego ſowito náwiązáć według ſtanu iego powinien be-
dźie. ¶ [b] Wßákże dworzánin poſłániec náß/ tákże y woźny przy 2
podániu tákich liſtow náßych / y przy wßelákiey ſpráwie/ ná kto-
rą kto z nich poſłan bedźie / ma mieć przy ſobie ſtrone dwuch ßlá-
chćicow dla podpory ſwey. A ktoby poſłáńcá náßego/ ábo wo-
źnego zá liſty náßymi do kogo poſłánego/ ábo też ſtrone ná śmierć
zábił / tákowy z práwá zá dowodem ſłußnym / gárdłem karan /
á głowczyzną z imienia / á ieśliby imienia nie miał / tedy z máie-
tnośći iego ruchomey troiáka / wedle ſtanu zábitego płácona być
ma. ¶ A pozwáć o táką zelżywość / bićie ábo zaboyſtwo ná 3
rok záwity/ przed ſąd głowny Trybunálny/ ktory w tym roku ná

[a] *Ieſliby kto woznego gdy vrzad ſwoy ſprawuie zabił, zranił, zbił, ma być karan iako gwałtownik beſpiecz: ſądowego, 1578. woznych beſpieczeńſtwo.*

[b] *Ktoby Senatora &c. na drodze, we wśi, w Miaſteczku, naiachać śmiał &c. taki karaniu obrazie M.K. winien, Zyg: w Kra: 1510. tenze K. 1539. to prawo znioſł, a według Statutu karanie poſtanowił, H.P. 77.78.*

sprawach sądowych zasiadać będzie/ na ktorymkolwiek mieyscu/
nie pátrząc ná to w ktorym powiećie obwiniony osiádłość swą
mieć będźie/ á ten sąd głowny bez wszelákiey folgi to sądźić/ y win-
4 nego zá wystep wedle tego Artykułu kárać ma/ ¶ Jesliby kto z
tych pomienionych rzeczy postáńcu nászemu ábo woznemu/ bądź
też stronie/ słudzy ábo poddani/ ábo ktokolwiek/ z domu tego do
kogo będźie dworzánin ábo wozny postan/ vczynili/ tedy w po-
zwie ma być opisano/ iesli to z roskazánia sámego Páná vczynili/
izby sam stał. A iesliby nie z iego roskazánia/ tedy áby tych ob-
winionych/ sam ábo przez vmocowánego stánowił/ y tych sług á-
bo poddánych/ y káżdego tákowego/ ktoby z domu iego vczynił/
choćiayby y nieprzyporęczeni byli/ stáwić powinien będźie. A po-
każeli się to z práwá zá słusznym dowodem/ że to będźie sam vczy-
nił/ ábo z iego własnego roskazánia w domu/ ábo z domu iego/ ábo
we wsi/ w imieniu to vczyniono/ tedy we wszytko ten sam go-
5 spodarz domowy wedle wystepku swego popáść ma. ¶ A gdźie-
by ten sam Pan/ ktoremuby winá dána/ nie znał się do tákiego
roskazánia/ tedy nie zgołá/ ále od tego przysięgą odwiodszy się
będźie wolen. Jednákże z tych obwinionych sług y poddánych
swoich/ y przez kogokolwiek toby się sstáło/ támże záráżem ná ro-
ku zápozwánym/ sąd głowny spráwiedliwość postępkiem prá-
wnym czynić ma. Jesliby/ choćiay sługá/ ále szláchćic to vczy-
nił/ teyże winie wyżey miánowáney podleże/ á iesli nie szláchćic/
6 gárdłem karan być ma. ¶ Jesliby kto nie mogł tákich obwinio-
nych ku práwu stánowić/ zá zniknieniem ich/ tedy będźie winien
przysięgę ná tym vczynić/ iż to bez woley y roskazánia iego stáło
się/ tákże bez woley y wiádomośći iego/ ten ábo ći obwinieni zni-
kneli y po vćiekáli/ á zá tákim odwodem/ sam od obżałowánia
wolen będźie. A tych obwinionych stronie vkrzywdzoney/ wolno
będźie/ gdźie może pośćignąć/ y spráwiedliwośći z nimi dowo-
dźić. A tákiemu pozwánu nie oczywistemu/ dwoie roki do sądu
głownego służyć máią/ á to dla tego/ iesli w niewiádomośći one-
go ktory będźie pozwan/ ná imieniu iego pozew był położon/ á
nie mogłby ziácháć/ ábo obwinionych stáwić ná pierwszy rok/
á zá drugim pozwem/ y ná drugim roku/ gdy stánie/ ma przysiąc/
że nie mogł stánowić się ná pierwszym roku/ zá nieprędkim przy-
niesieniem/ iemu wiádomośći o pozwie/ zwłaszczá gdy przyidźie
sámey osobie ná przysięgę/ przeto tá przysięgá niewiádomośći
pozwu/ ma być pospołu z tą iáko wyżey opisano/ iż bez roskazánia
7 y wiádomośći iego to się sstáło. ¶ A tymże obyczáiem postepo-
wáć máią/ gdyby w niebytnośći sámego Páná ná imieniu/ co z

tych

tych rzeczy posłáńcu nászemu ábo woźnemu ábo stronie / zá listy
nászymi vczyniono. ¶ Jesliby kto bedąc w tákiey rzeczy pozwan/ 8
y ná drugim roku bez słusznych práwnych przyczyn/ sam ábo przez
vmocowánego swego nie stał/y według tego ártykułu vspráwie-
dliwić sie niechćiał / przećiw tákowego sąd głowny záchowáć sie
ma / według tego iáko w ártykulech ná sąd Grodzki około rzeczy
krwáwych/ wyietych zá niestániem stron pozwánych iest opisano.

ARTYKVŁ 25.

O listy záreczne.

a Listy zareczne miedzy ßlachtą z cancell: K. maią być dawane, 1588. o niedawaniu Gleytow. fol. 458 (wlosku)

aIz obiecuiemy / y mamy dáwáć o bespieczność zdrowia 1
poddánym nászym / ślachćie zá pochwałkámi zwaśnieniem
czyimkolwiek przećiwko nich / ná káżdego / z wielkich y rownych/
áż do niższych stanow z Káncelláryey nászey listy záreczne y zákłá-
dy ná nich kázáć y opisowáć miedzy ślachtą z obu stron sobie ro-
wnych/ ma być zakład ábo zárecá pokłádána / ták wielka / iákiey
żałobna strona potrzebowáć bedźie / áż do dźiesiąći tysiecy kop
groszy. A gdźieby ślachćic przećiw osobie stanu wyższego y mo-
żnieyszego/ zárecznego listu potrzebował/ tákowemu ma być zare-
ká w liśćie opisána tákże wielka/áż do dźiesiąći tysiecy kop groszy/
á tá zareká pokłádána być ma w liśćiech zárecznych/o bespieczność
zdrowia sámych osob ślácheckich. ¶ A ktoby zá pochwałką swo- 2
ią / ábo zwaśnieniem swoim / obwiesion bedąc vrzedownie li-
stem nászym / ábo vrzedu nászego zárecznym / á przez ten zakład
nász/ kogo sam / ábo z napráwy swoiey przez kogokolwiek inego/
zábił/ tedy z práwá zá słusznym dowodem/gárdłem ma być karan
bez miłośierdźia / choćiayby y ná gorącym vczynku nie był poi-
man. A tey zareki ná liśćie opisáney / połowicá ná nas Hospo-
dárá do skárbu nászego źiemskiego Wiel: X. Lit. á druga połowi-
cá ná dźieći/potomki/ ábo bliskie zábitego / y ná imieniu przećiw-
nego odpráwiona być ma bez żadney folgi. ¶ A choćiayby y nie 3
zábił/ ále przećie ránił/ ábo boy przez zárekę vczynił/ ten tákże w
zarekę wpada/á náwiąskę wedle stanu y szkody/zá dowodem słu-
sznym płáćić bedźie powinien. A tey zareki tákże połowicá nam
do skárbu źiemskiego / á druga połowicá stronie żałobney odprá-
wiona być ma. ¶ A wszákże gdźieby ślachćic w zareki popádły 4
ták wielkiey máietnośći leżącey y ruchomey nie miał/ná czymby tá

ca zarek: było drugą stronie

mie-rtká

wßytka zareka odpráwiona być máią. Przeto ile máiętnośći
mieć będźie/ tey połowicá do skárbu źiemskiego/ á druga połowicá
stronie podána być ma/ á ostátek zareki ná sobie sámey/ wedle po-
rządku tego Státutu odpráwiono być ma / y nie mamy tákowych
zakłádow odpuszczáć / á to dla záwśćiągnienia swowoleństwá y
złośći ludzkiey/ y dla záchowánia pokoiu pospolitego. ¶ A ieśli-
5 by ten ktory zarekę wyniosł sam / ábo z napráwy swoiey przez ko-
gokolwiek inego/ zaboystwo ábo zránienie onemu/ ná kogo zarekę
wźiął/ vczynił/ ten sam tákowąż winą ma być karan. A w nieby-
tnośći náßey w tuteyßym Páństwie / Woiewodowie y Stáro-
stowie sądowi / gdźie Xięgi leżą będą moc listy swe zareczne wy-
dáwáć ßláchćie pod pieczęćiámi swemi / po temuż iáko wyżey iest
opisano. ¶ A ná Woiewod y Stárost sądowych w niebytno-
6 śći náßey w tym Páństwie Wielkim Xięstwie Lit. vrząd nász ziem-
ski sądowy/ listy zareczne/ y kromia rokow sądowych ßláchćie dá-
wáć ma pod tákimiż zakłády. ¶ Wßákże to przećię wáruiemy/
7 iż gdźieby po wynieśieniu zareki tráfiło śie to / żeby sludzy / boiá-
rze/ poddáni obu stron / gdźie ná tárgu/ ná drodze / ábo w kárcz-
mie/ w niebytnośći Pánow swych/ powádźiwßy śie miedzy sobą/
zaboystwo ábo boy / rány / iedná stroná drugiey vczyniłá / tedy
iedná stroná drugiey pod zareki nie podlega/ iedno spráwiedliwo-
śći nie odwłoczney postępkiem práwá / dowodźić sobie máią.
¶ A ieśliby ktora stroná przy obżałowániu swym dowiodłá tego
8 práwnie/ iż sámey osobie iego obelżywość / zránienie / boy/ ábo
zaboystwo sstáło śie osobie vbespieczoney zakłády / tedy pozwá-
ny/ gdźieby przećiw niemu słuszny dowod nie pokazał śie bliższy bę-
dźie odprzyśiąc śie / że to bez roskazánia y wiádomośći iego sstáło
9 śie. ¶ Wßákoż z tych sług y poddánych swych / ktorzy pomienie-
ni o ten występek będą / ma stáwić ná tym vrzędźie/ y zárázem
spráwiedliwość z nich vkrzywdzoney stronie czyniona od vrzędu
być ma/ y podług zasługi karánie odnieśą. A gdźieby szło nie o te
osoby ktorym zakłády służą/ ále o sługi y poddáne/ żeby śie táki boy
ábo zaboystwo sstáło z wolą onego / tedy zá dowodem y przeko-
nániem práwnym / náwiąská y głowczyzná/ troiáko ma być płá-
cona/ według stanu káżdego tákowych vkrzywdzonych.

ARTYKVŁ 26.

O odpowiednikách nieośiádłych.

w Koro: Gdyby szláchćic sobie rowne° odpowiedz posłał, ma być na zapłacenie szkod iako actor przyśięgą z winą 100. grzy: skazany, a gdyby kto będąc pozwany criminal. bronił sie odpowiedzią, ma z ksiąg pokazać, inaczey nie poydzie mu wymowka, że to w obronie sie stało, 1588. o odpowiedzi.

TEż vstáwuiemy/ktożkolwiek nieosiádły/bądź tubylec Pań-
stwá nászego Wielkiego Xięstwá Litewskie°/ iáko y cudzo- 1
ziemiec/komużteżkolwiek inszemu odpowiedź oblicznie/ábo y przez
list/ ábo też záocznie vczynił / tákowy odpowiednik ma być stáno-
wion przez zákaz od nas Hospodárá / ábo od vrzędu zamkowego/
ábo ziemskiego przed práwem/ gdziebykolwiek przy ktorym vrzę-
dźie to sie dźiało. A ieśliby ten oney odpowiedźi przed vrzędem
nań dowiodł wedle práwá / to iest bądź to pismem iego włásney
ręki/ ábo świádectwem trzech ábo dwu szláchćiców/tedy táki od-
powiednik nieosiádły / ma być ná zamku nászym osádzon / y sie-
dźieć ma dwánaśćie niedźiel. ¶ A wszákoż y wysiedźiawszy dwá-
naśćie niedźiel/nie ma być z tego więźienia wypuszczon/ áż sie pier- 2
wey rękoiestwem vpiśći / áby ten przećiw komu odpowiedź vczy-
nił/ w pokoiu od niego był. A gdźieby żáłobnik dowodu pismem
ábo świádkámi ná te odpowiedź mieć nie mogł / á ku przysiędze
brał sie/ tedy obżáłowány bliższy sie będźie odprzysiąc / y od tego
wolen być ma/ że mu nieodpowiádał.

ARTYKVŁ 27.

(c 1588 fol 458

O liśćiech Żeláznych/komu máią być dawáne.

w Koro: listy żelazne Mieszczom y Żydom przećiw szlachćie z strony niepłacenia długow, nie maią być dawane, a miedzy Mieszcz: y inszymi osobami bez słuszney przyczyny w prawie opisaney dawane nie maią być z Cancell: K. 1588. o niedawaniu Glieytow.

TEż vstáwuiem/iż listy żelázne z Káncelláryey nászey nie má- 1
ią być dawáne / tym ktorzy máietnośći swoie ná zbytkách
márnie vtráćili/ y zá tákimi zbytecznemi vtrátámi w długi popá-
dli. Ale tym mamy dáwáć tákowe listy / ktorzy w długi przyszli
y w vbostwo popádli/ z Bożego dopuszczenia/ to iest/iżby ogniem
pogorzeli/ ábo máietnośći ich stonęły/áboby od rozboiu/ ábo od
nieprzyiaćielá nászego zábráni byli/ábo ktoby też dla Rzeczyposp.
ku vtráćie y vbostwu/y ku długom przyszedł/tákże kupcom y inym
ludźiom vpádłym (okrom żydow) wszákże dálszego czásu wolno-
śći nie mamy tymi listy vżyczáć/y dáwáć/tylko w nawiętszey rze-
czy y summie/trzy látá/ á w tym czáśie ma sie ten o zapłáte stáráć.
¶ A wszákże komubyśmy chćieli tákowego listu żeláznego vży-
czyć/tedy z Káncelláryey nászey/ten ma być odesłan do vrzędu ná-
szego należącego/skąd iest/przed ktorym vrzędem kto tákiego listu 2
żeláznego potrzebuie / ma rękoiemstwo słuszne postáwić ludźi do-
brych/osiádłych y vpiśćić sie imi/y ich máietnośćiámi/iż nieznikńie
w tych lećiech / y iáko ná liśćie iemu náznáczono. A náostátni
dźień wyszćia roku / będą powinni rękoymi onego ná tymże vrzę-

dźie po-

dźie postawić / á dłużnicy długow swych / y onego istcá v tego v-
rzędu vpominác sie náydowáć / y dochodźić będą. A iesliby rękoy-
mie nie postánowili / tedy sámi zá listy ábo zá dowodem práwnym
3 te długi powinni będą płácić. ¶ Wszákże gdźieby w tym czásie
ná liście zámierzonym / ten człowiek dłużny vmárł / tedy poręczni-
cy dowiodszy tego wypisem vrzędownym / pod ktorym táki dłu-
żnik vmrze / w tey rzeczy wolni będą. A ći komu co winno będźie /
máią tych długow swych pátrzyć ná máiętności onego zmárłego
dłużniká swego według práwá / ktore do tego mieć będą.

ARTYKVŁ 28.

Komuby szło o cześć / iáko prędko spráwiedliwość vczyniona być ma.

1 [a] Też obiecuiemy / y będźiem powinni káżdemu z poddánych
nászych komuby szło o cześć / prędka á nieodwłoczna spráwie-
dliwość vczynić ná pierwszym blisko przyszłym Seymie wálnym
z Pány Rádámi nászymi Wielkiego X. Litewsk: bez wszelkiey od-
włoki. A ieslibysmy ná pierwszym Seymie dla zátrudnienia
spraw Rzeczyposp. tego sądźić nie mogli / tedy iuż ná drugim Sey-
mie koniecznie to skończyć mamy / á do rozsądku nászego wszeláka
przymowká ábo obwinienie poczćiwośći onego obwinionego nic
2 nie ma szkodźić. ¶ A choćiayby vmárł / ábo zábit był / nie docze-
kawszy tego rozsądku nászego / tedy to iemu áni potomkom iego nic
szkodźić nie ma / z służby nászey Krolewskiey y źiemskiey / tákowi
przygánieniem nie máią sie wymáwiáć.

[a] Sprawy criminal. Litew: na Seymie walnym, kazdego tegodnia w dzień ieden wtorkowy maią być sądzone, 1581. Criml: Lith. A ktoby kogo pozwał o rzecz ktora sie pocżćiwośći tycze, obiedwie stronie maią być gotowe, zeby pokazał rzecz swą iasną ktorą zadaie obżałowanemu, a obżałowany niewinność swoię, 1565. O rzeczach ktore sie pocżćiw: tyczą.

ARTYKVŁ 29.

O mytách nowych / y o wolnośći zásadzenia miásteczek / y o budowániu mostow ábo grobel w imionách szlácheckich.

1 [a] Też vstánawiem y przykázuiemy / áby żaden człowiek w tym
Páństwie nászym Wielkim Xięstwie Litewskim nie śmiał
nowych myt wymyslác / áni ná drogách / ni ná mośćiech / ni ná

[a] Cła zaden vpornie nikt nie ma sobie vstawiać bez po-

zwolenia K. pod utracenie maietności ty gdzie takie cło wybierał, Kaz. Iag. 1447. Alex. w Rado: 1508. H. P. 95.95. Tamy, groble nowe, y iazy są zniesione, 1607

Ar 32 roz 9 / 6 1576 f 304

groblach/ áni ná rzekách/ áni na przewoziech/ áni ná tárgách/ áni
ná miásteczkách y stodołách ábo kárczmach/ ná gośćincách w imio-
nách swych/ kromia ktore bywáły z stárodawna vstáwione/ ábo
mieliby ná to listy przodkow nászych ábo násze. A ktobykolwiek
śmiał myto podrożne/ y ná tárgách nowe/ iákiezkolwiek sam bez
dániny nászey w imieniu swym zmyslác y vstáwiáć/ ábo nád stáry
zwyczay/ y dánine násze podwyzszáć/ tedy to imienie w ktorym to
będźie kto czynił/ gdźieby sie to okazáło zá słusznym dowodem/
tráći/ y spada to imienie ná Rzeczpospolita y ná nas Hospodárá do
stołu nászego Wielkiego Xiestwá Lit. ¶ A ktorzy z dawna zá 2
przywileiámi y listámi nászymi/ myto y mostowe ná imionách
swych biora/ ći własnym nakłádem swym w tych imionách swych
po drogách/ gáćie/ mosty/ groble/ rowy/ náprawowáć máia. A
gdźieby kto gáći/ mostow/ grobel/ náprawionych nie miał/ á dla
tegoby przeiazd był trudny/ á komuby sie ná tych mieyscách szkodá
sstálá/ temu tenże Pan kto myto bierze szkode winien będźie oprá-
wić/ y z nakłádem co szukáiac szkody náłoży. A stárostowie/ dźier-
żawcy/ ábo mytnicy nászy/ iesliby tákże biorac myto/ drog ná
imionách nászych nie náprawowáli/ tedy szkode y nakład temu kto
pozyskuiac co náłoży winni beda płáćić. ¶ A ktorzyby też Xiąże- 3
tá/ Pánowie/ Ziemiánie/ szláchtá/ stáre drogi stáwámi swemi zá-
topili/ ábo záoráli/ przywłaszczáiac sobie pożytki/ tákie drogi nowe
máia być położone/ nie ku krzywdźie ludźiom przeieżdżym/ ále co
może być naprośćiey/ y ták áby były náprawowáne/ żeby z wozy

drogach starosty m... Ar 29 roz 9 / 1576 fol 304 / 1589 fol 521

ćieżkimi wszedźie bespieczny przeiazd był. A k temu insze stárodaw-
ne drogi ná imionách/ y ná gruncieich swych/ ná mieyscách potrze-
bnych y lgniacych popráwowáć/ mosty mośćić/ gácie gáćić/ te kto-
re z stárodawna ludźmi to robili/ y wprzod beda powinni. ¶ A 4
gdźieby ná czyim imieniu ábo grunćie zły przeiazd był/ á szláchćic

o naprawowaniu mostu gdzie myto biora

chciałby to náprawowáć/ á z tego sobie zá nakład swoy pożytek
mieć/ tedy ten ma sie do nas Hospodárá vćiec/ á my dowiedźiawszy
sie te° przez Komisarzow nászych ku temu imieniu przyległych/ ma-
my mu dáć y vstánowić od kupcow/ y inych przeieżdnych ludźi o-
krom stanow od tego tym Státutem wyzwolonych/ iáko o tym ni-
żey nápisano/ myto ábo płát wedle ważnośći nakładu iego y łáski
Nászey Hospodárskiey. ¶ Ták też vrzędnicy y mytnicy nászy/ 5
po drogách/ miásteczkách/ y po wsiách nászych Hospodárskich/ y
też Xiażecych/ Páńskich/ źiemiáńskich/ gdźie przedtym mytá nie
bierano/ czásu kiermászow y schodow/ żadnych myt y targowego
wymyslác y bráć nie máia. A iesliby ważyli sie vczynić/ tedy má-
ia gwałtu dwánaśćie kop groszy y szkody z nawiaską opráwić.

A ná rzekách

6 ¶ A ná rzekách portowych/ y ná ktorych port może być/ gdźiekol⸗
wiek w Páńśtwie Náßym Wielk: Xięstwie żaden stáwow nowych
stáwić y grobel sypáć ku przekáźie portu y spustu nie máią. A iesli⸗
by kto záiał/ tedy mieysce wolne ku portu ma zostáwić/ ták też y ię⸗
zy ná rzekách portowych/ gdźie z stárodawná bywáły/ ktoby stá⸗
wił/ tedy przedśię ma mieyscá zostáwiáć/ ták slußne/ áby iązem
7 ábo támowániem nikomu sie ßkodá nie sstáłá. ¶ A tákowych rze⸗
czy Woiewodowie/ Stárostowie/ y dźierżawcy náßy/ káżdy w
dźierżáwie swey máią doyźrzeć/ á nowych myt/ áby ná rzekách
8 portowych ná stáwiech y ná groblách nie było/ tákież ná iązách/
áby przechody slußne bez záwad ná rzekách były záśtáwiáne. ¶ A
ktoby z obywátelow tego Páńśtwá náßego/ iákiegokolwiek stanu
y narodu ßláchecki ego/ dla przymnożenia sobie pożytku chćiał ná
gruncie swym miásteczko nowe sádźić/ to mu wolno bedźie vczy⸗
nić y targowe w nim wedle dawnego zwykłego obyczáiu/ iáko sie
to w miásteczkách inßych Xiążęcych y Páńskich záchowuie/ vstá⸗
nowic.

ARTYKVŁ 30.

O niebrániu mytá od ßláchty y podwod ich.

a O instruktarzu w 1596 fol: 682 | Anno 1601 o nieslusznym braniu myta

1 TEż z łáski dobroći náßey Hospodárskiey/ Xiążętom/ Pánom a
Rádnym/ duchownym y swietckim/ ßláchćie w tym Páń⸗
stwie náßym dáiemy wolność te ná wodách/ ná drogách/ to iest/
suchym gośćińcem y wodnym/ ná tárgách y ná mośćiech/ ták po
imionách náßych/ iáko y po ich własnych spuszczáć prowádźić y
przedáwáć dobrowolnie z ich własnych gumien káżdemu iego ro⸗
boty prawdźiwey iego zboże/ á nie kupne/ od tego myto nie ma
być bráne/ ták też y od podwod ich ßláchecki ch/ ktore z ich własny⸗
mi rzeczámi y zbożem chodzą/ od tego wßytkiego myto y mosto⸗
2 we bráne być nie ma. ¶ A iesliby co kupionego zboża/ y inych rze⸗
czy przy tym było/ od tego máią myto płáćić. A wßákże sámi
osobámi swemi/ ábo gdźieby ich sámych przy tym nie było/ tedy
słudzy ich ábo sprawcy od nich posłáni przy tym/ wiáry godni ná
myćiech náßych głownych/ gdźie bedźie vrząd Grodzki ábo miey⸗
ski/ przed vrzędem tym/ przy bytnośći sprawce ábo pisárzá my⸗
tnego/ á gdźie vrzędu tákiego niemaß/ tedy przed sprawcą my⸗
tnym máią przysiąc/ iż iest prawdźiwey iego roboty domowey.
3 ¶ A co też przykupiono/ rotá tákowá/ iáko iest niżey nápisano/ y
gdy ná iedney komorze przysięgá vczyniona bedźie/ tedy iuż ná in⸗

a Cła od zboz szla: nie brać pod winą 100. grz: 1581. 1588 o Mytach na Rzek. 1596. Karanie kto niesłuszznie myto bierze, y na X. L. 1598. Rzeki portowe wolne, 1613. Targowe od podda: szlachec: brać nie maią, 1516. o Mytach wodnych kto więcey wyciąga, 500. grz. płacić winien.

Co 1589 fo 519

ſzych komorach nie potrzebá będzie przyſięgáć / ále przepuſzczono
ma być zá kwitem/z oney pierwſzey komory wziętym. ¶ A pod- 4
wody bez przyſięgi máią być przepuſzczone / tylko zá liſty y piecze-
ćiámi Pánow ſwych. Tymże obyczáiem y o leśne towáry/ y inne
goſpodárſtwo wſzelákie ma ſie rozumieć/y ma być bez mytnie prze-
puſzczano. Tákże y od tego myto ná ſzláchćie bráne być nie ma/kto
z nich co kupiwſzy ná ſwą własną potrzebę ná obchod domowy / á
nie ná przedáżą / nikomu inemu obcemu ábo y poddánym ſwoim/
bądź z miaſt náſzych Hoſpodárſkich / ábo z zagránicznych Páńſtw
powieźie. ¶ A ná mośćiech ſtárodawnych/ gdźie będźie co przed 5
tym dawano /tylko od podwod tákich / ktore zboże przekupniąc ná
przedáżą bez liſtow Pánow ſwych wożący / ći wedle ſtárodawne°
obyczáiu máią dáwáć moſtowe. ¶ A przyſięgá tákowym ſpoſo- 6
bem ma być czyniona / Ja N. przyſięgam Pánu Bogu wſzech-
mogącemu w Troycy iedynemu/ iż ten towár ábo zboże ktore ſpu-
ſzczam/ ábo wiozę / y tu opowiádam / ieſt własny moy / ábo Páná
mego / goſpodárſtwá domowego / nie ſkupiony / áni z cudzego
imienia ſpoſobiony / ále ieſt z własnego imienia ſwego / ábo Páná
mego / ták mi Pánie Boże pomoż. ¶ A tymże obyczáiem máią 7
przyſięgáć odmieniwſzy tylko słow tych/ że z záſtáwnego imienia/
ábo z dźierżáwy dożywotney / te towáry ábo zboża ſpuſzczą / ábo
wieźie / nie zákrywáiąc w tym kupcow wſzelákiego ſtanu / ktorzy
zwykli láſy v inſzych zákupowáć/y pod tytułem ich ſpuſzczáć/wzgo-
rę idąc/ iż ten towar wiozę ábo prowádzę ná własną potrzebę do-
mową ſwą/ábo Páná ſwego / nie ná żadną przedaż áni ná hándel/
ále ná własny obchod domu ſwego/ ábo Páná ſwego / czego ia á-
bo Pan moy obcym ludźiom/ áni ſwym poddánym przedáwáć nie
ma/ ták mi Boże pomoż.

ARTYKVŁ 31.

O przeczyśćieniu rzek portowych.

[a] Commiſſarzow naznaczono aby port przez Gilią do Krolewca był przekopany, 1611.

Vważáiąc[a] pożytek niemnieyſzy ludźi narodu ſzláchecckiego/ 1
tákże y miaſt náſzych głownych/do ktorychby ſie látwiey ży-
wnośći y inſze potrzeby ſpuſtem wodnym ſprowádząć mogły. V-
ſtáwuiemy / iż ieſliby w ktorym kráiu / w tym Páńſtwie náſzym
Wielkim Xięſtwie Litewſkim rzeká portowa byłá / ktoraby do
miaſt Náſzych głownych ſpuſt mogł być / á przeczyśćieniaby po-
trzebowáłá / tedy Stároſtowie y dźierżawcy dobr náſzych/ gdźie

tá rzeká przez grunty násze tożie/ poddanymi nászymi powinni bedą
one rzekę wyczyśćić / y port náprawić / ták iákoby sie ná komiegi/
wićiny / naczynia wodne y ploty / drzewá ná budowánie y ná
drwá godne bez záwády przechodźić mogły. ¶ Po temuż y wszy=
2 tkie stany / ták duchowne iáko y świetckie/ od nawyższey áż do niż=
szey osoby powinni bedą záchowáć sie / y tákowe rzeki portowe
przez imienie y grunty ich idące wyczyśćiáć y náprawowáć / iá=
ko sie wyżey pomieniło/ gdyż to nie bez pożytku ich bedźie / bo coby
miał ná stu podwodách do miástá nászego głownego żywnośći od
wychowánia iego zostáłe / dla przedáże postáć to może naczyniem
wodnym przez kilká człowieká odpráwić. A kto pusczę swe nád
portem ma / pusczáiąc drzewá ná budowánie / y ná drwá godne /
wielki pożytek sobie przybáwi. ¶ A gdźieby przez imienie spolne
3 táka rzeká szłá / á iedenby vczesnik / ábo ile ich chćieli te rzekę do
spustu wypráwić. A drudzyby vczestnicy ich do tego iednemu /
ábo kilku ich dopomoc / y do wyczyśćienia tákiey rzeki przyczynić
sie niechćieli. Tedy ći ktorzy wyczyszczą / máią tám Podkomorze=
go powiátowego wywieść / á Podkomorzy ma ten nakład ich zá
dowodem słusznym oszácowáć / y nam to ná liśćie swym oznáy=
mić. A my Hospodár mamy temu ábo tym osobom / ktorzy te rze=
ki wyczyszczą / zá nakład ich dáć myto wybieráć od tych ktorzy
tą rzeką zboże y insze towáry spusczáć ná przedaż bedą. Wszákże
poty tego mytá im pozwolić mamy / poki nakład swoy ná to wy=
czyśćienie rzeki vczyniony wybiorą.

ARTYKVŁ 32.

Ktoby pod kim co vprośił / á temu wprzod dano.

1 [a] Vstáwuiemy też / ktoby pod kim imienie / ludźie / grunty / v
nas Hospodárá vprosił / y w przywileiuby to sobie opisał / á
v tegoby pod kim to on sobie vprosił / pierwey było nádano / ábo
ná przywileiu nászym nápisano / y to mu potwierdzono / y tego on
vżywał / y w dźierżeniu był. Tedy tákowy pierwszy przywiley
ábo list przy mocy ma ostáć / á zá nim ten komu dano te rzecz /
odźierżeć y pożywáć ma według listow y potwierdzenia nászego
pierwszego. A postednie listy wniwecz obrocone bedą / ták ste ma
rozumieć y o liśćiech ná vrzędy.

[a] Kto bedzie miał pierwsze prawo y zapis do dobr, tego lepsze prawo 1588. o ważności zapisow.

ARTYKVŁ 33.

Ktoby ná co listy vprośił/ á tego w dźierżeniu nie był y o Expektátywách.

Tákże vstáwuiemy/ieśliby kto v nas Królá imienie ábo ludźie/ 1
ábo źiemie vprośił / y w liśćie dániny nászey iemu to było
opisano / á tego w dźierżeniu y vżywániu nie był do dźieśiąći lat /
tedy y listy násze/ y datá tákowa potym żadney mocy mieć nie ma.

a *Expektatiwy, solida, abo spolne dzierzenia przećiw prawu posp. dane, nie maią być dzierzane, 1550. Sig. Aug. Con.*

¶ a Ták też spráwuiąc sie wedle praw Chrześćiáńskich/ y też ostrze- 2
gáiąc / áby miedzy poddánymi nászymi niebespieczność y rostyrki
nie mnożyły sie / vstáwuiemy / áby od tego czásu żadne listy / ktore
po łáćinie Expektátywámi zowią / żadney mocy nie miáły / á cho-
ćiayby od nas były komu dáne / przedsie dźierżáne być nie máią.

b *wyiąwszy dozywoćia y consensy prawu nieprzećiwne, tamze.*

¶ b Niżli ieśliby kto sam po swey dobrey woli przed námi Hospo- 3
dárem / z wolą nászą Hospodárską ná to przyzwolił / á dźierżáwy
swey co zá żywotá swego w dźierżenie komu puśćił / tego záráżem
przy żywoćie swym ma vstąpić / y to ludźiom w lećiech dorostym
y godnym.

ARTYKVŁ 34.

O niedawániu dwuch dostoieństw ábo vrzędow iedney osobie.

a *Dignitarstwa y vrzędy nie maią być dawane aß pierwey przyśięgę odda, Lip: 1. dnia w Przywil: około vniey W. X. L. Przyśięgły y ośiadły być ma, a dwu vrzędow y mieysc zaden trzymac nie ma, 1569. w Lub: 11. Aug. Digni. 1607. Vacanćie ktore pod Seym przypadać będą, w tydzień seymu rozdawane być maią, y na W. X. L.*

b *Forum na Tribunal tamzę, o vacantiach, 1607.*

Za a prosbą wszech stanow Wielkiego Xiestwá Litewskiego / 1
baczac my Hospodár z lepszym pożytkiem y ozdobą Rzeczypo-
spolitey / gdyż dignitárstwo y vrzedy dwá sadowe iedney osobie
dawáne nie bedą. Przeto vstáwuiemy y mieć chcemy / y pełnić obie-
cuiemy. Iż iedney osobie by nazacnieyszey y nazásłużeńszey dwuch
dignitarstw w łáwicy rády nászey / tákże dwuch vrzędow źiem-
skich y dwornych/ y Stárostw sadowych od tego czásu/ y ná wszy-
tkie potomne czásy dáwáć nie mamy. ¶ A ktoby iákiekolwiek 2
dignitárstwo w rádźie nászey ábo iáki vrząd dworny źiemski/ bądź
też Stárostwo sadowe przećiw temu Státutu otrzymał / táko-
wego władzy nikt podlec nie bedźie powinien. b Y owszem ktokol-
wiek go przed nas Hospodárá ná Seym pozowie / tedy ná pier-

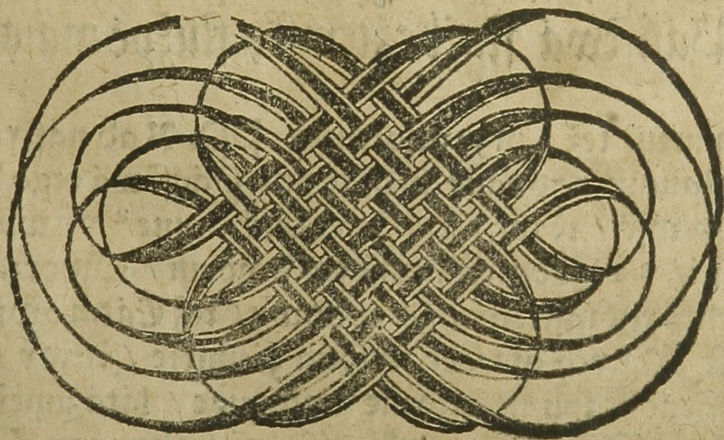
wszym

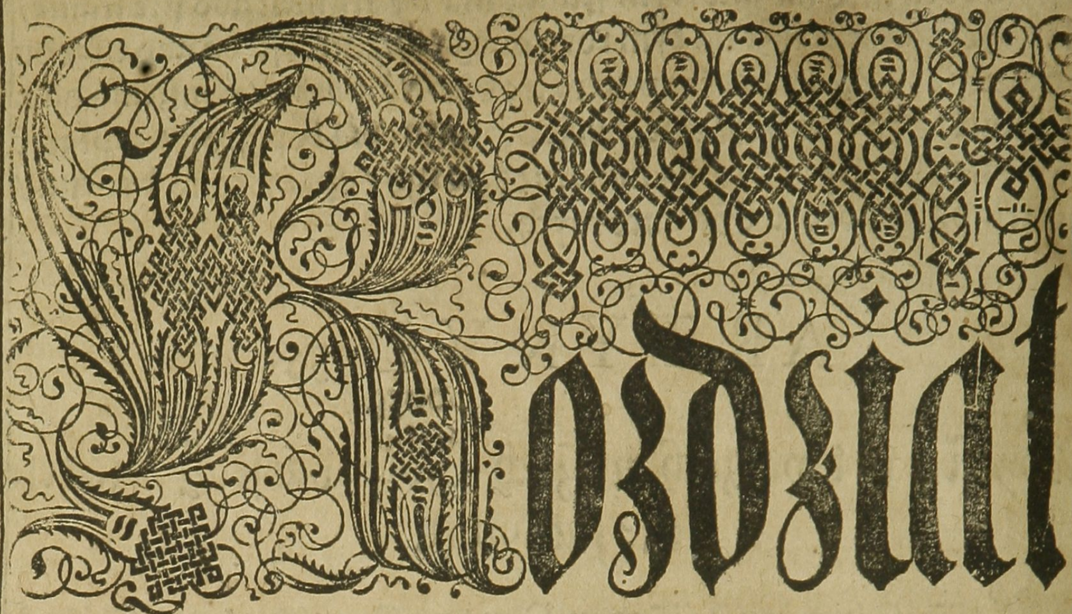
wszym roku iato na zawitym stanac ma / y stanieli abo nie stanie/ Mi y Hospodár támze ná tym roku onego dignitárstwá ábo vrzedu sadowego/ o ktory bedźie pozwan odsadźić mamy / á inszemu dáć. A temu kto go o to pozowie/ tenze pozwány sto kop groszy zápłáćić powinien bedźie / y to ná máietnośći iego odpráwiono być ma / nie skłádáiac rokow Státutowych.

ARTYKVŁ 35.

Aby sie w dworzech nászych Hospodárskich / zaden nie stánowił.

1 TEz vstáwuiem / iz zaden Pan/ y nikt z poddánych Nászych swowolnie w dworzech Nászych w Wielkim Xiestwie Lit. iezdząc drogámi / nie máia sie stánowić/ y stácyey ná sie / y ná konie swe z dworow nászych bráć/ stawow/ sadzawek/ iezior nászych włoczyć. A gdźieby kto náprzećiw tey vstáwie nászey vczynił/ á w dworzech sie nászych stánowił / stácya sobie y koniom swym z dworow nászych brał / stáwy/ sadzawki/ iezioná włoczył. Tedy zá słusznym dowodem z práwá w tym pokonány / ma ná zamku dwánaśćie niedźiel siedźieć/ á szkody oprawić. *Aby sie w dworzech naszych nikt stanowić nie wazył, 1609. w Warszawie w Artyk: Hetmań: 11. parag. z początku.*

Rozdźiał Wtory.

O obronie źiemskiey.

o pospolitym ruszeniu Co 1593 fol 638

ARTYKVŁ I.

O powinnośći/ iáko wßyscy obywátele tuteyßego Páństwá służbę źiemską służyć máią.

Vstáwuiem też z przyzwoleniem PP. Rad náßych y wßytkich stanow poddánych Náßych Páństwá tego Wielkiego 1
Xięstwá Litewsk./ iż wßytkie stany duchowne [a] y świetckie Xiążętá/ Pánietá/ y vrzędnicy źiemscy/ dworni/ Dworzánie y źiemiánie/ ßláchtá chorągiewna/ y wdowy/ też Tátárowie y [b] mieszczánie miast Náßych máiące imioná źiemskie/ káżdy od wyżßego áż do niżßego stanu nikogo nie wyimuiąc/ látá zupełne máiąc/ czásu potrzeby z Námi y potomki náßymi/ ábo przy Hetmániech náßych/ winni będą osobámi swemi woynę służyć/ y wypráwowáć ná służbę woienną/ kiedybykolwiek potrzebá byłá [c] wedle vchwały źiemskiey Seymow wálnych/ iáko ná on czás będźie potrzebá vkázowáć/ á zwłasczá/ gdyby ruszenie pospolite vchwałone było/

a Duchowni ktorzy oyczyste dobrá máią, Kaz: 1368. świetcy obywátele ktorzy w rożnych imieniach máiętności trzymáią, Zyg. w Kra: 1510. woynę służyć máią, H. P. 559. 55.

b Mieszczanie ktorzy dobra ziemsk: trzymáią, woynę służyć máią, Alex. w Rado: 1505. H P. 302.

c obiecuiemy, iß poddanym naßym ná woynę nie każemy bez Seymu,

ne było/

ne było/to ieſt/iáko ludzi oyczyznych y przychodniow/z máietno-
ści iáko oyczyſtych/máćierzyſtych/kupnych/ wyſłużonych/y iáko-
2 kolwiek nábytych: ¶ A wdowy/ſieroty/y dźieći lat zupełnych nie
máiące/máią wypráwowáć według ważnośći imion ſwych/ konno y zbroyno/ iáko ná Seymie poſtánowią/ á ná mieyſcu námie-
nionym przez liſt náß/ma ſie káżdy ſtáwić oczywiſto/y dáć ſie po-
piſáć y ßykowáć Hetmánowi Náßemu Wielkiemu tego Páńſtwá
W ielk Xieſtwá Lit: ná ten dźień/ktory przez nas k temu popiſu bę-
3 dźie położon y obiáwion. ¶ d A ieſliby kilká bráćiey nie dźielney
było / tedy bráćia máią miedzy ſobą godnego lat doroſłego wy-
bráwßy y poſłáć / ktory z imienia nie dźielnego ma woyne ſłużyć/
4 tymże obyczáiem iáko wyżey opiſano. ¶ Chcemy też mieć y vſtá-
wuiemy / áby wßyſcy poddáni náßy/ mieſczánie/ czáſu gwalto-
wney potrzeby z inßemi ludźmi náßymi woyne ſłużyli/ ábo z do-
5 zwoleniem náßym ná woyne wypráwowáli według poſtánowie-
nia Seymowego. ¶ A ktoby z tych poddánych náßych/ ßláchty/
rycerſtwá wßelákiego / tákże y wßelákiego ſtanu / máiąc imioná
źiemſkie/woyny nieſłużył/ ábo przyiecháwßy ná rok położony nie
popiſał ſie/á chocby y popiſował á ßyku nie doczekał/ ábo y ßyko-
wawßy ſie/ bez woley náßey / ábo Hetmáná náßego wielkiego /
precz odiáchał/ c ten imienie ſwe tráći ná Rzeczpoſpolitą/y ná nas
Hoſpodárá/pod tym obyczáiem/ iákoby woyny nie ſłużył. Y dla
tegoż my Hoſpodár obiecuiem ten vrząd / Hetmáńſtwo wielkie/
godnym y doświadczonym ludźiom narodu ßlácheckiego / rodźi-
com ſtárodawnym tuteyßego Páńſtwá náßego Wielkiego Xie-
ſtwá Litewſkiego dáwáć/ y to mieyſce záſádzáć.

Kaz: w Nießowey 1454. Woyny abo ruſzenia Poſp. mimo pozwolenie Seymowe nie zaczynać, Steph. 1567. o woynie, Tit. Literæ Confir. oprocz gwaltu, 1597 Lecz do zagaſzenia

d Syn dorosły nie wydzielony za oyca, brat za brata służbę woienną służyć może. Kaz. w Nießow: 1454.. 561 H. P.

c W Koronie, ieſliby chorzał a przyśiąc niechćiał, ze chorzał, imienie traći, Zyg. w Bydgoſczy 1520. H P. 563 zdraycą. Zyg: w Kra 1510. H. P. 561.

ARTYKVŁ 2.

O poſtánowieniu y obronie źiemſkiey.

1 Obiecuiemy y vſtáwuiemy wiecznemi czáſy / iż gdy będźie
potrzebá/przećiwko ktorego nieprzyiaćielá náßego obrony
źiemſkiey temu Páńſtwu náßemu Wielkiemu Xieſtwu Litewſkie-
mu/ábo walkę wieść/ tedy my Hoſpodár z Pány Rádámi náßy-
mi/ nie mamy y nie będźiem tego mogli vczynić/ áni ßerebczyzny
áni płátu żadnego/ a y niiákiego poboru vſtánawiáć / ták ná pod-
dánych/ Kniáſkich/ Páńſkich/ y źiemiáńſkich/ iáko też y ná miá-
ſtách / y poddánych Náßych Hoſpodárſkich / áż pierwey Seym
wielki wálny złożywßy / ná ktory Seym zá roſkazániem y liſty
náßymi będą powinni/wßytkie ſtany Seymowi należące ziecháć

a Podatkow ani Poborow zadnych na dobra K. Rad, Ducho: y Swietc. w Litwie y Pol. oprocz Seymu y PP. Rad, ſtanowić nie mamy Steph: 1576. Lit. confir. f. 194

ſie

ſie / y tam ſie na Seymie my Hoſpodár z Ich Mośćią Pány Rádámi y poſły ziemſkiemi / z porádą / y zgodnym przyzwoleniem ich / tákowe rzeczy o woynie námáwiáć y ſtánowić mamy / y iáki ſpoſob ſpolnie zá vchwałą wſzytkich ſtanow ná Seymie námowion y poſtáwion będźie / tákowym porządkiem / y odpráwowáć ſie ma / á nieináczey. A bez Seymu y pozwolenia wſzytkich ſtanow wſczynáć y wieść nie mamy.

ARTYKVŁ 3.

O niewyzwoleniu z woyny liſty náſzymi / y też kogo wyzwolić wolno.

a
wolnośći od poſpolitego ruſzenia na woynę Kan: y Podkán: wydawáć nie ma, Alex. w Piotr. 1504. H. P. 194.
b
Choryćh, ſtarych, y tych ktorzy ná potrzebie Rp. ſą. y Podſtar: Zamk: vgranicznych, wyzwalamy, 1538. Zyg. w Piotr. około wyzwolenia zachowamy ſie, 1550. wići iedne. Dwor y sludzy naſzy, ktorzy przy nas będą wolni, Zyg. Aug 1563. takze ktorzy dla nauk do czudziem wyiechali, opiek: idoneas perſonas ſtawić mają, 1576. 30. Maij Pozwolenie woyny.

Tęż [a] vſtáwuiem / iż my nie mamy żadnego z woyny od ſłużby ziemſkiey / ták słownym roſkazániem / iáko y przez liſty náſze wyzwáláć y z woyſká odpuſczáć / ták też y Hetmánowie náſzy wyzwáláć y z woyſká odpuſczáć nie będą mogli / krom tych vrzędnikow y ſług náſzych / ktorych my Hoſpodár ná on czás dla poſług náſzych y ſpraw ziemſkich zoſtáwim. A wſzákże y ći poczty wſzytkie wedle vchwały Seymowey winni ſtáwić y wypráwowáć. ¶ b A co ſie dotycze Stároſt y Dżierżáwiec vkráinnych / ći czáſu walki tákże powinni z imion ſwych w woyſko iáko inſza ſzláchtá poczty ſwe ku ſłużbie ziemſkiey wypráwowáć y ſtáwić. A ſámi oni / á zwłáſczá ći ktorychbychmy w woyſko liſty náſzymi / y Pánowie Rádá ábo Hetman náſz / iść nie kazáli / tácy poczty ſwe / co z vrzędow powinni ſtáwić máią dla obrony / y potrzeb zamkowych przy ſobie ná onych zamkách ſwych / ktore od nas trzymáią zoſtáwić.

ARTYKVŁ 4.

O imionách záſtáwnych / kto z nich ſłużbę ziemſką ſłużyc ma.

Kto trzyma dobra, ten sluzbę woienną sluzyć ma, Zyg. 1544. H. L. 20.

Tęż [a] vſtáwuiem / ieſliby ktory Pan ábo ſzláchćic / ieden drugiemu imienie w ſumie pieniędzy záſtáwił / tedy ten kto zákupił / y w dżierżeniu będźie ſłużbę ziemſką z tego záſtępowáć ma / y powinien będźie.

ARTYKVŁ 5.

O Chorążych ziemſkich/ dwornych/ y powiátowych.

1 Chorążtwá we wßytkich ziemiách / w powiećiech/ Wielkiego
Xieſtwá Litewſkiego / gdźie do tego czáſu bywáły tákim rzą-
dem y ſpoſobem máią być záchowáne.. Iż my Hoſpodár/Chorą-
żych inákßych nie mamy vſtánawiáć / tylko zacnych ludźi / go-
dnych/ roſtropnych / rodźicow włáſnych tego Páńſtwá y [b] oſiá-
2 dłych w tym powiećie. ¶ Wßákże tego vrzędu Chorążtwá iná-
czey dáwáć nie mamy/ zá obrániem ná to pewnych oſob przez oby-
wátelow káżdey ziemie y powiátu/ tym porządkiem iáko obieránie
vrzędnikow ſądowych/ ziemſkich/ w tymże Státućie ieſt opiſáne.
A z tych oſob obránych/ y nam od ſtanow podánych/ kogo ſie nam
z Pány Rádámi náßymi naprzyſtoyniey zdáć będźie/ tego my
z zwierzchnośći náßey Hoſpodárſkiey / ná ten vrząd przełożem/ y
3 przywileiem náßym vtwierdźiem. ¶ A Chorąży/ kiedy Chorą-
giew będźie trzymáć / ma mieć ná ſobie zbroię dobrą/ y helm/ ábo
ßyßak/ y broń/ á koń pod nim áby był dobry/ á chorągiew ſam Cho
rąży w Huſie ſwym ná ßyku y ku potrzebie ma dźierżeć/ y ſtátecznie
ſie w tym vrzędźie ná potrzebách náßych/ y ziemſkich ma záchowáć
według cnoty y powinnośći ná Chorążych należącey/ nie záſadzá-
iąc mieyſcá ſwego inßym/ pod ſtrátą vrzędu/ okrom obłożney cho-
4 roby. ¶ A Chorągwie máią im być dawáne z ſkárbu náßego/ we-
dle dawnego obyczáiu. A Chorąży ziemſki y dworny/ ći máią być
w vrzędźiech ſwych według dawnego obyczáiu záchowáni. A w
ziemi Zmudzkiey według dawnego zwykłego obyczáiu.

[a] Rycerski człowiek kazdy, ſlach: y proſtego ſtanu, pod ſwą chorągwią ſtawić ſie ma, Kaz: wielk: 1368. H P 572.

[b] Vrzędnicy oſiedli być máią. Sig. Aug 1550.

ARTYKVŁ 6.

O zbierániu y ćiągnieniu ßláchty ná woynę.

1 TEż my Hoſpodár dla porządnieyßego ćiągnienia ná woynę
áby w tym ßkodá ludźiom nie byłá / ták vſtáwuiemy. Iż
gdyby z vchwáły Seymu wielkiego wálnego / przyßło do poſpo-
litego rußenia wßytkich. Tedy Chorąży dawßy wiádomość o

tym ßláchćie káżdy w ſwym powiećie ma wyiecháć ſam / y przez liſty ſwe oznáymić ßláchćie mieyſce ku ziáchániu ná gránice onego powiátu iáko przyſtoi ćiągnienia ku zbieraniu woyſká náznáczonego/ y oznáymić dźień/ ktorego dniá v niego ſtánowić ſie máią. A tákowe liſty máią być obwolywáne / w mieśćie / ná tárgách / przy kośćielech/ y wßedźie przepiſy z nich przybiiáne być máią. A oni powinni bedą to vczynić/ y do niego ſie nie wymawiáiąc w tym czáſie y ná to mieyſce/ iáko im náznáczono bedźie/ od niego y z poczty ſwemi iáko woyne ſlużyć powinni ziácháć ſie / y támże Chorąży ziecháwßy ſie z nimi / y máiąc o káżdym z nich dobrą wiádomość y pieczą/ máią poſpołu ćiągnąć / co naprośćiey ku mieyſcu do popiſu náznáczonemu. ¶ A Káßtelan też ieſliby z iákich przyczyn zá- 2
rázem z ßláchtą w powiećie ſwym ziácháć ſie nie mogł / tedy ma conarychley w drodze z Chorążym y z powiátnikámi / śćiągáć ſie/ A [a] tám z Káßtelanem śćiągnąwßy ſie / ma Chorąży on powiát/ ßláchte oddáć y opowiádáć Káßtelanowi/ y oznáymić/ ieſli wßytkie ſpelná / czyli kogo nie máß / á kto ieſt. ¶ A gdźie w ktorym 3
powiećie Káßtelaná niemáß / tedy do Márßałká / ktory w tym tákąż moc mieć bedźie iáko y Káßtelan. A gdy iuż z Káßtelanem ábo Márßałkiem śćiągnąwßy ſie Chorąży z ßláchtą/ tedy wßyſcy ſpołem / pod Káßtelanową / ábo pod Márßałkową ſpráwą ćiągnąć máią do Woiewody tego Woiewodztwá / y śćiągnąwßy ſie z nim Káßtelan/ ábo Márßałek z Chorążym/ máią zdáć y opowiedáć ßláchte Woiewodźie kogo niemáß / á zaczym. Gdźie iuż wßyſcy / iáko Pánowie Woiewodowie/ Káßtelani z Márßałkámi/ y z Chorążymi / máią ćiągnąć ná mieyſce od nas náznáczone / ábo ku Hetmánu/ gdźie roſkazano bedźie / y w iednym mieyſcu záwżdy przy Woiewodźie ſtánowić ſie/ á nie po rożnu/ bedąc w po-
ſlużenſtwie y ſpráwie Pánow Woiewod ſwoich. ¶ [b] A w tym 4
ćiągnieniu máią tego z pilnośćią ſtrzedz y bronić powinni / áby powietnicy iego nikomu żadney ßkody w drodze y ſtánowiſkách ſtoiąc niwczym nie czynili / ále ſobie y koniom ſwym / zá pieniądze tárgiem nie vſtáwą/ żywność kupowáli. Kromia paße wolne czáſu letniego ná Siánożećiách y ná polách proſtych / zboża nie tra-
wiąc / y dármo nie biorąc. ¶. A ktoryby nád zákaz śmiał komu 5
ßkode vczynić/ tedy Woiewodá/ ábo Káßtelan/ poki do Hetmáná nie doćiągnie / mamy im z tákowemi ſpráwiedliwość czynić y od práwe/ ná winnym y ná máietnośći iego / ſam zárázem nie przewłaczáiąc czynić / á powietnicy / ßláchtá / bedą powinni onego we wßytkim / iáko wyżey opiſano / poſlußni być. A przećiw nie- poſlußnym/ y przećiwnym / tákże winnym / záchowáć ſie y kárác

ich máią

a Kaßtelan aby rządna wyprawa była doglądać ma. H. L. 19.

a Szlachta powiatow z Kaßtellanē niech ćiągnie, y ten ſpra: wied: vkrzywdzonym czynić ma, 1510. Zyg: w Byd: H. P. 570.

ich maią osądźiwßy / o nim prawo / y co z prawa zásłuży / vćier-
pieć ma. A poki sie Chorąży y ßláchtá zá Káßtelanem ábo Már-
ßałkiem sćiągną / poty Chorążemu ßláchte o ßkody w ćiągnieniu
przez nich komu vczynioną/ zásádźiwßy przy sobie kilu ßláchćicow
6 sądźić y według skazánia odpráwe czynić wolno bedźie. ¶ c A
gdźieby ßło o rzecz krwáwą/ to iest/ o gárdło/ to ma być odłożono
ná sąd Hetmáński. Wßákże obwiniony w tákiey rzeczy / ma być
przez Chorążego do rospráwy ślubem záwiązan. Jesliby też kto z
poddánych nąßych ßláchty/według tey vstáwy nąßey do Chorą-
żego ziácháć / y z nim społem ćiągnąć niechćiał / tedy tákowy zá o-
znáymieniem Chorążego/ma być od Páná Hetmáná w obożie wie-
źieniem karan/według baczenia Hetmáńskiego. A ßkodę iesliby ko-
mu tákowy w drodze vczynił/sowito bedźie winien/ zá dowodem
7 żáłobnego / zápłáćić. ¶ A źiemia Zmudzka do woystá przyćią-
gnąć ma / wedle dawnego obyczáiu / pod spráwą Stárosty swe-
go Zmudzkiego.

Seymo: powagą Hetmanowi Koron: w Koro: a Lit: w Lit. władza zupełna iest dana karać przestępne, 1590. Disciplina milit. 1581. o władzey Hetmań.

ARTYKVŁ 7.

Wßytká ßláchtá powiátowa powinni sie stáwić pod Chorągwią.

1 Chcemy też mieć[a] / y przykázuiem groźno / áby wßyscy poddá-
ni nąßy / iáko Stárostowie / dźierżawcy / Podkomorzy/ y
inßy vrzednicy źiemscy / powiátowi / ták rycerstwo / ßláchtá / y
káżdy stan ßláchecki / woynę służyć powinni bedąc / ná woynie
nigdźie indźiey sie nie ßykowáli áni stánowili osobámi swemi / y
poczty / iedno pod chorągwią swą powiátową / w ktorym są po-
2 wiećie osiádłemi. ¶ A iesliby ktory z nich służył nam Hospodáru
v dworu náßego/ ábo pieniądze żołnierskie brał/ ábo też v ktorego
z Pánow Rad nąßych / ábo vrzednikow / ábo też v kogo innego/
tedy ten powinien bedźie pod chorągwią ná mieyscu swoim postá-
wić brátá / ábo krewnego swego / ábo ták dobrego ßláchćicá iáko
sam/ áby tym mieyscá swego nie opuśćił y nieomießkał pod strá-
ceniem imienia. A ten poczet iego / záwżdy ma być miedzy inßą
ßlachtą przy Chorążym/ y pod spráwą Chorążego/ á nie przy nim
3 własnym. ¶ A Pánowie Rádá y vrzednicy nąßy źiemscy y dwor-
ni/ Xiążetá/ Panietá / y ći máią sie stánowić ná mieyscách swych/
według stárodawnego obyczáiu / iáko niżey o tym opisano.

a Kazdy pod swoią chorągwią powinien sie stawić czasu naznaczonego, pod gardłem y vtratą maiętno. H. L. 20. Vrzednicy do popisu nie maią zamießkiwać pod 200. kop. winy, 1613. na X. Lith. 1598. o wyboańcach w. X. Lit. 1590. kazdego roku staros. popisować ma wybrańce, w maięt: K.

ARTYKVŁ 8.

O ßláchćie ktorzy w rożnych powiećiech imioná máią.

U[a]stáwuiemy też / ktora ßláchtá poddáni náßy máią w rożnych powiećiech imioná swe / tákowy ma w tym powiećie w ktorym będźie nagłownieyße imienie swe / że wßytkich imion oyczystych/ wysłużonych/ kupionych y źiemskich / sam stáć y poczet swoy stáwić. A inße stany według wyżßego ártykułu śiodmego záchowáć sie máią.

[a] ktoby miał rozną maiętność, dosyć że sie w woiewodztwie iednym poka że: 587. conf: general. warß. A ktoby.

ARTYKVŁ 9.

O duchownych iáko máią służbę źiemską służyć.

U[a]stáwuiemy/ iż wßyscy duchowni z imion swych świeckich y kośćielnych nádánych / z ktorych służbá źiemská woienna bywáłá/ ták z imion swych oyczystych/ kupionych/ y zákupionych/ ßlácheckich/ woynie powinnych/ służbę źiemską woienną máią służyć/ tym obyczáiem / wypráwuiąc z tych imion swych poczty / y przy nim zá swoie osobe ßláchćicá / człowieká dobrego / woynie godnego / według vchwały źiemskiey Seymowey. A te poczty swoie pod chorągwią stáwić máią powiátową/ miedzy obywátele tych powiátow / w ktorych kto z nich ktore imioná głownieyße máią. ¶ Też zá pozwoleniem wßytkich stanow/ á zá prosbą Kolegiatow Kolegium Wileńskiego/ z imion tych / ktore od kogokolwiek ná to Kolegium nádáne / ábo iákimkolwiek sposobem nábyte do tego czásu máią/ od wypráwowánia ná służbę źiemską woienną wolnymi czyniemy. Ale ieśli co więcey imion do tego Kolegium Wileńskiego iákimkolwiek sposobem po wydániu tego Státutu potym nábyli / z tákich imion powinni rowno iáko ßláchtá Wielkiego Xięstwá Litewskiego wypráwowáć będą powinni. ¶ Wßákże gdźieby ná Seymie spolnym / podatek iáki ná obronę Rzeczy posp. był vchwalon. Tedy oni ze wßytkich dobr swoich Kolegiáckich/ iákimkolwiek obyczáiem przed tym / y teraz nábytych/ tákowy podatek wydáć będą powinni. ¶ A spráwy sądowe ze wßytkich tych dobr swoich / ktore teraz nábyte máią/ odpráwowáć będą tymże sposobem/ iáko inße stany duchowne.

[a] A w Koronie Duchowni ktorzy dobra oyczyste trzymaią, abo woynę służyć, abo bliskim swym puśćić maią, czego pod straceniē 1368. Kaz: w Wiślicy, H. P. 559. Duchowni z dobr oyczy: woynę służyć maią, Zyg. w Warß: 1607. Duch. w Koro: Duchowni Kor: y W. X. L. w rok po expediciey Sacry na obronę Rp. Annatæ iako do Rzymu daią, tak do Skarb: K. dać powinni, tamże o Anatach.

Artykuł

ARTYKVŁ 10.

Aby ſie po ßykowániu z woyſká nie roziezdżáli/ y o ſtánowiſkách.

1 TEż vſtáwuiem/ iż káżdy poddány náß/ popiſawßy ſie w ßyk/
obyczáiem wyżey piſánym z temiż [a] końmi y z broniámi/ z kto-
remi ſie pokazał przy nas / ábo przy Hetmánie náßym / powinien
bedźie woyne ſłużyć ná tychże koniách/ z temiż broniámi/ áż do zu-
pełnego roſpuſczenia woyſká náßego. ¶ A ktoryby poddány náß
2 chociá popiſawßy ſie/ y ßykowawßy ſie bez woley y wiádomośći
Hetmáńſkiey/ z woyſká precz [b] poiechał/ ábo co pocztu ſwego po-
winnego do domu ſwego odpuśćił / tákowy imienie tráći iákoby
woyny nie ſłużył. ¶ A ieſliby ten kto pieniedzy v kogo ná ſłużbe
3 woienną [c] brawßy/á byłby człowiek nie ośiádły/á to też vczynił/
táki káżdy cześć ſwą tráći/ iákoby z bitwy vćiekł. ¶ A ná popiśie
4 ma káżdego koniá Hetman náß kázáć y śierć nápiſáć/y piątno ktore
ná koniu bedźie w reieſtrze námálowáć. A ſtánowiſká ſwe powie-
tnicy ná woynie przy Chorążym w iednym mieyſcu/ á nie rożno
mieć máią.

a
zołnierz koniapo piſanego bez dozwolenia Hetm: odmieniać, przedawać nie ma, pod vtratą zołdu. Ryſtunkow, Barwy w karcz: zaſtawiać, na nie grać pod gard: nie ma, Art. woienny na seymie w warſ. 27. 28. Roku 1609.

b
Towarzyß gdyby z woyska wyiechał bez wiadomośći Hetmań: iako ſam Rotmiſtrz karany bedzie. w warſ: 1591. Diſci: milit. fol. 613 o władzey Hetm: Koronnego, takze w. X. L. 1589. f. 511. Declaratio conſt: de diſcip: militaris 1597. f 640.

c
Het: ma go wzdać na wywołanie y karać. o zabronieniu podwod y nieſtanowieniu ſie na służbe w Koronie y w X. L. 1609. fol. 891.

ARTYKVŁ 11.

Ktorzy dla niemocy ſwey ná woyne iácháć nie mogą.

1 JStáwuiem też / ieſliby ktokolwiek powinien woynie ſłużyć/
z Bożego dopuſczenia byłby niemocen / obłożną chorobą/ zá
ktorą ná ſłużbe náße iácháćby nie mogł/á nie miałby ſyná doroſłe-
go / tedy ma ſie opowiedźieć Chorążemu ſwey/ w ktorego ieſt po-
wiećie/á przy nim trzemá ßláchćicom/ktorzyby niemocy iego oczy-
má ſwemi oglądawßy / y to máią nam ábo Hetmánowi náßemu
opowiedźieć pod ſumnieniem ſwoim. A poczet ſwoy z imion/y ná
ſwoie mieyſce człowieká dobrego y godnego / ná woyne przećie
poſłáć powinien. ¶ A Pánowie Rádá y vrzednicy náßy / y inße
2 ſtany/ktorzy pod chorągwią powiátową nie ſtoią/ tákowe w cho-
robie ſwey/ tymże obyczáiem wedle vchwały źiemſkiey/ y ważno-
śći imienia ſwego/ poczet wyprawowáć ná woyne powinni. ¶ A
3 wßákże pod czáſem woiennym / tákowy kto obłożną chorobą nie-
mocen/ma ſie opowiedźieć nam Hoſpodáru / á w niebytności ná-

a
Ktorzy chorują od woyny wolni być maią, a iako chory był, ma przyśiąc. Zyg. w Bygd. 1520. H. P. 563.

ßey / tedy Hetmanowi nášemu: A po ziáchániu z woyny / káždy z Pánow Rad nášych y inych stanow / ma rzec dobrym słowem przed námi Hospodárem / iž prawdźiwie obłożną chorobą niemocen był.

ARTYKVŁ 12.

O synięch/ y o zástepowániu woyny ieden zá drugiego.

Tež [a] vstáwuiem / ktoby z poddánych nášych ßláchty / będąc 1
sam zdrow / á miałby syny v siebie [a] doroste w osimnastu le-
ćiech á nie mniey/á ten syn nie byłby z nim dźielny/ábo y dźielny/ á
byłby godny ku służbie woienney / tedy tákowy syn zá [b] oycá može
woyne służyć pocztem oycá swego. ¶ A wßákže ten/ y tákowy o- 2
ćiec/ tego syná swego ma przywieść do Chorążego swego / w kto-
rym powiećie iest / y iemu opowiedźieć. A Chorąży ma go He-
tmánowi opowiedźieć. A Hetman nász będźie powinien tákowe-
go ku popisu/ y ku służbie nászey przyiąć.

[a] w koronie roku 15. Męszczyznie, a białeygło:12.lata zupełne vznawaią, Iagiel. w Kra:1423 H. P. 285.

[b] syn niewydzielony za oyca: brat nie dzielony za brata, woynie służyć może, Kaz. 1454. H P. 561.

ARTYKVŁ 13.

Ktoby omießkał ná rok do woyská przyiácháć.

Vstáwuiem/ [a] iesliby kto omießkał roku ná popis / przez listy 1
náße położone/ y do woyská niepospießył sie/y ná rok v nas
y v Hetmáná nášego Wielk. Xiestwá Litewskiego nie stánowił sie
bez słußney przyczyny/tedy tákowych niedbáłych á nieposłußnych/
Hetman nász Wielki w osobliwy Reiestr ma kázáć wpisáć / y tego
dołożywßy/iáko ktory długo omießkał. ¶ A ći wßyscy tákim spo- 2
sobem káráni być máią. Iž my Hospodár przez Hetmáná Litew-
skiego/ mamy ich postáć ná gránice / ábo tám gdźie tego potrzebá
Rzeczyposp. okaže/ á oni we dwoie ták wiele iáko zámießkáli / zá-
sługowáć będą powinni / á to sie ma rozumieć o pospolitym ruße-
niu z Seymu.

[a] zołnierz pieniężny pienią: wziąwßy gdyby nie stanął, Rotm: przy popiśie ma go opowiedzieć: Hetman ma go wzdać na wywo: y odprawę vczynić 1609. o zábronieniu Podwod y na W. X. Litb. f. 890.

ARTYKVŁ 14.

Ktoby

Ktoby z bitwy vćiekł.

1 Vstáwuiemy też / ktoby z bitwy vćiekł/ tákowy zá słusznym
dowodem/ od Hetmáná przez wyrok nász Hospodárski/ imie=
nie y cześć tráći.

Ktoby z bitwy vćiekał, może go káżdy zabić; a gdy takowy vydzie, przećie bezecny będzie. Art. woien: 1609.

ARTYKVŁ 15.

Ktorzy ná woynie/ koni/ zbroi/ broni/ komu pożyczáią.

1 Tež[a] vstáwuiem/ ktoby komu ná woynie bedac w woysku po=
życzył do okázu popisánego koniá/ zbroi/ y wszelákich broni/
z czym sam przyiechał służyć/ á toby ná niego było przewiedziono/
od tego tákowy rynsztunek pożyczony/ wszytek przez Hetmáná ná=
szego Wielkiego Xięstwá Litewskiego zábran być ma.

[a] Konia ani Rysztun: pożyczać nie maią tak ten co pożyczy, iako y ten v kogo pożyczono, ma ná kole śiedźieć. Art. wo: 28. 1609.

ARTYKVŁ 16.

Po czemu od popisu bráć.

1 Vstáwuiemy[a]/ áby Hetman nász Wielk. X. Litewsk. nie kazał
wiecey bráć od popisu woyská nászego [a] pisárzom swym/ tyl=
ko po pułgrosku od koniá zá praca ich / á to w ten czás kiedy sie
woysko násze ziezdza. A kiedy Woysko násze ma być [b] rospuszczone/
tedy nie ma Hetman/ áni iego pisárze od popisu nic bráć/ pod łáską
2 nászą. A Hetman z reiestru woysko rospuszczáć ma. ¶ Wszákże
kwitow szláchćie od Hetmáná przy rospuszczániu woyská nie bedźie
potrzebá bráć/ oprocz/ ktoby sam dla iákich potrzeb swoich potrze=
bował kwit wziąć. A Hetmánowie máia Reiestrá spisánia woyská
porzadne mieć y pilno ie chowáć / y pisárze swe ná popis woyská
ludźi dobrych szláchte/ y k temu przysiegłych/ mieć.

[a] Pisarz Polny ma być przyśięgły. 1591. De discipl. milit. Przyśięga Polnego Pisa. H. L. 138.

[b] Ktoby kogo przed tym, abo odćiągaiąc we 2. niedz. po tym kogo ranił, na gardle karany; ieśli ujedzie z Pańśtwa wywol: dobra zabrać, 1563. okazowanie.

ARTYKVŁ 17.

O Chorążych/ áby ziemian domá nieosádzywáli/ y nieodpuszczáli.

K. I. M. wyzwolić nie może, pátrz w tymże Státućie Roz. 2. árt. 3.

VStáwuiemy też y przykázuiem / áby Chorąży náßy nie śmieli żaden z nich ziemiánina / y káżdego ſtanu człowieká / woynie należącego / domá od woyny wyzwaláć / y z drogi ábo z woyſká odpuſzczáć. A ieſliby ktory ziemiánin domá zoſtał / á Chorąży by tego przed Hetmánem nieopowiedźiał / zátáił / á toby nań było przewiedźiono / iż to vmyślnie vczynił / tedy tákowy Chorąży / vrząd ſwoy Choroſtwo tráći. 1

ARTYKVŁ 18.

O náiazd ná domy y ná grunty ßláchećkie.

VStáwuiemy /[a] ktoby ná woynie będąc / ábo w drodze do 1
woyſká / bądź też z woyſká ćiągnąc / komu z duchownych ábo świetckich ſtanow / ná dom ábo ná gumno naieżdżał / ábo ſtáwy y ſadzawki łowił. Abo iákiekolwiek ßkody poczynił / y przy tákim naieźdźie gwałtownym / ieſliby kogo w domu tákowym[b] zábił / ábo ránił / zbił / ábo gwałt y zniewolenie białey głowie vczynił / tedy ten ma zá ſłußnym dowodem gárdłem karan być. A gwałt y ßkody z oſobná zá káżde náiechánie płáćić z máiętnośći ſwoiey ruchomey / y leżącey. ¶ A ieſliby nie ránił áni zábił / y ʒoiu ʒbytniego 2
żadnego nie vczynił / tylko co wźiął ábo ßkodę iáką vczynił / tedy winien będźie ten gwałt y ßkodę /[c] zá dowodem słußnym ſowito płáćić. A o tákie krzywdy y ßkody / vkrzywdzony ma ſobie ſpráwiedliwośći dowodźić w ćiągnieniu przed Chorążym / ábo kásztelanem / ábo woiewodą / według ártykułu ßoſtego v tymże Rozdźiale á w woyſku przed Hetmánem Litewſkim. ¶ I gdźieby kto z 3
iákich przyczyn nie mogł ſobie ſpráwiedliwośći w ćiągnieniu / ábo w woyſku przed Hetmánem dowieść / tákowemu potym wolno będźie z oſiádłem ſpráwiedliwośći ſobie dowodźić v ſądu należącego / według vczynku / pozywáiąc o to ná rok pierwßy záwity / ták do ſądu Ziemſkiego y Grodzkiego. A z nieoſiádłym / tám ſobie ſpráwiedliwośći dowodźić / gdźieby go po ktorym vrzędem przyśćignąć mogł / ábo przed pánem iego komu by służył.

[a] Zołnierz Ryb z koßow v ſpuſtow, tákże w ſadzawkach y ſtawiech żaden łowić nie ma pod winą ßub. Art. woien: 13. 1609.

[b] Ktoby w ćiągnieniu: w odćiąg. kogo zabił, na gardle karany, a ieſliby ziechał wywołany y maiętność zabrana być ma, 1563. Tit. okazawanie.

[c] W zboża aby koni nie puſzczał pod śiedze: na kole, y zapłaceniem ſowito, Art. woien: 20.

ARTYKVŁ 19.

O żywnośći ná Woynie komu by nie doſtáwáło.

1 UStáwuiemy / komuby z poddánych nászych bedac ná woy- nie/ lezac woyskiem ná iednym mieyscu zywnośći/ ná sámego ábo ná konie iego nie dostawáło/ tákowy z widzem Hetmáń- skim ma iácháć y wźiać z potrzebe zywnośći/ ná siebie y ná konie/ á záplaćić według vstáwy od Nas ábo od Hetmáná nászego ná to położoney według vrodzáiu / nizli drwá máia bráć wolno / gdźie beda stáć [a] Ale domow rozbieráć/ y plotow palić/ stáwow y sa- dzawek łowić áni spusczáć/ zytá/ iárzyn vmyślnie tráwić/ áni de- ptáć nie máia. A ktoby tákowy komu szkode vczynił/ ten szkode
2 sowito ma záplaćić. ¶ [b] A iesliby kto ná zbożách y iárzynách obozem vmyślnie położył sie/ y szkode vczynił / tákowego P. He- tman káráć wedle szkod y wystepku iego ma / z nagroda słuszna v- krzywdzonemu. A ktoby też máiac zywnośći v siebie w oboźie do- syć / á przećie iey nie vzywáiac / inszey sobie náydował / y zá wi- dzem brał/ tákowy to co weźmie temu v kogo wźiał sowito wrácáć ábo płaćić ma.

a
Drzewa z budo: do pale: Dylow z gro- dzenia bráć nie ma pod kara: a ktoby sie wazył drzewo do municiy nalezą- ce rozbie: gardłem Art. wo: 12. 1609.

b
słuzebni ćiągnąc na woynę szkod czy- nić nie maią, stano wiska swe w polu miewać maią, szko- dę ná co vszkodzo: przyśięze, sowito zapłaći, Kaz: w Wiśl. 1358. H.P. 564.

ARTYKVŁ 20.

O bráníu widzá od Hetmáná ná zywność y co mu dáwáć.

[a] TEż vstáwuiemy/ chcac to mieć/ iż bedac ná woynie/ komuby dla niedostátku zywnośći widzá byłá potrzebá / Tedy He- tman nász winien bedźie widzow przydáwáć ná skupowánie zy- wnośći. A widzom iego zá te praca nic nie ma być dawano / ie- dno ná gwałty / boie / y temu ktoby ná szkode swoie brał widzá / tákowemu widzowi ma być dawano ná mile po groszu. A iesli ná mieyscu nieieżdżac mile/ tákże ma po groszu dáć.

1
Zywność gwałtem nie ma być brana, kupować maią we- dług vstawy, 1609. Art. wo: Napoy, ry- by, korzenie, tar- giem dobro: płaćić maią. 1607.

ARTYKVŁ 21.

O gwałt ábo náchod woienny w oboźie.

1 [a] TEż iesliby kto bedac ná słuzbie nászey / badź w oboźie ábo w ćiagnieniu/ ná drodze/ ieden drugiego vmyślnie/ ábo oby- czáiem zwády náiáchał / ábo nászedł ná obóz/ ná stan/ gwałtem/ y kogo zábił/ ábo ránił/ á byłoby to ná niego przewiedźiono / ten
2 gárdło tráći. ¶ A iesliby nie ránił / ále vmyślnie swowolnie ná- szedszy / vderzył ábo y nie vderzył / ále słowy nieuczćiwemi sro-

a
Na stanow: y przy- sta: ieden drugie- go naiezdzać nie ma, pod srog: kara: Art. wo: 15. Przy- stawstwa bez wiado: Rot, zaden otieraé nie ma, tamze.

mócił/ ábo szkodę iáką vczynił. Tákowego Pan Hetman zá dowodem słusznym kárác ma według baczenia swego / y według ártykułow / ktoreby ná on czás o spokoynym záchowániu w woysku wydáne były.

ARTYKVŁ 22.

O ludźiách pieniężnych/ iáko máią z imion swych służbę źiemską służyć.

a Podobne rozumienie Art. 1. w R. 2.

Tęż[a] vstáwuiem/ktobykolwiek z poddánych nászych pieniądze náße/ábo v Pánow Rad nászych/ Kniążiow/ Pánow/ y inszych stanow ku służbie woienney/ iezdney ábo pieszey brał/ tákowi ludźie pieniężni/Rotmistrze/y ich towárzysze osobámi swemi/ći co zá pieniądze násze Hospodárskie służyć będą w huffie nászym pieniężnym/á co v kogo inego pieniądze będą bráli w poczćie tego v kogo pieniądze wźieli/ stánowić sie/y zá osoby swe ludźi godnych szláchecki ch z poczty / ktorzy z imion swych winni stáwić pod chorągwią powiátową / powinni będą vstáwicznie mieć y stáwić / pod winą ná nieprzybyłych do służby woienney wyżey opisáney / áby zá te pieniądze / ktore ná służbę żołnierską biorą/ służbá źiemska z imion ich nie ginęłá. 1

ARTYKVŁ 23.

O przyimowániu ludźi służebnych przybyłych iáko sie oni w ćiągnieniu záchowáć máią:

a cudzoziemcow na dworze chowáć nie mamy, 1607. o cudzo:y na W. X. L.
b Hetman, Roth. Towa: na zadne potrzeby swę y prz: zolnier: nie ma zaćiągać 1591. Discip.
c Leze iako nabliżey śiebie 1609. Porządek około zol:

Tęż vstáwuiemy / iż ludźi przybyłych / ták obcych iáko y sąsieckich / [a] zagránicznikow / przyimowáć y wieść do Páństwá nászego Wielkiego Xięstwá Litewskiego / y przez toż Páństwo nie mamy/ áż z wiádomośćią y rádámi Rad nászych Wielk. Xięstwá Lite. 1
¶ [b] Wszákże te ludźie przybyłe iáko y tuteysze żołnierze/ nie máią inszemi drogámi / do inszego mieyscá ćiągnąć / y ná leżách sie rozkłádáć / iedno tám / gdźie my Hospodár / ábo Hetman nász wielki tego Wielk. Xięstwá oznáymi y [c] leże rozpisze. Á z drogi y leż im od Nas y od Hetmáná Wielkiego dánych y oznáymionych/oni iezdźić w picowánie nigdźiey nie máią. Ale tám w drodze ná noclegách y ná leżách z stron żywność zwieźioną / ábo 2

targiem ábo vſtáwą/ iáko My z Rádámi náßymi vchwalim/ ábo Hetman w niebytnośći náßey vſtánowi/ máią kupowáć. A porzadek dodawánia tey żywnośći y cene/ tákże my Hoſpodár z rádámi náßymi tego Páńſtwá w ten czás vchwalim wedle potrzeby.

ARTYKVŁ 24.

O niedawániu pieniedzy ná roty ſtanom niżey opiſánym.

1 Też vſtáwuiem / iż czáſu woyny/ ktoraby z vchwały Seymowey ruſzeniem poſpolitym/ odpráwowáłá śie/ nie mamy [a] Woiewodom / á Stároſtom / y dźierżawcam vkráinnym / ná te zamki gdźie ſtároſtwá y dźierżáwy/ máią ná roty dáwáć/ ále ſwemi poczty z vrzedow ich powinnemi tám zoſtáwáć máią. A wßákże ten zamek Rotmiſtrzámi y ludem ſłużebnym / według potrzeby opátrowáć mamy / ktorzy Rotmiſtrze pod władzą y ſpráwą tego Stároſty ábo dźierżawce być máią. ¶ Wßákże nic nie vymuiąc
2 władzy Hetmáná Wielkiego niwczym / gdyż nie iedno Rotmiſtrzowie/ ále y ſámi Stároſtowie vkráinni czáſu woyny pod władzą y poſłußeńſtwo Hetmáńſkie należą. A ieśli bychmy potrzebowáli / ktorego z tych Woiewod / Stároſt y dźierżawiec do polá / to nam zwieść ztąd/ y pieniądze náſłużebne ludźie dáć iemu wolno bedźie.

[a] zaden senator, starost. ſądowy Rotb wodzić nie moze, 1591. De Disci: ani Tatarowie, 1613 o Tat.

ARTYKVŁ 25.

O Błednych ná woynie.

1 Vſtáwuiemy / y ták mieć chcemy/ áby káżdy w woyſku náßym w ćiągnieniu/ nie śmiał [a] koniá błednego trzymáć v śiebie wiecey/ tylko przez noc y dźień. Ale po tym czáśie zámierzonym ma go zárázem wieść do Hetmáná náßego Litewſkiego. A ieśliby Hetman dáleko był / tedy do ſtárßego ſwego / á on tegoż czáſu ma do Hetmáná odeſłáć. A ktoby błedne trzymał wiecey niż przez ten czás pomieniony/ tákowy tego koniá powinien z nawiązką wroćić/ ták też y káżdą rzecz ználazßy / nieść do Hetmáná / á Hetman náß ma kázáć od błednych wiecey nie bráć tylko od koniá groß.
2 ¶ A o inße rzeczy w obozie Hetmáńſkim záwołáć/ y to co ználazł/ ma do vrzedu Hetmáńſkiego oddáć/ á vrząd Hetmáńſki/ temu czyie co bedźie ma kázáć dármo oddáć.

[a] Rzeczy nalezioney aby zaden nie chował dłuzey przez noc, ſędziemu opowiedzieć ma, inaczey ſądzon będzie iako o zło: Art. woien: 24. ſługi niczyiego nie ma wywodzić pod gardł: Art. woienny 11.

ARTYKVŁ 26:

Iáko woynie służący / dáleko w woysku od Hetmáná stánowić sie máią.

a Leżą żołnierzka iako nablizey ściebie y Hetmana być ma, 1607. Porząd: około żoł.

Ustáwuiemy też / áby nikt nie śmiał dáley mile od Hetmáná nászego w woysku stánowić sie/ále ták iáko im wedle czásu y potrzeby Hetman roskaże.

ARTYKVŁ 27

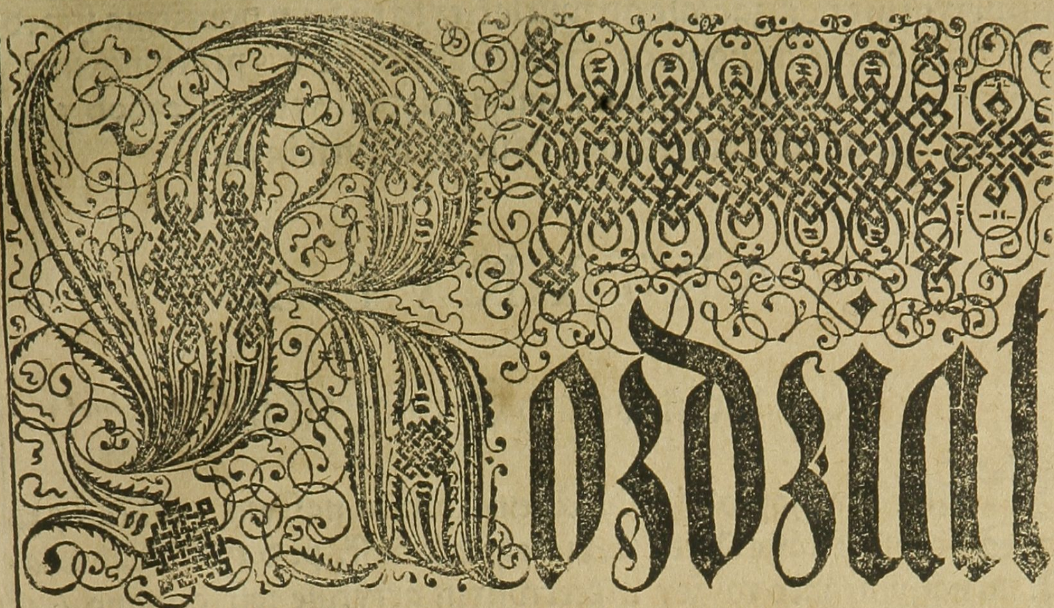
O záwśćiągnieniu bránia żywnośći przez ludźi swowolnych:

Albo 274

albo 302

a Ktorzyby z kupami zebranemi w dobra Naße, Duch: swiec. wiezdzali, gwał: ßkody, krzywdy czynili, Hetman ich sądzić ma, dekret iego takiey wagi, iako seymowy, 1609. Porządek około żoł. y na W. X. L. 1613 o ludz: swowol. a w Miast: Urząd Mieyski według stat: Toruń: sądzić ma. 1581 warunek Lwowa y Wilna 1611. Declara: bespiecz. fo 13

Gdyby kto z poddánych nászych iákiegokolwiek stanu/mieniąc 1
sie ludźmi służebnymi żołnierzmi bez listow nászych ábo Hetmáná Wielkiego tuteyszego Páństwá należy gdźie w Páństwie Nászym Wielkim X. Litewskim położył / y tám ná tey leży ábo droga ćiągnąc/żywność dármo ábo vstáwą brał / szkodę iáką czynił/ á byłby gdźie blisko Hetman Wielki tego Páństwá Wielkiego X. Litewsk. Tedy táki ma być pozwan przed Páná Hetmáná / ná krotki czás iákoby mogł z tego mieyscá do Páná Hetmáná przeiecháć/y okázeli sie z práwá przed Hetmánem/ ten ma być zá to karan wedle zdánia Hetmáńskiego / á żywność brána / ábo szkodę iáka vczyniona z sowitośćią z státku máietnośći iego/ma być vkrzywdzonemu płácona. ¶ A ieśliby Pan Hetman dáleko był / y dośiągnąć go vkrzywdzonemu trudno było/ tedy tákowy swowolny od 2
vkrzywdzonego ma być pozwan przed vrząd nász Grodzki ná krotki rok/iákoby mogł ziecháć. ¶ A gdźieby był nieośiádłym/ tedy 3
ma być postáwion ku práwu przed tenże vrząd Grodzki / y gdy tám ku práwu przyćiągnion będźie / y z rozsądku vrzędowego winien zostánie / ma być sądzon y karan iáko złoycá y łupieżcá / á szkody z sowitośćią z státku y máietnośći iego odpráwione być máią. ¶ A ieśliby przed Hetmánem ábo vrzędem Grodzkim nie 4
stał/y tego sie nie spráwił / tedy Pan Hetman ábo vrząd Grodzki ma tákowego wywołáć/y dáć o tákim po wszytkiey źiemi ná vrzędźiech listy swoimi znáć / áby był poiman / y tám ták karan / iáko wyżey opisano.

Trzeći.

O wolnośćiách ßlácheckich / y o rozmnozeniu Wielkiego Xiestwá Litewskiego.

ARTYKVŁ 1.

O rozmnozeaiu Wielk: X. Litewskiego.

1 My [a] Hospodár obiecuiem tez y slubuiem to / zá siebie y zá potomki náße Wielk. Xiąz. Litewskie / pod tą przysięgą náßą ktorasmy vczynili wßytkim obywátelom wßytkich ziem Wielkiego Xiestwá Litewsk. Iz to sławne Páństwo Wielkie Xiestwo Litewskie / y wßytkie ziemie ku niemu zdawná y teraz należące / w stawie / w tytulech / w Stolicy / zacnośći / władzy / możnośći / roskázowániu / y w inßych wßelákich należnośćiách y przysłuchy wániu / y też w gránicách / niwczym vmnieyßáć y vymowáć / ábo poniżáć nie mamy / y owßem wßytkiego tego przymnáżáć chcemy y będziemy. ¶ [b] Y choćiayby Pan Bog z łáski swey świętey Nam Hospodáru vżyczyć raczył Páństwá inego / ábo y Krolestwá / tedy przećie tego Páństwá náßego Wielk. X. Lit. Xiążąt / Pánow / Rad Duchownych w Swietckich / y wßytkich vrzędnikow ziemskich y dwornych / Szláchte / Rycerstwá / y wßytkich inych stanow

niwczym

[a] Dostoieństwa y vrzędy dane nikomu brane być nie maią, Zyg: w Piotr. 1538. H. P. 171. Wolnośći dostoień. Praeroga. y vrzędy kazdemu stanu mocnie y nienaruße nie trzymać, Zyg. Aug. w Lub: 1569. w Przy: o vniey W. X. Lit. Teß aby.

[b] od nieprzyiaćiela zamki, imiona odyskawßy, K. I. M. obiecuie wracać czyie oyczyzny przed tym były, Zyg. Aug. w Lub: 1569. Teß w Recuperácyey od nieprzy.

niwczym nie poniżáć/ále od wßelákiey lekkośći y poniżenia ſtrzedz y bronić będźiem z pomocą Bożą/ſtáráiąc ſie o c przymnożenie y wywyżßenie tego Páńſtwá/y wßytkich doſtoynośći/ozdob y pożytkow/ zá więtßą pilnośćią y vśiłowániem náßym.

c wolno Polako: w Lit. Lit: w Pol: maiętnośći słußnym ſpoſobem nabywać według onego prawa w ktorym imienie leży. Receſſ. seymu warß: Mieśiąca Marca,13. dnia 1564. Ieſcze teß nad to. 1569. Przy o w. X. L. Statuta y Przyw.

ARTYKVŁ 2.

O wolnośćiách Szlácheckich.

a Tákże my Hoſpodár obiecuiem ſłowem náßym / zá Nas y zá 1
potomki náße Wielkie Xiążętá Litewſk. pod tymże obowią-
ſkiem náßym/ iáko wyżey w pierwßym ártykule ieſt opiſano / iż
wßytkich Xiążąt y PP. Rad iáko Duchownych/ ták y świeckich/
y wßytkich vrzędnikow źiemſkich y dwornych/ Pánow chorągie-
wnych/ Szláchty/ Rycerſtwá / Mieſczan / y wßytkich ludźi po-
ſpolitych w Wielkim Xięſtwie/y we wßytkich źiemiách tego Páń-
ſtwá/ mamy záchowáć przy ſwobodách y wolnośćiách Chrześći-
áńſkich/ w ktorych oni iáko ludźie wolni/ wolno obieráiąc z ſtáro-
dawná /y z wiecznych ſwoich przodkow ſobie Pánow á Hoſpodá-
row Wielkich Xiążąt Litewſkich żyli y ſpráwowáli ſie przykłádem
y ſpoſobem/ wolnych Páńſtw Chrześćiáńſkich/rownuiąc á iedná-
ko máiąc / y tych wolnośći vżywáiąc z ſąśiády y brácią ſwą/ Ry-
cerſtwem / y inemi ſtany narodu Korony Polſkiey. ¶ A oſobli- 2
wie nád to / przy ſwobodách y wolnośćiách ná przywileiách y li-
śćiech Wielkich Xiążąt Litewſkich przodkow náßych / y od Nas
im/ ták wßytkim iáko y káżdemu z oſobnáy ná doſtoieńſtwá/ vrzę-
dy/ ná imioná y ludźie / ná grunty / y ná cokolwiek dánych / y co
ieſzcze będą dawáne wprzod nieporußenie y nieodmiennie wiecz-
nymi czáſy chowáć. b Y ktoby też choćia bez przywileiow/zá oczy-
wiſtym práwem/y iákimkolwiek obyczáiem nábytych imion/ludźi
y gruntow ſwoich w dźierżeniu był zá przodkow náßych Krolow
Ich Mośći Polſkich / y wielkich Xiążąt Litewſkich / Władyſłá-
wá/Jágiełá/ y brátá iego Witołtá / Zygmuntá wielkiego Kniá-
źiá / Władyſłáwá Jágiełowego Syná / Káźimierzá trzećiego
Jágiełowego syná/ Jáná Albrychtá/ Alexándrá Zygmuntá Pier-
wßego/ y ſyná iego Zygmuntá Auguſtá/ y Henryká/ y zá ktorego-
kolwiek z tych pánowánia / y też zá náßego ſcześliwego Pánowá-
nia/ći ſámi y z potomki/y bliſkiemi ſwemi/ y teraz te wiecznie dźier-
żeć máia y będą. ¶ c A o tákowych dobrách y grunćiech ßlácheckich/ 3

a Stany wßytkie Koro:y w. X. L. wedle Przywile: Liſtow y ſpiſow nadanych, vmocnia y vtwierdza wiecznemi czaſy Zyg. Aug. w Lublinie 11. Aug. 1569 Potwierdz: vniey. wßem w obecz.

b coby kto z przodkow ſwoich gruntow trzymał iakimkolwiek imieniem nazwanych bez liſtow, abo za liſty wiecznie trymać ma, Zygm. Aug. 1569. Lipca 1. dnia

Opatruiemy teß.

c Krußce wßelakie y okna Solne nagrun

ckich/ áby wątpliwość żadna nie byłá/ wolno záwżdy ze wszytkiemi pożytkámi/ ktorebysie kolwiek ná ich grunćiech pokázywáły/ też y kruszce wszelákie / y okná solne zostáwáć máią. A My y potomkowie nászy przeszkádząć im nie mámy czásy wiecznemi wolnego vżywánia. ćiech szlacheckich znaydzione, przy ßlachćie zostawać ma, Steph: na Koro: 1576. Aby wątpliwość żadna, f. 277

ARTYKVŁ 3

O záchowániu w pokoiu wszytkich poddánych nászych obywátelow tego Páństwá zstrony roznego rozumienia y vżywánia nabożeństwá Chrześćiáńskiego.

A Iż też przywileiem y poprzysiężeniem nászym iest vtwierdzono pokoiu miedzy roznemi w Religiey śrzedz. Przeto y Konfederátia czásu interregni w tey rzeczy miedzy stany Korony Polskiey/ y wielkego Xiestwá Litewsk. vczyniona/ w ten Státut słowo od słowá iest wpisána/ áby wedla niey iáko my Hospodár ták y wszyscy obywátele/ tych Páństw záchowáli sie/ ktora Konfederátia z Polskiey Konstitucyey według práwá káżdemu narodowi nalezącego/ w ten Státut wpisána/ y słowo od słowá ták sie w sobie ma.

MY Rady Koronne, Duchowne y świetckie, y rycerstwo, y wszytkie stany insze, iedney a nierozdźielney Rzeczyp. z Wielkiey y Małey Polski, W. X. Lit. Kiiowa, wołynia, Podlasza, źiem Ruskiey, Pruskiey, Pomorskiey, Zmudzkiey, y Inflantskiey, y Miasta Koronne. Oznaymuiemy wszytkim w obec, komu należy na wieczną tey rzeczy pamiąc, Iż pod tym niebespiecżnym cżasem bez Krola Pana zwierzchnego mieszkaiąc, staralichmy sie o to pilnie na ziezdźie Warszawskim, iakobysmy przykładem przodkow swych sami miedzy sobą, pokoy, sprawiedliwosc, porządek, y obronę Rp. zatrzymac y zachowac mogli. Przetoż statecżnym iednostaynym zezwoleniem, y świętym przyrzecżeniem sobie, to wszyscy spolnie imieniem wszytkiey Rzecżyposp obiecuiemy y obwiezuiem sie, pod wiarą, pocżciwoscią y sumnieniem naszym. Naprzod, żadnego rozerwania miedzy sobą nie cżynic, ani rozłącżenia żadnego dopuscic, iako w iedney (Confederatia) nierozdźielney Rzeczyposp. ani iedna częsc bez drugiey Pana sobie obierac, ani spiknieniem osobliwym z inszemi narabiac, ale według mieysca y cżasu tu naznacżonego ziechac sie do gromady Koronney, y spolnie a spokoynie tę sprawę obierania Pana, według woley Bożey do skutku słusznego przywiesc, a inacżey na żadnego Pana nie pozwalac, iedno z takową pewną, a mianowitą vmową, iż nam pierwey prawa wszytkie przywileie y wolnosci nasze, ktore są, y ktore mu podamy po obraniu, poprzysiąc ma. A mianowicie to poprzysiąc, pokoy pospolity miedzy rozerwanymi y rożnymi ludźmi w wierze y nabożenstwie zachowywac, y nas za granicę Koronną nigdy nie ciągnąc żadnym oby-

czaiem ani prosbą Krolewską ſwą, ani płáceniem piąci grzywien ná drzewce,
áni ruſzenia poſpolitego bez vchwały Seymowey czynic. Przetoż powſtác prze-
ciw každemu tákowemu obiecuiem, ktoby mieyſcá abo y czáſy inſze do Electiey
ſobie obierał y skłádał, ábo zamieſzánie czynic ná Electii chciał, ábo lud słu-
žebny oſobliwie przyimował, ábo Electiey oney zgodnie od wſzytkich zamknio-
ney ſprzeciwic ſie śmiał. A iž w Rzeczypoſp. ieſt rožnosc niemała z ſtrony wiá-
ry Chrześciánskiey, zábiegáiąc temu, aby ſie z tey przyczyny miedzy ludźmi
zaście iákie ſzkodliwe nie wſczęło, ktore po inſzych Kroleſtwach iásnie wi-
dzim. Obiecuiem to ſobie wſzyſcy ſpolnie zá nas y zá potomki naſze ná wieczne
czáſy pod obowiąskiem przysięgi, pod wiárą, cześą y ſumnieniem náſzym. Iž
ktorzy ieſteſmy rožni w wierze, pokoy miedzy ſobą záchowác, á dla rozney wiá-
ry y odmiány, w kościelech krwie nie przelewác: áni ſie kárác odſądzeniem
máiętności, poczciwością, więźieniem, y wywołániem, y zwierzchności žá-
dney áni vrzędu, do tákowego poſtępku žadnym ſpoſobem nie pomágác, y ow-
ſzem gdźieby ią kto przelewác chciał z tey przyczyny, záſtáwiác ſie o to wſzy-
ſcy będźiem powinni, chociayby też pod obligiem wyroku, ábo zá poſtępkiem
iákim ſądowym kto czynic chciał. Wſzákže przez tę Confederácyą náſzę zwierz-
chności žadney nád poddánymi ich ták ſtanow Duchownych iáko y świetckich
nie vymuiem, y posłuſzenſtwá žadnego poddánych przeciwko Pánow ich nie
pſuiem, y owſzem ieſliby tákowa ſwawola gdźie była pod obligiem nabožen-
ſtwá, tedy iáko záwždy było, będzie wolno y teraz každemu Pánu poddáne-
go ſwego nieposłuſznego, ták w Duchownych iáko y świetckich rzeczách we-
dług porozumienia ſwego skárác, aby wſzytkie nádania zwierzchnośc, y wła-
dze Krolewskiey dostoynośći kościelney, iáko Arcybiskupſtw, Biskupſtwy inych
wſzelakich dobr, były dawáne nie inſzym, iedno kościołá Rzymskiego oſobom
Duchownym obywátelom Polskim, według Státutu. A dobrá Kościołow Gre-
ckich, ludźiom teyže wiáry Greckiey, dawáne byc máią. A iž to do pokoiu
wiele naležy, áby rožnice miedzy ſtany hámowáne były, á miedzy ſtanem Du-
chownymy świetckim ieſt niemała rožnośc o rzeczách świetckich doczeſnych.

Compoſicya miedzy ſtany Duchow: y Swietckimi abo na Seymie blisko przyſzłym vczyniona być ma. Confirmatio Electiey w Andrze: 1576. f. 244. Parag: Te wſzytkie ſprawy. Steph: w Warſ. o Dzieśięćinach, 1581. f. 379. Artykuły do prawa W X L. tamze f. 380. o ſprawach oſob Duchow. o Præſcriptiach 1607 f 833. o Dzieśięćinach tamze. Compoſitio inter ſtatus 1618. f. 5.

Obiecuiem wſzytkie te miedzy ſobą porownác, na blisko przyſzłym Seymie obie-
rania Pana, ſprawiedliwości porządek taki ſobie zachowuiem w mocy, iaki ſo-
bie ktore Woiewodztwo doma ſpolnie poſtanowiło, abo ieſcze poſtanowi zgo-
dnie, takže y około obrony potrzebney zamkow pogranicznych. Ktožkol-
wiek ſie komu o pewny dług zapiſał, y do Grodu mocnym zapiſem, odpowia-
dac ſie poddał dobrowolnie, bądź przed śmiercią, abo iuž po śmierci Krolew-
skiey, takowy každy według zapiſu ſwego, niechay zwykły poſtępek prawa
cierpi, A Panowie Staroſtowie będą powinni, mocą tego poſpolitego obowiąsku
bez wſzelakiey odwłoki obyczaiem zwykłym ſądźic y odprawowac, y skutecz-
nie wypełniac takowe ſprawy. Oprocz tych woiewodztw, ktore ſobie kſzałt
abo obyczay ſprawiedliwości odprawowania oſobliwy poſtanowiło w nieby-
tności Krola, abo ieſcze poſtanowic ma Zapiſy wſzelakie y zeznawania dobr
wieczyſte przed iawnemi Xięgami vczynione: y ktore wprzod będą czynione
pod czaſem niebytności Krola, w ſpolnym tey Confederacyey zezwoleniem, vma-
cniamy, aby pod czaſem niebytności Krola, począwſzy od dnia śmierci Krole-
wskiey nikomu w poſtępkach prawnych, dawnośc źiemska nie ſzkodziła napo-
tym do ſprawiedliwości iego. Takže ktorzy mieli czas zamierzony brania pie-
niędzy na przyſzłe Gody, abo na Nowe Lato, abo na iaki czas iuž przeſzły,
Ci wſzyſcy aby byli powinni brac pieniądze ſwoie na pierwſze ſądy dali Pan
Bog po obraniu nowego Krola, abo na pierwſze leženie Xiąg Obiecuiem też to
ſobie, že na Electią naznaczoną iadąc, y na mieyſcu będąc, y do domu ſie roz-
ieždžaiąc, gwałtu žadnego ludźiom, y ſami miedzy ſobą czynic nie będźiem.
Te wſzytkie rzeczy obiecuiem ſobie y na potomki ſwoie chowac ſtátecznie y
trzymac pod wiarą, cześą, y ſumnieniami naſzymi. A ktoby ſie temu ſprze-

ciwiac

ciwiac chciał,a pokoy y porządek pospolity psować przeciwko takowemu wszy-
scy powstániem na iego skazanie, á dla lepszey pewności tych wszytkich opisá-
nych rzeczy,przyłożylismy pieczeci swoie,do tego y rękami własnymi podpisali.
Działo sie to w Wárszáwie ná zieźdźie wálnym Koronnym dwu-
dźiestego ośmego dniá Jánuárii. Roku Páńskiego / tysiąc pięć set
śiedmdźieśiątego trzećiego.

ARTYKVŁ 4.

My Hospodár / obiecuiem rozmnázác Wielkie Xie-stwo Litewsk./ y coby rozebrano y odeszło/ zás ku niemu przywróćić.

1 Tež dobrá Páństwá nászego Wielkiego Xiestwá Litewskiego[a]
niewmnieyszym / y to co bedźie przez nieprzyiaćioł tego Páń-
stwá oddalono / rozebrano / y ku inszemu Páństwu od tego Páń-
stwá nászego kiedykolwiek vproszono / to zás ku własności tego
Wielkiego Xiestwá przywieść/ przywłaszczyć/y gránice náprawić
2 obiecuiem. ¶ A choćiaybyśmy też komu zágránicznikom przy grá-
nicách tych w zwysz mienionych/źiemie/imioná/ wśi/ludźie/ dáli/
tedy tákowi máia służyć z tego Wielkiemu Xiestwu Litewsk. A
ktoby niechćiał służyć / tákowych przywileiow nie mamy My y
potomkowie nászy dźierżeć.

[a] od nieprzyiaćiela Moskiew : zamki imiona,dobra wßelakie odyskawßy K.I.M obiecuie tym wracać, czyie te oyczyzny były przed ośiągnieniem , Zyg. Aug. w Lubl. 1569.Mieśiąca Lip. 1 dnia,Przywil:owniey W. X. Lith. Teß w recuperacyey fol. 177.

ARTYKVŁ 5.

O nie dánie szláchty/ y ich imion/ ludźi/ gruntow/ y wszelákich wolnośći y też niedánia listow/ y przywileiow przećiw temu Státutu.

1 Stáwuiem y wiecznymi to czásy chowáć y dźierżeć obiecu-[a]
iem/Iż iáko przodkowie nászy Wielkie Xiążetá Litewsk: ták
y My niezwykli nikomu niákim sposobem/ Boiar/ Szláchty y ich
imion/gruntow/y źiem dáwáć / ták y teraz ná wszytkie potomne
czásy/obiecuiemy y przyrzekamy pod tąż przyśiegą nászą ktorąśmy
vczynili wszytkim obywátelom tego Páństwá nászego Wielkiego
Xiestwá Litewsk. Boiar/szláchty/ y ich imion/ gruntow y wszelá-
kiey máietnośći y inych swobod/ wolnośći/ y praw v nich odbie-

[a] zadnemu szlachćicowi maietność nie ma być brana aß pierwey prawem osądzony będzie. Kaz. w Nieß:1454. H. P. 240.

b Iako wolno vpominać sie dobr do stołu K. I. M. wolno teſz będzie każdemu dochodźić dobr swoich bez dawnośći, Zyg. iij. na Korow: w Kra. 1588. Bona nullo iure recepta, fol. 460. Ktorzy sie z imionami Panom dla obrony oddali. Zyg. Aug. 1569. ij. Aug. f. 195.

rać y odwodźić / y niiakim osobom ktorymkolwiek w tym Pań-
stwie obywátelom iáko y zágránicznikom / y postronnym / y zá-
dnemu inemu dáwáć y zápisowáć y niiákim sposobem oddaláć nie
mamy. b A gdźieby co otrzymano / y wyszło iákimkolwiek obyczá-
czáiem przećiw temu Státutu / to z práwá y z sądu spráwiedliwe-
go przez nas y potomki násze / zá rádą Rad nászych Wiel. X. Litew.
ná strone odłożono y wniwiecz obrocono być ma. ¶ A przeto 2
prywileiow / ták w pospolitośći / iáko y káždemu z osobná nie ma-
my / y nie będźiem moc dáwáć przećiw temu Státutu y ártykułow
w nim opisánych. A ktoreby przedtym wyszły / y potym z Káncel-
lárycy nászey po wydániu tego Státutu od nas przez kogokolwiek
otrzymáne były / tákowych My y potomkowie nászy trzymáć nie-
chcemy / ále z práwá y sądu kásowáć y wniwecz obráćáć będźiemy.
Wszákże komubychmy dáli / y z łáski nászey dáwáć chćieli rodźicom
Wielk. Xiest. Lit. imioná násze spadkowe / y w nich Boiárowie / á
choćiaby y szláchtá byłá / á imioná swoie z dáwná y nowo też przez
dánine onych Pánow / po ktorych ná nas Hospodárá te spadki przy-
szły mieli / y onym służyły / á listem y potwierdzeniem nászym nie
wyzwoleni / w tym mocy rąk y szczodrobliwośći nászey / y potom-
kow nászych niezamykámy / wszákże w mocy swey máiąc.

ARTYKVŁ 6

O Seymie wálnym / o Seymikách powiátowych y o wypráwowániu ich / y postániu z nich posłow źiemskich / ná wálny Seym / y o wolnych woźnych / od woyny. Tákże o przyieżdżániu Panow Rad vrzędnikow źiemskich y szláchty.

…two om Seymi… fo 54 / 3 fo 638 / 6 fo 683 / 8 fo 706

a Seym znaczy ćiáło Krolestwá wszytkiego Alexan. w Piotr. 1504. H. L. 261. Seymy walne y powiatowe dla snádnieyszego obmyślania spraw Rp. skladane być maią. Zyg. Aug 1550. Aby za sczesnego f. 4.

a Vstáwuie my / dla lepszego porządku we wszytkich rzecząch y spo- 1
sobow ku spráwiedliwośći y obronie / iżby z wolą wszytkich
ná Seymie potrzeby sie źiemskie stánowiły / odpráwowáne by-
ły / áby wiecznemi czásy przed Seymem wielkim wálnym / ktory
mamy My y potomkowie nászy záwżdy kiedy tego potrzebá vkáże
Rzeczp. zá porádą Rad nászych tegoż Páństwá / skłádáne listy ná-
szymi były / też Seymiki powiátowe / á miánowićie ná tych miey-
scách / Woiewodztwách niżey tu nápisánych y postánowionych /

ktore Seymiki/ ták zá listy nászemi będą skłádáne nie ná bliższy czás
y rok tylko zá sześć niedźiel przed Seymem wielkim. A listy násze
tákowe Seymowe/ máią być przynoszone z dworu nászego do Wo-
iewodztw y Stárostw sądowych/ y oddawáne do rąk vrzędow
Grodzkich/ zá czásu przed Seymikámi niedźiel zá dwie. b A vrząd
ná te listy rozsyłáć przez woźnych powiátowych do Pánow Rad
do Xiążąt/ Pániąt/ vrzędnikow ziemskich y powiátowych/ y do
inszych stanow narodu szláchecKiego/ do kogo przedtym z stárodá-
wná z Káncellaryey nászey listy posyłano/ do domow ich máią no-
śić. A dla wszytkich pospolićie w mieśćiech/ w miásteczkách/ ná-
szych/ ná tárgách/ y przy kośćielech páráfiálnych/ obwoływáć/ y
2 kopiie z listow nászych przybiiáć. ¶ Tákowymże obyczáiem około
rozsyłánia listow nászych woiennych/ vrząd Grodzki záchowáć śię
ma. A woźni powiátowi winni będą te listy násze z pilnośćią ro-
znośić/ pod karániem ich zá to przez vrząd Grodzki/ więzieniem
wedle baczenia swego/ gdyż woźni dla tákowych posług ziemskich/
od służby woienney wolni być máią. c Ná ktore Seymiki máią
śie zieżdżáć y bywáć te osoby/ Biskupowie/ Woiewodowie/ Ká-
sztelani y vrzędnicy ziemscy/ Xiążętá/ Pánowie y szláchtá/ káżdy
w swym Woiewodztwie ábo powiećie. A w ziemi Żmudzkiey Bi-
skup/ Stárostá Żmudzki/ Kásztelan/ Ciwunowie/ y inni vrzędnicy
3 ziemscy/ y Rycerstwo szláchtá. ¶ A námáwiáć o tych rzeczách
y potrzebách ziemskich/ ktore im ná tych liśćiech nászych/ y przez po-
słá nászego oznáymione będą. Niemniey też y o wszytkich potrze-
bách y doległośćiách onego powiátu y Woiewodztwá/ y zezwo-
liwszy śie wszyscy iednostáynym zdániem/ máią obráć posłow swo-
ich/ to iest/ od káżdego sądu ziemskiego ile ich w tym Woiewodz-
twie będźie po dwie osobie/ y posłáć ich ná Seym/ oznáymiwszy
y poruczywszy wszytko o czym wedle listow nászych Hospodár-
skich/ y też w swoich potrzebách/ rádźić/ námáwiáć/ y stánowić
będą/ dáiąc im moc ná tym tákowym wálnym Seymie postępo-
wáć y kończyć te rzeczy/ ktore im ná Seymiku zlecono/ y ná instru-
4 kcyi zá pieczęćmi obywátelow tego powiátu podáne będą. ¶ A
posłowie ziemscy/ mieyscá y wotá swoie máią mieć wedle porząd-
ku Woiewodztw y powiátow/ iáko ktore po ktorych mieyscá swo-
ie zwykle máią. A káżdy z miłośći y powinnośći swey ku Rzeczy-
posp. powinien ná te Seymiki przybyć. A ktoby nie przybył/ pod
to wszytko podlega co śie tám stánowi. A Seymik dáley stáć y
spráwá ná nim iść nie ma/ tylko nadáley przez czterych dni/ ále przy-
5 ieżdżáć wszyscy ná Seymik winni będą pierwszego dniá. ¶ d A
mieysce y porządek záśiadánia y wot ná ziezdźiech y Seymikách/

Seymiki przed skladane być dziel 6.

b Listy Seymikowe Starostowie rozsyłać maią.

Mieysce seymowe w Warß: we dwie lećie, wyiąwßy gwalt, fol. 179. Steph. na Koron: 1576. Seym walny fol. 277.

woźnowie listy roznośić maią y dla woiny wolni

c Duchowni y świetcy na seymiech bywać maią, 1555. Seymiki Powiatowe fol. 84. Spolne seymy oboyga narodu, w Lub. 1569. 1. dnia Lipca, Przywiley o vniey, seymow innych f. 176.

d Sąd abo seym kto zgwalći, na gardle karany bedzie, a ieśli vćiecze, niech

tym obyczáiem ma być/ Woiewodá/ Káßtelan/ á gdźie Káßtelá- ná niemáß / Márßáłek onego Powiátu / Podkomorzy / Chorąży/ Sędźia/ Podſędek/ Woyſki/ Stolnik/ Podſtoli/ Piſarz źiemſki/ zá- tym vrzędnicy Grodzcy/ Pánowie/ y inßa ßláchtá.

bedzie wywołany: Zyg. w Bydgo:1520 H. P. 455.

ARTYKVŁ 7.

O pieniądze ſtráwne poſłom źiemſkim/ wypráwuiąc ich ná Seym wálny.

a Pieniądzy Poſelſkich w Powiećiech W. X. Lit. kto na czas nie wyda, pozwany do Grodu z winą 10. kop wydać winien 1598. o Poſelſkie pieniąd: W. X. Lit. f. 698.

Kto nie wyda z winą kop 20. wydać winien; bez appellacyey. wyiąwßy Pany Senatory, ktorzy na Seym iadą, Dobra vrzędnikow Dwornych, y ſtołu K.I.M. 1611. o Poſelſkich pieniądz: W.X.L. f. 40.

ZA[a] ſpolnym námowieniem y zgodnym przyzwoleniem wßytkich ſtanow obywátelow tego Páńſtwá náßego Wielkiego X. Litewſk. Vſtáwuiem chcąc to mieć ná czáſy potomne / iż po obrániu poſłow z káżdego Woiewodztwá y powiátu / ma być im ná ſtráwe dawano ták wiele iáko tu niżey opiſano.

Wileńſkim poſłom	Sto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Oßmiáńſkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Lidſkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Wilkomirſkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Bráctáwſkim poſłom.	ſto dwádźieśćiá kop großy.
Trockim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Grodźieńſkim poſłom	ſto dwádźieśćiá kop großy.
Kowieńſkim poſłom	ſto dwádźieśćiá kop großy.
Vpitſkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Ziemiá Zmudzka ſwoim poſłom/	dwieśćie kop großy.
Połockim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Nowogrodzkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Wołkowiſkim poſłom	ſto dwádźieśćiá kop großy.
Słonimſkim poſłom	ſto dwádźieśćiá kop großy.
Witebſkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Orßáńſkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Brzeſkim poſłom	ſto dwádźieśćiá kop großy.
Pińſkim poſłom	ſto dwádźieśćiá kop großy.
Mśćiſłáwſkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Mieńſkim poſłom	ſto ßeśćdźieśiąt kop großy.
Mozyrſkim poſłom	ſto dwádźieśćiá kop großy.
Rzeczyckim poſłom	ſto dwádźieśćiá kop großy.

Wßákże ieſliby kiedy z dopuſzczenia Bożego byłá drogość zboża y iney żywnośći/ tedy ma być więcey poſłom ná ſtráwe da-

wano